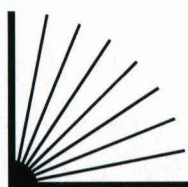

U-notat 19/95

**Tospråklige elever
i Oslo og Hordaland
gjennom første år etter
innføringen av Reform 94**

**Evaluering av Reform 94:
Underveisrapport høsten 1995**

Berit Lødding

Utredningsinstituttet

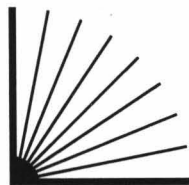
FOR FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

U-notat 19/95

**Tospråklige elever
i Oslo og Hordaland
gjennom første år etter
innføringen av Reform 94**

**Evaluering av Reform 94:
Underveisrapport høsten 1995**

Berit Lødding

Utredningsinstituttet

FOR FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

1982-1983
1984-1985
1986-1987
1988-1989
1990-1991

ISBN 82-7218-344-7

Forord

Prosjektet Reform 94 og Etniske minoriteter inngår som en del av evalueringen av Reform 94, hvor flere forskningsinstitusjoner deltar på oppdrag fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Dette spesifikke prosjektet er finansiert i samarbeid mellom Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Kommunal- og arbeidsdepartementet. Arbeidet er en videreføring av det som i 1994 var et delprosjekt i innenfor Utredningsinstituttets evalueringssinnsats. Oppgavene i dette prosjektet er definert innenfor alle de fire evalueringssområdene: *Dimensjonering og kapasitet, Gjennomstrømning og kompetanse, Organisering og samarbeid og Innholdet i og tilrettelegging av opplæringen.*

Vi takker for nyttige råd fra oppfølgingsgruppen for evalueringen på grunnlag av et utkast til denne underveisrapporten. Innsatsen fra medlemmene av referansegruppen for prosjektet har vært til uvurderlig hjelp, og vi takker Ånund Brottveit fra Forskningsavdelingen ved Diakonhjemmets høgskolesenter, Berit Follestad fra Sogn videregående skole, Rita Kumar fra Kontaktutvalget mellom innvandrere og norske myndigheter, Peter Seeberg fra Århus Akademi, Eva Tuv fra Kommunal- og arbeidsdepartementet og Kari Wennemo fra Skolesjefens kontor i Oslo.

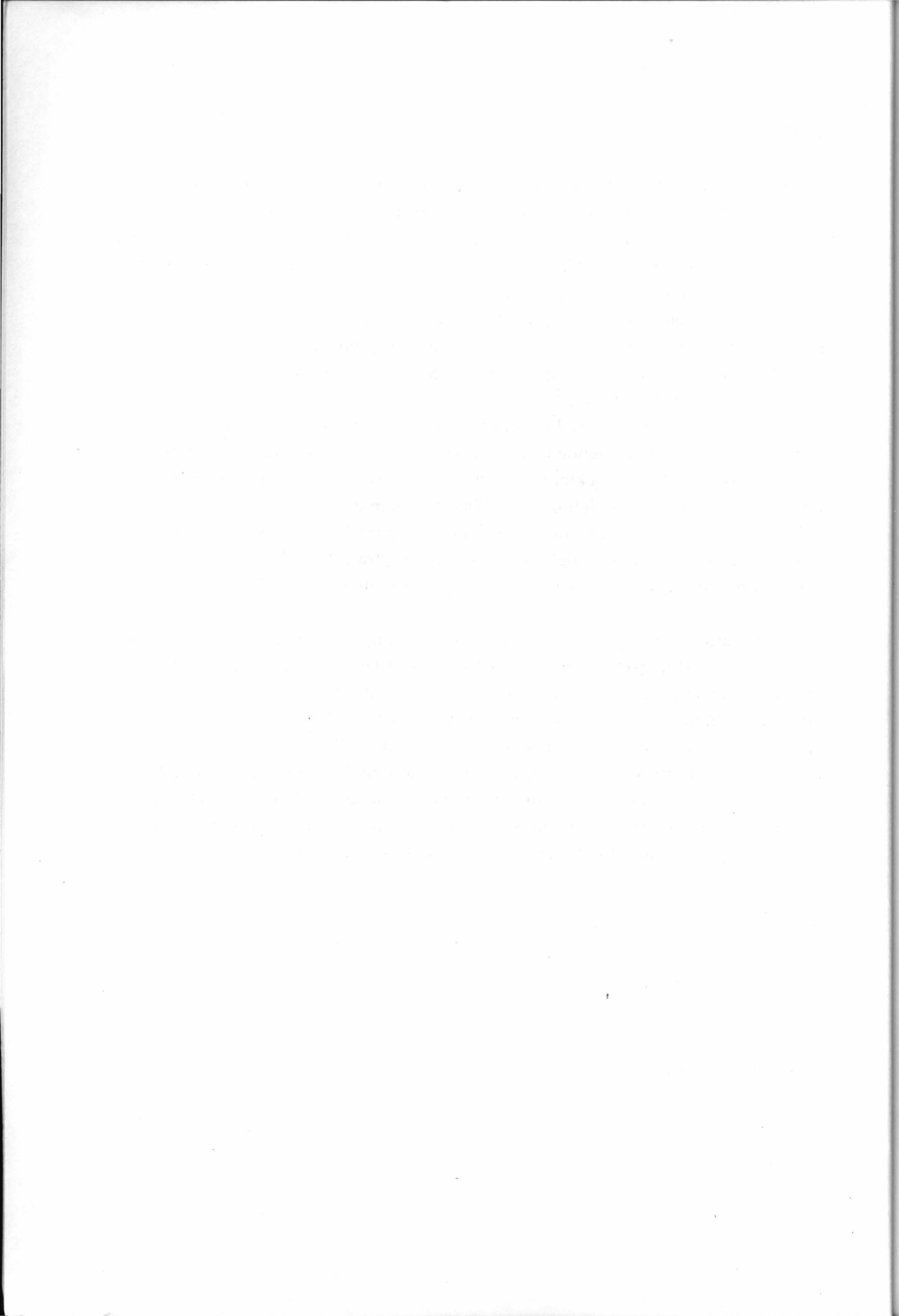
Forfatteren vil også takke for verdifulle bidrag fra en rekke personer både i og utenfor Utredningsinstituttet. Spesielt nevnes at Henrik Kjærum har gitt berikende innspill i prosjektutformingsfasen; Per Olaf Aamodt har gitt nyttig faglig veiledning og betydelig oppmuntring underveis; Ellen Brandt, Nina Sandberg og Nils Vibe har gitt poengterte og innsiktsfulle kommentarer til ulike kapittelutkast; Cathrine Hassel har foretatt et samvittighetsfullt registreringsarbeid.

En stor takk rettes til alle de ansatte ved skolene som har fylt ut et nokså krevende spørreskjema. Rådgivere ved skoler og ansatte ved inntakskontorene fortjener også stor takk for sin imøtekommenhet i en meget presset arbeidssituasjon.

Oslo, desember 1995

Johan-Kristian Tønder

Per Olaf Aamodt

Innhold

1	Innledning	
1.1	Oppdragets innhold og tolkninger av overordnede perspektiver	7
1.2	Begrepsavklaringer	8
1.3	Praktiske tilnærminger og metodiske avveininger	10
1.4	Sentrale temaer og oppbygning av rapporten	13
1.5	Anbefalinger	16
2	Trekk ved utvalgsfylkene Oslo og Hordaland	
2.1	Forskjeller i innvandrerbefolkningen	17
2.2	Rettsbegrepet anvendt på tospråklige søkere	19
2.3	Oppsummering	27
3	Vurderinger av opplæringsbehov	
3.1	Tilbudsstrukturen i fylkene	29
3.2	Samarbeidet mellom fylket og skolene	33
3.3	Oppsummering	35
4	Rekruttering til videregående opplæring	
4.1	Mangelfullt datagrunnlag for å studere rekrutteringen	36
4.2	Kjønnsfordeling innenfor studieretningene	39
4.3	Oppsummering	42
5	Gjennomføring av skoleåret	
5.1	Frafallsandeler på ulike studieretninger	44
5.2	Hvordan blir frafallet forklart ved skolene?	50
5.3	Oppsummering	53
6	Forløp av skoleåret 1994-95	
6.1	Andeler med bestått-karakterer	54
6.2	Engelskkunnskaper	58
6.3	Forskjeller i resultatoppnåelse på allmennfag	59
6.4	Forskjeller i resultatoppnåelse på yrkesfagene	60
6.5	Resultatoppnåelse blant gutter versus jenter	61
6.6	Oppsummering	65

7	Progresjon fram til høsten 1995	
7.1	Progresjonen innenfor allmennfaglige studieretninger	67
7.2	Progresjonen innenfor yrkesfaglige studieretninger	73
7.3	Progresjon innenfor tilrettelagte kurs for fremmedspråklige	75
7.4	Oppsummering	79
8	Ulikheter i rekruttering til høyere utdanning	80
	Litteraturhenvisninger	87
	Tabelloversikt	91
	Vedleggstabeller	93
	Vedlegg	

1. Innledning

1. 1 Oppdragets innhold og tolkninger av overordnede perspektiver

Oppdragsgivere for prosjektet *Reform 94 og Etniske minoriteter* er Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Kommunal- og arbeidsdepartementet. I dokumentene som inngår i oppdragsbeskrivelsen blir det fra departementenes side fremhevet at "*Reform 94 er en viktig utdanningsreform som berører mange, unge såvel som voksne. Lovfestet rett til videregående opplæring for ungdom mellom 16 og 20 år er et helt sentralt element i reformen, men heller ikke søkere uten rett skal komme dårligere ut enn tidligere når det gjelder muligheter til å oppnå studiekompetanse eller yrkeskompetanse.*" Det blir videre referert til St. meld. 33 (1991-92), hvor det fremheves "lik rett til utdanning og opplæring for alle uavhengig av bosted, kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, etnisk tilhørighet, alder eller funksjonsdyktighet".

Tanken om at etniske minoriteter ikke skal komme dårligere ut enn andre grupper etter reforminnføringen kommer til uttrykk i grunnlagsdokumentene for Reform 94 og er ellers forenlig med andre overordnede politiske målsetninger. Vi forstår det slik at et mål på en reell likestilling må være at personer med etnisk minoritetsbakgrunn har anledning til å anvende utdanningssystemet på lik linje med andre, og at de i samme utstrekning har mulighet for å oppnå studie- eller yrkeskompetanse. Dette er også forenlig med hva Schierup forstår med en "*strukturell integrasjonsprosess (...) hvor innvandrere og deres etterkommere bringes til å delta i institusjonelle aktiviteter og hverdagsliv på like fot med majoritetsbefolkningen (...) med de samme arbeidsvilkår, inntekt, politisk deltakelse (...) og benyttelse av samfunnets velferdssystem.*" (1993:31.)

Vi oppfatter det slik at videregående opplæring - på linje med utdanningssystemet mer generelt - er en institusjon som har stor betydning i spørsmålet om hvorvidt man vil kunne nå slike mål for likestilling som her er sitert. Departementene understreker viktigheten av å synliggjøre hvordan Reform 94 virker for fremmedspråklige søkere til videregående opplæring samt viktigheten av å få frem kjønns spesifikke forhold i tilknytning til alle evalueringsområdene: *Dimensjonering og kapasitet, Gjennomstrømning og kompetanse, Organisering og samarbeid og Innholdet i og tilrettelegging av opplæringen.*

Innenfor område 1 og 2 heter det at departementene blant annet har behov for dokumentasjon av fremmedspråklige elevers utdanningsløp sammenlignet med norske elever - løpende og over tid. Videre er det utarbeidet en rekke nøkkelspørsmål i samarbeid mellom de to departementene og oppdragstaker. Vi har oppfattet oppdraget slik at effekter av Reform '94 står helt sentralt i de undersøkelsene som gjøres, men at det også er behov for kunnskaper om forhold som ikke nødvendigvis kan tilskrives reformen, men som kan virke inn på

utdanningssituasjonen for fremmedspråklige elever. Delvis henspeiler nøkkelspørsmålene på aspekter ved implementeringen av reformen som for eksempel samarbeid mellom ulike organisatoriske nivåer og tilrettelegging for fremmedspråklige elever. Delvis henspeiler nøkkelspørsmålene på trekk ved elevene, som for eksempel landbakgrunn og opprinnelse fra by eller land-områder.

Til grunn i planleggingen av arbeidet ligger en erkjennelse av at elevenes situasjon må forstås som et resultat av møter mellom flere parter, hvor alle aktører trekker på sine erfaringer og verdiorienteringer. Vi har derfor delt arbeidet inn i flere faser. I denne rapporteringen vil vi ikke kunne gi tilfredsstillende eller uttømmende svar på alle nøkkelspørsmålene. De har likevel fungert som rettesnor, ettersom vi oppfatter besvarelsen av nøkkelspørsmålene som målsetningen for et mer langsiktig arbeid.

1.2 Begrepsavklaringer

Fremmedspråklig elev er et begrep som benyttes innenfor videregående opplæring. Ansatte i skoleverket virker fortrolige med denne termen, og derfor har det vært enklest å benytte denne i henvendelser til og intervjuer i skolene. Det er imidlertid problematisk å forholde seg til føringer selve begrepet gir, ettersom termen fremmedspråklig bærer bud om en eksklusjon fra en antatt språklig norm. Som Moen-utvalget påpeker, "fremmedspråklig elev impliserer at alle andre språk enn norsk [svensk, dansk] og samisk er fremmedspråk, selv om de snakkes til daglig av innfødte, norske statsborgere" (NOU 1995:12, s 48). I internasjonal terminologi er "bilingual" et kjent begrep, mens "xenolingual" vel må fremstå som en merkverdighet. Det er grunn til å være oppmerksom på at to- eller flerspråkighet vel er den mest alminnelige språksituasjonen i verden (Brox 1995, Moen et al NOU 1995:12).

Begrepsbruken på området har vært gjenstand for omfattende diskusjoner. Moen-utvalget konkluderer med at ingen av de termene som har vært brukt er gode og dekkende og går selv inn for å bruke betegnelsen *elev fra språklig minoritet*, alternativt *tospråklig minoritetselev*. Det påpekes at denne begrepsbruken fremhever den språklige situasjonen - at morsmålet er et annet enn norsk - samtidig som minoritetsaspektet ved situasjonen tydeliggjøres. En kan også, i likhet med Seeberg (1995) poengtere at begrepet *tospråklig elev* retter oppmerksomheten mot at det er snakk om en særlig ressurs blant disse elevene sammenlignet med majoritetslevnene.

Selv om en kanskje kan diskutere om begrepet tospråklig er dekkende i ethvert tilfelle - det vil si i betydningen fullkommen beherskelse av to språk -

finner vi det rimelig å slutte oss til denne begrepsbruken. Vi vil likevel presisere at vi benytter begrepet tospråklig elev i tråd med den definisjonen og avgrensningen Utdanningsdepartementet opererer med. Med tospråklig elev forstår vi det samme som Utdanningsdepartementet legger til grunn i definisjonen av en fremmedspråklig elev, altså - *en elev med et annet morsmål enn norsk, svensk, dansk eller samisk*, slik den fremgår av RVO publikasjon 202/90.

Ettersom *fremmedspråklig elev* er den offisielle betegnelsen i administrativ sammenheng, vil dette begrepet benyttes i omtaler av tilrettelagte kurs, til offentlige dokumenter som omhandler elevkategorien, samt noen ganger i omtalen av søkere. Fremmedspråklige søkere er en kategori vi finner i databasen LINDA-Inntak, hvor søkere altså kan være identifisert som fremmedspråklige dersom de har angitt fremmedspråklig bakgrunn i søknaden om opptak i videregående opplæring. I prinsippet brukes begrepet om søkere bare når det er denne avgrensningen det siktes til.

Ut fra erkjennelsen av at personer med landbakgrunn for eksempel fra Pakistan også kan være norske statsborgere og derfor nordmenn, vil betegnelsen *etnisk norsk* benyttes i referanse til personer som ikke har umiddelbar utenlandsk opprinnelse. Når vi av og til bruker betegnelsen gruppe må dette ikke forstås som en organisatorisk enhet, men derimot synonymt med kategori. Selvfølgelig vil vi dermed også gi visse føringer - som en påstand om likhetstrekk mellom de individene vi betrakter under ett. Dette er imidlertid et uunngåelig dilemma, fordi en viss kategorisering er nødvendig av praktiske og operasjonelle årsaker. En videre oppdeling av kategorien tospråklige vil skje langs flere akser for ulike formål. Rett, alder, kjønn, studieretning og klassetrinn er noen av de dimensjonene det vil bli aktuelt å trekke inn underveis.

I rapporten benytter vi landbakgrunn slik det brukes i Statistisk sentralbyrå, det vil si eget eller foreldres opprinnelsesland. Begrepet innvandrers eller person med innvandrerbakgrunn er brukt som en samlebetegnelse og vil da inkludere for eksempel flyktninger, familiegjenforente og utdanningssøkende.

Selv om vi i rapporteringen for enkelhets skyld kan bruke *tospråklig elev* som betegnelse, må ikke dette forstås dithen at det utelukkende er et språklig kriterium som ligger til grunn for avgrensningen. Moen-utvalgets tydeliggjøring av minoritetssituasjonen peker i retning av at den språklige minoritetssituasjonen også er en etnisk minoritetssituasjon. Dermed reises spørsmål om maktforhold og grad av overensstemmelse mellom egen virkelighetsforståelse og de kategoriseringene etniske grupper er gjenstand for i et majoritetssamfunn (Jenkins 1994).

Det ville være store praktiske vanskeligheter forbundet med å trekke grenser på grunnlag av språklige ferdigheter. Dessuten kan vi ved å legge et strengt språklig kriterium til grunn komme i skade for å overse vesentlige

elementer ved opplærings situasjonen for de aktuelle ungdommene. Forut for innføringen av Reform 94 har det vært poengtert at elever med innvandrerbakgrunn har hatt problemer med å finne læreplasser. Tallmaterialet var noe magert for en fullgod dokumentasjon av denne antakelsen i Underveisrapport 2/94 (Lødding 1994), men pekte forsåvidt i bekreftende retning. Som kjent vil spørsmålet reise seg når reformelevene høsten 1996 skal ut i lære. Det kan ikke utelukkes at elever med utenlandsk opprinnelse vil bli forbigått til tross for at de i alle formelle henseender kan være konkurransedyktige med etnisk norske elever. Etter innføringen av reformen vil en eventuell knapphet på læreplasser angå mange elever. I denne situasjonen er det ikke umulig at ungdommer med etnisk minoritetsbakgrunn kan komme dårligere ut enn andre. Det er allerede kjent at høyt utdannede personer med innvandrerbakgrunn har vanskelig for å nå frem på arbeidsmarkedet (Berg 1992, Ukens statistikk 37/95). Dette er et problemområde vi mener en ikke må definere bort gjennom en for snever avgrensning av hva vi skal forstå med tospråklig elev.

1.3 Praktiske tilnærminger og metodiske avveininger

Det ble fra departementenes side ytret ønske om at ikke bare fylker med den høyeste innvandrerbefolkning - som hovedstadsområdet eller Østlandsregionen - skulle dekke i undersøkelsen. Vi kom til forståelse av at enhver beskrivelse av situasjonen for tospråklige i Oslo - som jo er det fylket som har den største innvandrerbefolkningen - ikke skal lede til slutninger om situasjonen for tospråklige i hele landet. De vurderingene og den situasjonsforståelsen som ligger til grunn for tolkninger og handlinger i en annen region skulle også formidles. Oslo og Hordaland ble valgt ut fordi vi i disse fylkene finner en viss representasjon av tospråklige. Hordaland er dessuten kjent som et fylke hvor man kan si at det er utviklet spesiell kompetanse på grunnlag av en relativt lang erfaring i utprøving av organisatoriske modeller i undervisningen av tospråklige elever. Valg av fylker vil nødvendigvis gi føringer for hvilke resultater vi kommer til i undersøkelsen, og dette er drøftet i kapittel 2.

Innsatsen fra Utredningsinstituttet i 1995 har vært rettet mot å skaffe til veie en dokumentasjon av de tospråklige elevenes utdanningsløp det første skoleåret etter reforminnføringen. I den utstrekning det har vært mulig har det vært foretatt sammenligninger med situasjonen før reformen. De nøkkelspørsmålene som er formulert under de to første evalueringsområdene dimensjonering/kapasitet og gjennomstrømning-/kompetanse er i løpet av 1995 i hovedsak forsøkt besvart gjennom en kartlegging av kvantitative forhold. Dette er gjort fordi et empirisk materiale av kvantitativ karakter også vil ha betydning som grunnlag for å

besvare de nokså ambisiøse og mer kvalitativt orienterte nøkkelspørsmålene.

Et vesentlig praktisk problem er at elevkategorien vanskelig lar seg identifisere på en entydig måte i LINDA-Inntak, som er en viktig datakilde i evalueringen av Reform 94. I det store og hele finnes de aktuelle personene registrert i den grad det går frem av søknaden at de har fremmedspråklig bakgrunn, men vi vet at en god del tospråklige ungdommer søker seg inn gjennom ordinær søknadsbehandling. I svært varierende grad finner vi registrering av morsmål, og med hensyn til landbakgrunn finnes det ingen standard for registrering i fylkene. Vanskeligheter knyttet til mangelfulle registreringsrutiner er forøvrig også poengtert tidligere (Phil 1992). For å kompensere for manglende datatilfang gjennom LINDA-Inntak, ble det 8.9.95 sendt spørreskjema til alle videregående skoler i Oslo og Hordaland med svarfrist 2.10.95. Da vi avsluttet purringen i midten av november, var det kommet svar fra 18 av 24 skoler i Oslo og 41 av 49 skoler i Hordaland. Den beste dekningsgraden har vi fra Hordaland, mens det dessverre ikke foreligger besvarelser fra enkelte av de skolene i Oslo som har flest tospråklige elever. Hvilken virkning dette kan tenkes å ha for resultatene, skal vi etterhvert gi en redegjørelse for. Spørreskjemaet inngår som vedlegg.

Skolene ble bedt om å gi opplysninger om innslaget av tospråklige elever høsten 1994, gjennomføring av skoleåret 1994-95, antall med bestått-karakterer ved skoleårets slutt og oversikt over den videre progresjonen, i den grad dette var mulig. Vi stilte også noen åpne spørsmål. Differensieringen mellom kjønn har vært god i besvarelsene, likeledes angivelse av landbakgrunn. I denne rapporteringen vil imidlertid en detaljert oppdeling i ungdommenes landbakgrunn være vanskelig ut fra flere forhold. Kanskje med unntak av ungdommer med landbakgrunn fra Pakistan bosatt i Oslo, er tallene så lave især for Hordaland, at det er lite hensiktsmessig å inndele elevene etter nasjonal opprinnelse. Dessuten vil man ved et høyt spesifikasjonsnivå på landbakgrunn koblet med angivelse av studieretning eller kjønn risikere at enkeltindivider identifiseres eller forestilles identifisert.

Det er imidlertid faglige ulemper knyttet til manglende spesifikasjon av landbakgrunn. Vassenden (1993) har dokumentert at ungdom fra vestlige land bruker utdanningssystemet på en effektiv måte, ofte bedre enn norskfødte. Det bør derfor understrekes at kategoriene *EU-land*, *Europa ellers* samt *Nord-Amerika* i påfallende grad er underrapportert i besvarelsene, og dette gjelder begge fylker (se forøvrig vedleggstabeller V2-5.) I forrige underveisrapport (Lødding 1994) kunne vi dokumentere store variasjoner mellom de ulike etniske gruppene, men også forskjeller mellom elever med den samme landbakgrunn med hensyn til utdanningsløpet etter grunnskolen. Dette er beklageligvis forhold vi ikke i samme grad kan få frem i denne rapporteringen.

Differensiering av innvandrere versus barn av innvandrere - eller 1. og 2.

generasjons innvandrere om man vil - er ikke mulig i LINDA-Inntak, og dette forekom å være en umulig oppgave å pålegge skolene. Vi kjenner ikke til tidligere skolegang og hva de tospråklige har vært beskjeftiget med idet de søkte, annet enn gjennom tolkningen vi kan gjøre av tilbud søkerne har fått fra inntakskontorene.

Det var de tre ordinære allmennfaglige grunnkursene og de ulike tilrettelagte kursene for fremmedspråklige elever vi hovedsakelig konsentrerte oss om i spørreskjemaet. På utvalgte yrkesfaglige studieretninger fant vi det mest forsvarlig å basere oss på **manuelle optellinger** foretatt ved fylkeskolekontorene i Oslo og Hordaland av "utenlandsk-klingende" navn. Det hefter selvfølgelig store problemer ved en slik fremgangsmåte. Etter overveielser kom vi likevel til at dette var eneste utvei, for å unngå å pålegge skolene altfor store arbeidsoppgaver, men også fordi skolene ville ha begrenset oversikt over elevenes progresjon på yrkesfaglige studieretninger, hvor det ikke er helt ualminnelig at elevene skifter skole når de påbegynner VK1.

Trolig kan likevel en del av spørreskjemaene ha vært besvart på samme måte, altså ved optelling av navn. Vi så ingen mulighet for å gi råd i forhold til dette, all den tid registreringsrutinene vil variere. Vi har nevnt at ikke alle skoler har svart, og at vi særlig mangler besvarelser fra Oslo. Dette gjelder skoler med allmennfaglige studieretninger, men i langt større utstrekning de skolene som gir opplæring i yrkesfag. Gjennom de manuelle optellingene har vi derfor kunnet kompensere nokså godt for de skolene som ikke har svart.

Vi hadde spesielt behov for informasjon om elever på ordinære, allmennfaglige kurs fra skolene og siktet ikke utelukkende til de av elevene som måtte ha særlige språklige eller faglige problemer. Likevel synes det som termen fremmedspråklig til tider oppfattes som et gradsspørsmål. Det kan ikke utelukkes at dette har gitt føringer for hvilke elever vi har fått opplysninger om.

Parallelt med spørreskjemaundersøkelsen har det vært foretatt en **intervjuundersøkelse blant rådgivere** ved videregående skoler i de to fylkene. Ialt er 7 videregående skoler i Oslo og 6 videregående skoler i Hordaland besøkt. I Hordaland har intervjuene i hovedsak vært konsentrert til de skolene hvor vi finner størst innslag av tospråklige elever. Både yrkesfaglige og allmennfaglige studieretninger har inngått i undersøkelsen i begge fylkene. Ved de videregående skolene er tilsammen 19 personer intervjuet, og dette er i all hovedsak rådgivere med erfaring fra arbeid med tospråklige elever. I Oslo har vi dessuten oppsøkt et par ungdomsskoler som har høy representasjon av tospråklige elever (mellom 50 og 70 prosent), og her er tre rådgivere intervjuet. Det har også vært foretatt **intervjuer ved inntakskontorene** i de to fylkene, og samarbeidet med fylkeskontorene har ellers vært av avgjørende betydning for gjennomføringen av undersøkelsen.

Rådgiverne ble bedt om å meddele sine formeninger om problemer de opplever at tospråklige elever har, samt om å beskrive omstendighetene for de tospråklige elevene som har vist gode resultater og altså lykkes i videregående opplæring. Ettersom rådgivere har innsikt og påvirkningskraft i tospråkliges - som andre elevers utdanningsvalg, var deres avveininger av ulike hensyn og begrunnelser for de råd de gir av stor interesse i undersøkelsen.

Så langt har det ikke vært foretatt systematiske intervjuer av lærere. Ettersom rådgivere i regelen også underviser, hadde de mulighet for å trekke på slik erfaring under samtalene. Det har ellers vist seg fruktbart å konsentrere intervjuene om nettopp rådgiverne ved de skolene som er besøkt. Generelt synes det som at rådgivere som aktørgruppe får kontakt med tospråklige elever på et noe bredere grunnlag, utover den daglige kunnskapsformidlingen og kunnskapstesting som utgjør sentrale arbeidsoppgaver for lærerne. Uten å oppfatte deres innsikt som enestående, ønsket vi fra rådgiverne også å få belyst problemstillinger av mer sosial karakter.

Imidlertid har vi tidlig i prosjektutformingen sett det som vesentlig at spørsmål om de tospråklige elevenes situasjon i videregående opplæring belyses fra flere ståsteder. Det ble altså foretatt en gruppering av typer informanter med en plan om progresjonen i disse intervjuene. Når intervjuer med tospråklige elever ikke er foretatt ved utgangen av 1995, er dette ikke fordi det ansees som en mindre viktig informantgruppe. Prioriteringen av rådgiverne ble gjort etter vurdering av den tiden som gjenstod frem til rapportering, men også ut fra faglige hensyn. Nettopp rådgiveres innsikt, vil være et nyttig inntak til forståelse av de tospråklige elevenes meningsytringer og situasjonsbeskrivelser. Med stor sannsynlighet vil bildet av de tospråklige elevenes utdanningssituasjon måtte korrigeres eller justeres etter samtaler om deres erfaringer og fremtidsplaner.

Det bør også nevnes at kontrakt for 1995 forelå 30.5.95. Dette var tidspunktet da vi kunne begynne det mer utadrettede arbeidet med henvendelser til skoler og andre berørte instanser. Beklageligvis har tiden etter kontraktsinngåelsen vært preget av avslutning av skoleåret, sommerferie og oppstart av nytt skoleår. Siden midten av august har likevel en nokså pågående holdning overfor skolene kombinert med stedvis stor interesse og imøtekommenhet fra skolenes side frembrakt resultater.

1.4 Sentrale temaer og oppbygning av rapporten

Det er skoleåret 1994-95 vi konsentrerer oss om i rapporten, og det er de tospråklige søkerne og elevene i Oslo og Hordaland som er gjenstand for oppmerksomhet.

I kapittel 2 belyser vi trekk ved de to fylkene. Vi diskuterer hvordan ulikheter i innvandrerbefolkningens sammensetning kan virke inn på de resultatene vi ellers rapporterer fra utvalgsfylkene. På bakgrunn av funn fra Utredningsinstituttets hovedprosjekt, diskuteres på hvilken måte de to utvalgsfylkene kan sies å skille seg ut fra resten av landet. Her blir også anvendelsen av rettsbegrepet på de tospråklige problematisert. I de kapitlene som følger har vi *ikke* avgrenset undersøkelsen til rettslevende blant de tospråklige.

I kapittel 3 blir tilbudsstrukturen rettet mot de tospråklige omtalt, med en gjennomgang av de vurderingene som kommer til uttrykk ved inntakskontorene i de to fylkene. Samarbeid på ulike felter mellom fylket og skolene blir også behandlet.

I kapittel 4 finnes en vurdering av mulighetene for å studere rekrutteringen blant de tospråklige, og resultater fra oppfølgingstjenestens arbeid blir kort referert. Vi ser nærmere på kjønnsforskjeller i rekrutteringen til ulike studieretninger blant de tospråklige, og kan rapportere at tospråklige jenter i Oslo synes å være noe underrepresentert i videregående opplæring.

I kapittel 5 tar vi for oss spørsmålet om frafall i løpet av det aktuelle skoleåret blant de tospråklige. Først rapporteres resultater fra den kvantitative tilnærmingen, og frafallsandeler sammenlignes med frafallsandeler fra fylket. Her rapporteres at frafallet tildels synes høyere blant de tospråklige, men vi finner også grunn til å problematisere det sammenligningsgrunnlaget vi har. Videre refereres forklaringer på frafallet, slik dette formidles fra skolene.

Kapittel 6 handler om karakterresultater for de tospråklige, og dette betraktes som en viktig indikasjon på utsiktene til kompetanseoppnåelse blant de tospråklige. Vi gjør sammenligninger mellom resultater fra de ordinære allmennfaglige grunnkursene og de tilrettelagte kursene, hvilket også sees på bakgrunn av rådgiveres uttalelser. Det rapporteres videre at tospråklige på jentedominerte studieretninger, ut fra et viktig kriterium som bestått karakterer, må sies å ligge godt an i spørsmålet om fremtidig progresjon og tildeling av læreplasser. Man må stille spørsmålet om de tospråklige guttene kan oppleve motivasjonsproblemer, især gjelder dette på de guttedominerte studieretningene. Det blir videre referert fra intervjuundersøkelsen hvilke årsaker som angis til vanskeligheter i gjennomføringen.

I kapittel 7 tar vi for oss progresjonen fra det første skoleåret til det neste, og ordinære grunnkurs fokuseres isolert. Innenfor allmennfaglig studieretning i Oslo ligger progresjonen noe lavere for de tospråklige enn for andre elever, men det kan rapporteres at de tospråklige i noen grad har innhentet de andre elevenes forsprang når vi sammenligner med tidligere årskull. Innenfor helse- og sosialfag er progresjonen blant de tospråklige vel på høyde med progresjonen blant andre elever i ordinære grunnkurs. Derimot er progresjonen blant de tospråklige på

guttedominerte fag lavere enn for andre. I Hordaland kan vi ikke peke på en progresjon blant de tospråklige som skiller seg særlig fra tallene for hele elevkullet i fylket. Til sist ser vi på progresjonen innenfor de tilrettelagte kursene for fremmedspråklige, hvor vi finner at tre av fire elever rykker opp til grunnkursnivå, hvilket kan sammenlignes med den progresjonen som er rapportert for grunnkurselevne generelt etter reforminnføringen.

I kapittel 8 går vi noe videre med resultater fra forrige underveisrapport og sammenholder informasjon om tospråklige minoritetselvers utdanningsløp med hva vi vet om utdanningsnivået i foreldregenerasjonen innenfor de samme etniske gruppene. Selv om vi her ikke har mulighet for å gjøre analysen på individnivå, poengteres det at utdanningsnivået i foreldregenerasjonen ikke er gjenspeilet i ungdommenes utdanningsprestasjoner. Vi stiller spørsmål om tradisjonelle oppfatninger av klassebakgrunn og vurderinger av elevenes forutsetninger kan sies å medvirke til utslagene vi ser.

Selv om prosjektet i utgangspunktet er fundert i en nokså teoretisk prosjektbeskrivelse, har innsatsen i 1995 vært konsentrert om å skaffe tilveie et kunnskapsgrunnlag i form av mest mulig pålitelige tall fra de to fylkene, samt innsikt i resonnementer blant noen sentrale aktørgrupper. Det er selvfølgelig problematisk å presentere funn uten at vi har kunnet gi en tilfredsstillende analyse av dem. Vi har imidlertid valgt denne fremgangsmåten ut fra to hensyn: for det første for å imøtekomme oppdragsgivers ønske om å få resultater underveis, og for det andre fordi vi rent faglig også har behov for et empirisk grunnlag for den videre prioriteringen i arbeidet. Det må understrekes at resultatene er foreløpige i den forstand at det er ønskelig å vende tilbake til dem med en grundigere analyse og en sterkere tydeliggjøring av det teoretiske rammeverket.

1.5 Anbefalinger

På grunnlag av det arbeidet som er utført og de oppsummeringene vi har kunnet gjøre, tillater vi oss å komme med følgende anbefalinger:

For å kunne overvåke situasjonen for tospråklige søkere og elever på en mer forsvarlig måte, er det avgjørende at det gis beskjed fra sentralt hold om hvordan man vil at disse søkerne og elevene skal registreres. Selv om det vil være etiske ankepunkter knyttet til å "sette merkelapper på folk", bør man vurdere om ikke en bedre registrering også vil være i de aktuelle søkerne og elevenes interesse. Så lenge en slik registrering er mangelfull, og praksis varierer mellom fylker og skoler, kan det vise seg at unge innvandrere eller barn av innvandrere blir registrert bare i den grad de får tilrettelagt opplæring for fremmedspråklige eller at bare de som en gang er vurdert å ha mangelfulle norskkunnskaper blir registrert. På denne måten vil den registreringen som eksisterer gjenspeile en problemorientering og gi grunn til en pessimisme det kanskje ikke er grunnlag for.

Man bør se nøyere på hvorvidt vilkåret om grunnskole som tilsvarer norsk grunnskole i omfang og nivå gir rom for ulike tolkningsvariasjoner i de ulike fylkene, slik at en mulig tvetydighet medfører forskjellsbehandling av individer som er i samme situasjon.

Enhver tvetydighet eller inneforståthet kan tenkes å gi rom for variasjoner i de fortolkningene som legges til grunn i de ulike fylkene - i de lokale avveininger av hvordan knappe ressurser skal disponeres. At også fremmedspråklige faktisk omfattes av bestemmelsene om rett til utvidet tid i videregående opplæring kan nok derfor med fordel gjøres eksplisitt. Denne anbefalingen er forøvrig også gitt av Moen-utvalget.

Ettersom såvidt mange av de fremmedspråklige søkerne er voksne, vil vi støtte anbefalingen gitt av Sandberg og Vibe (1995) om straks å sette igang tiltak som gjør at de voksne søkerne gis mer hensiktsmessige tilbud. Det er ikke kvoteordninger eller forfordeling av plasser til tospråklige vi sikter til, men vi gjør altså en antakelse om at voksne tospråklige også vil nyte godt av et bedre utbygget tilbud til voksne generelt.

2 Trekk ved utvalgsfylkene Oslo og Hordaland

2.1 Forskjeller i innvandrerbefolkningen

Både størrelsen og sammensetningen av innvandrerbefolkningen varierer en del mellom de to fylkene. Av SSBs befolkningsstatistikk 1. januar 1994 går det frem at i Oslo utgjør etniske pakistanere den største gruppen, med vel 14000 personer. Over 3000 har bakgrunn fra Tyrkia, og det samme gjelder Marokko. Ellers finner vi over 2000 personer fra hver av landene Iran, Sri Lanka, India, og Vietnam og nesten 3000 personer fra det tidligere Jugoslavia inkludert Bosnia Hercegovina.

De to største innvandringsgruppene i Hordaland, når vi ser bort fra europeere, er de som har landbakgrunn fra Vietnam og fra Chile, vel 1300 individer i hver gruppe. Personer fra Bosnia-Hercegovina og tidligere Jugoslavia utgjør nesten 1050 i dette fylket. Et relativt høyt antall har bakgrunn fra Sri-Lanka - omlag 750, de med bakgrunn fra Iran utgjør vel 450, og vel 350 har bakgrunn fra India.

Det henvises til vedleggstabell V2.1 for flere detaljer om innvandrerbefolkningen i de to fylkene. I vedleggstabellene V2.2-5 er det gitt en samlet fremstilling av hvordan de tospråklige elevene i fylkene fordeler seg med hensyn til landbakgrunn, etter hva vi har kunnet bringe på det rene gjennom spørreskjemaundersøkelsen til de videregående skolene.

Ifølge statistikk fra SSB (Ukens statistikk nr 10/95, tabell 2), er det bare 5 prosent av innvandrerne med opprinnelse fra Pakistan og 3 prosent av innvandrerne fra Marokko som har flyktningbakgrunn, mens det finnes høyere andeler med flyktningbakgrunn i andre innvandrergrupper - som for eksempel de fra Sri Lanka (76 prosent), Chile (94 prosent), Iran (96 prosent) og Vietnam (98 prosent), Bosnia-Hercegovina (100 prosent) og det tidligere Jugoslavia (71 prosent). Blant innvandrere fra Tyrkia har en fjerdedel flyktningbakgrunn. I kommentarene til statistikken understrekes det fra byråets side at det er vanskelig å skille mellom ulike innvandringsgrunner, som for eksempel flukt og familiegjenforening. Selv om disse flytningandelene ikke er differensiert på fylker, er det mulig å fastslå at det er personer med flyktningbakgrunn som dominerer blant innvandrergruppene i Hordaland. Det finnes selvfølgelig flyktninger også i Oslo, selv om ingen enkelt gruppe med høy flyktningandel dominerer i tallene.

Vi vet altså at innvandrere med bakgrunn fra Pakistan er godt representert i Oslo fylke. I likhet med innvandrere fra Tyrkia og Marokko vet vi også at det i hovedsak dreier seg om arbeidsmigranter og deres familier som ankom landet fra og med begynnelsen av 70 tallet. Barn av innvandrere fra Pakistan begynte å markere seg i avgangskullene fra ungdomsskolen i overgangen mellom 1989 og

1991. På landsbasis utgjorde de vel 40 prosent av alle 2. generasjons innvandrere fra land utenfor Norden - som gikk ut av norsk ungdomsskole i 1991 (Lødding 1994).

Sammenlignet med Oslo er det i Hordaland relativt få av de som har nådd aktuell alder for videregående skole, som kan regnes som 2. generasjons innvandrere fra land utenfor Norden. Iallfall er dette et inntrykk en sitter igjen med etter intervjuene som er gjennomført i fylket. Selv om opplysningene ikke er de mest aktuelle, kan datafilen fra SSB over 9. klassekullet som gikk ut av grunnskolen i 1991 igjen være til hjelp. Det kan nevnes at av alle 2. generasjons innvandrere fra land utenfor Norden som gikk ut av norsk grunnskole i 1991, finner vi 48 prosent i Oslo og 3 prosent i Hordaland.

Med de store forskjellene i innvandrerbefolkningen, er det problematisk å behandle tospråklige elever som en enhetlig gruppe. Det kan sies at det eneste de har felles er at deres foreldre ikke er født og oppvokst i Skandinavia. I det store og hele er de tospråklige søkerne og elevene av forskjellig nasjonal opprinnelse, men også i ulike typer livssituasjon, som barn av arbeidsmigranter, barn av flyktninger, unge enslige flyktninger eller voksne. Også tidspunktet for ankomst til landet varierer. Hva gjelder utdanning er det også store forskjeller i innvandrerbefolkningen. Det finnes de som slett ikke har formell utdanning og det finnes innvandrergrupper hvor andelene som har fullført høyere utdanning er større enn den er i den etnisk norske befolkningen. For videre omtale av dette temaet henvises til kapittel 8.

Det er også klart at sammenligningene mellom de to fylkene heller ikke er uproblematisk, ettersom det er mange forhold som forandrer seg når vi flytter oppmerksomheten fra det ene fylket til det andre. Sammenlignet med Hordaland er en relativt stor andel av de tospråklige ungdommene i Oslo barn av arbeidsmigranter med bakgrunn fra blant annet Tyrkia og Pakistan. Som det fremgår av tabell 8.1 i denne underveisrapporten er dette innvandrergrupper hvor andelene med høyere utdanning er relativt små. Det er selvfølgelig ikke slik at alle flyktninger i Hordaland har høyere utdanning, men sannsynligvis vil vi på gruppenivå finne en større andel med høyere utdanning i foreldregenerasjonen blant de tospråklige ungdommene i Hordaland sammenlignet med de tospråklige ungdommene i Oslo. Betydningen av foreldres utdanning er vel dokumentert for etnisk norske ungdommers utdanningsløp (Aamodt 1992, Vibe 1994a). Derfor er det rimelig å anta at dette er et forhold som også gjør seg gjeldende for tospråklige ungdommer. Vi kan vel anta at de unges utdanningsløp henger sammen med foreldrenes utdanning omtrent på samme måte som for etnisk norske. Det må presiseres at betydningen av foreldrenes utdanning for tospråklige ungdommers utdanningsprestasjoner er et forhold som i høy grad inviterer til nærmere utforskning. Likevel er det grunn til å gjøre oppmerksom på at vi -

iallfall i en viss utstrekning - også sammenligner ulike sosiale klasser når vi sammenligner tospråklige elevers utdanningsløp i de to ulike fylkene. Riktignok finnes et dokumentert misforhold mellom utdanningsnivå og yrkesstatus blant innvandrere og flyktninger rent generelt (Puntervold Bø 1986, Berg 1992), men når vi med sosial klasse forstår foreldrenes utdanningsnivå, er det sannsynlig at sammenhenger som er kjent innen utdannings sosiologien har relevans for å forstå forskjeller i tospråklige ungdommers utdanningsløp i de to fylkene. Så langt har vi imidlertid ikke data som muliggjør et studium av sammenhenger mellom foreldres utdanning og de unges utdanningsløp blant de tospråklige ungdommene på individnivå, men det vises til kapittel 8 for en videre drøfting av dette temaet.

2.2 Rettsbegrepet anvendt på tospråklige søkere

I Lov om videregående opplæring § 7 heter det at vilkårene for inntak er at søkeren må ha gjennomgått 9-årig grunnskole eller tilsvarende. I Rundskriv F 70-94 presiseres det at "tilsvarende" kan være gjennomgått 7-årig folkeskole eller utenlandsk utdanning på norsk grunnskolenivå. I et nyere rundskriv, F 103-94 finnes en lignende - om enn noe strengere - presisering av at det med "tilsvarende" menes utenlandsk utdanning som tilsvarer niårig norsk grunnskole i omfang og nivå. Retten til 3 års videregående opplæring, definert i § 8 i Lov om videregående opplæring, forutsetter at vilkårene for inntak gitt i § 7 skal være oppfylt. Det heter videre at retten i sin helhet normalt må tas ut innen 4 år etter fullført grunnskole.

Slik retten er definert omfatter den altså alle som går ut av 9 årig grunnskole i 1994 eller senere. Blant rettshaverne vil det finnes tospråklige som har fått sin grunnskoleopplæring i Norge, eventuelt i et land hvor grunnskoleutdanningen er sammenlignbar med den norske. For tospråklige elever som har all sin grunnskoleopplæring i Norge er retten til videregående opplæring uproblematisk. Det er tidligere vist (Lødding 1994) at en ikke ubetydelig andel av både 1. og 2. generasjons innvandrere er mer enn 16 år når de kommer ut av 9. klasse. Etter hva vi har kunnet bringe på det rene i de to fylkene vi spesielt har konsentrert oss om, vil også rettsstatus for disse søkerne være uproblematisk.

Når vi derimot fokuserer på fremmedspråklige som søkerkategori, blir det straks åpenbart at majoriteten ikke er rettshavere. Det gjelder de søkerne som avsluttet sin grunnskoleutdanning i 1993 eller tidligere - på linje med eldre, etnisk norske søkere som heller ikke er rettshavere. I tillegg vil det finnes tospråklige søkere med en grunnskoleutdanning som ikke er sammenlignbar med den norske grunnskolen i omfang og nivå, uten at de nødvendigvis er eldre enn etnisk norske rettshavere. Det er dokumentert at på landsbasis var tre fjerdedeler av de

fremmedspråklige søkerne til videregående opplæring høsten 1994 uten rett. (Vibe 1994b; se også tabell V4.7 i Sandberg og Vibe 1995).

Rettsstatus har kanskje ikke så stor praktisk betydning for den enkelte ungdom eller voksne så lenge vedkommende blir tildelt en plass og gis mulighet til å gjennomføre et løp frem til kompetanseoppnåelse. Det som imidlertid gir grunn til bekymring er at ikke-rettshavere generelt - det vil si eldre søkere - har kommet vesentlig dårligere ut etter reforminnføringen og dette i en grad som neppe var forutsett, enn si tilsiktet. For en grundig dokumentasjon av dette, se Sandberg og Vibe 1995. En garanti for å kunne fortsette til VK1 har bare de rettselevne som består, men blant ikke-rettselevne er situasjonen mer uforutsigbar. Det er ingen garanti for ikke-rettselevne som har bestått om at de vil få plass på VK1, iallfall slik situasjonen ser ut ved skolestart høsten 1995 (Vibe 1995). Derfor kan rettsstatus ikke betraktes som et trivielt spørsmål. På denne bakgrunn er det noe urovekkende at hele 75 prosent av de fremmedspråklige søkerne i 1994 var ikke-rettshavere. Som Vibe (1995) uttrykker det, er imidlertid fremmedspråklig en administrativ kategori og ikke en kulturell. Dette betyr også at andelen ikke-rettshavere blant de vi har valgt å kalle tospråklige søkere er vanskelig å fastslå.

Så langt er variablene i LINDA eneste hjelpemiddel for å belyse rettsstatus i denne elevgruppen. I Vedleggstabell V2.6 er det gitt en oversikt over fordelingen av retts- og ikke-rettshavere i alle fylker, og her er tospråklige søkere identifisert etter om de har søkt på fremmedspråklig grunnlag, i tillegg til at vi har kunnet identifisere de som er registrert med et annet morsmål enn norsk. Svensk, dansk og samisk er ikke registrerte morsmål, slik at vi gjennom å ta hensyn til morsmålsvariabelen favner flere av de søkerne som faller inn under departementets definisjon av fremmedspråklige. Imidlertid virker morsmålsvariabelen temmelig ujevnt, fordi fylkene i svært varierende grad har gjort bruk av denne registreringsmuligheten, og det kan hevdes at det er vel så mye administrative rutiner i fylkene som antall tospråklige elever som reflekteres. Likevel må vi anta at administrative rutiner iallfall til en viss grad gjenspeiler omfanget av tospråklige søkere.

Av vedleggstabell V2.6 fremgår det at i sammenligning med resten av landet, fremstår Oslo og Hordaland langt på vei som ytterpunkter. Vi kan se at Oslo står i en særstilling når det gjelder andel rettshavere blant tospråklige søkere. Nesten 70 prosent av de tospråklige søkerne er rettshavere. På den andre siden fremstår Hordaland som et av fylkene med en særlig høy andel ikke-rettshavere. Både i Hordaland og i Sør-Trøndelag er over 90 prosent av de identifiserte tospråklige søkerne ikke-rettshavere, hvilket langt på vei kan tilskrives søkernes alder, men dette siste skal vi komme tilbake til.

Hva er så årsakene til den betydelige forskjellen mellom de to fylkene Oslo

og Hordaland når det gjelder andeler rettshavere blant tospråklige søkere? Noe av forklaringen på de forskjellene som kommer frem må selvfølgelig forstås på bakgrunn av ulike registreringsrutiner. Hordaland fylke har i liten grad registrert morsmål, og derfor er det en stor andel av de tospråklige søkerne som ikke kan identifiseres. I realiteten finnes det altså en noe høyere andel yngre tospråklige søkere med rett til videregående opplæring i dette fylket, enn vi kan utlede av LINDA. Likevel finnes det relativt få 2. generasjons innvandrere, slik at forskjellene i andeler rettshavere også må tilskrives forskjellene i innvandrerbefolkningens sammensetning, som omtalt i kapittel 2.1 ovenfor. I Oslo finnes det flere barn av innvandrere eller 2. generasjons innvandrere, og derfor en relativt høy andel som vil komme ut av 9. klasse med rett til videregående opplæring på linje med etnisk norske elever fra ungdomsskolen. Det er imidlertid enda et forhold som medvirker til at en finner høyere andeler rettshavere blant yngre tospråklige søkere i Oslo. Ved inntakskontoret i Oslo baserer en seg - foruten Loven om videregående opplæring, Inntaksforskriften og bestemmelsene om overgangsordninger - også på vedtak i Oslo bystyre av 9.3.94 hvor det heter at:

"fremmedspråklige 16-19 åringer uten norsk grunnskole behandles som søkere med rett til videregående opplæring forutsatt at de:

- ikke allerede har fått tilbud om plass i videregående skole
- har påbegynt grunnleggende norskopplæring senest semesteret etter ankomst til Norge og fullfører slik opplæring med maksimalt timetall senest våren 1994.
- søker og påbegynner videregående opplæring direkte etter fullført grunnleggende norskopplæring
- ikke allerede har påbegynt videregående opplæring i sitt hjemland/andre land som tilsvarer norsk videregående opplæring og gir inntaksgrunnlag til videregående kurs i Norge." (Sitert etter Inntaksnemdas rapport 1994/95, s 48.)

Parallelt med denne mer inkluderende forståelsen av rettsbegrepet for fremmedspråklige søkere, slås det fast at fremmedspråklige søkere som ikke oppfyller disse vilkårene må søke ordinære kurs gjennom ordinær søknadsbehandling. Av denne grunn kunne vi forvente at søkere som er 20 år eller eldre ikke kan identifiseres som fremmedspråklige i LINDA dataene, men dette hevdes fra inntakskontoret ikke å være tilfellet. Andre årsaker til at LINDA data ikke gjenspeiler søkning fra de eldre tospråklige i Oslo vil vi komme tilbake til i kapittel 3.

I Hordaland legger en loven med forskrifter til grunn for inndelingen av retts- og ikke-rettshavere blant tospråklige elever. Dermed vil inndelingen av tospråklige søkere i prinsippet være slik at rettshaverne omfatter de som gikk ut

av grunnskolen i 1994 eller senere, eventuelt fra grunnskole som tilsvarer norsk grunnskole i omfang og nivå, mens alle andre i henhold til Loven vil være ikke-rettshavere.

Ved en sammenligning av Oslo og Hordaland med resten av landet blir det altså straks åpenbart at det finnes fylkesvise variasjoner i hvordan rettshavere og ikke-rettshavere fordeler seg. Vi skal se nærmere på søkningen i de to utvalgsfylkene med mer detaljert differensiering av alderskategoriene. Det kan da være hensiktsmessig å bare fokusere på de som har søkt på fremmedspråklig grunnlag slik at søkerkategorien i de to fylkene blir noe mer enhetlig enn når vi også gjør bruk av morsmålsvariabelen. Først skal vi se på fremmedspråklige søkere - som de her kan kalles - til opptaket høsten 1994.

Tabell 2.1: Fordeling av retts- og ikke-rettshavere på ulike alderskategorier blant fremmedspråklige søkere skoleåret 1994-95. Horisontal prosentuering.

Alder	Rettshavere				Ikke-rettshavere				N
	16 år og yngre	17 år	18-19 år	20 år og eldre	16 år og yngre	17 år	18-19 år	20 år og eldre	
Søkt i									
Oslo	30,3	22,0	23,2	0,8	0,4	7,5	13,7	2,1	241
Hordaland	2,0	3,0	1,0	-	4,9	10,9	16,8	61,4	202

Av tabell 2.1 ser vi igjen at mens hovedandelen av fremmedspråklige søkere i Oslo er de yngste rettshaverne, er hovedandelen i Hordaland de eldste søkerne uten rett. Tyngdepunktene er altså diametralt motsatte når vi sammenligner de to fylkene. At det finnes fremmedspråklige søkere som er 16 år og likevel er registrert som ikke-rettshavere, er et tema vi straks skal vende tilbake til.

Vi skal gi en oversikt over rettsstatus for de fremmedspråklige søkerne som hadde grunnkurs som primærønske for skoleåret 1995-96 og sammenligne dette med rettsstatus etter de samme alderskategoriene som i tabell 2.1. Her er det igjen søkere på fremmedspråklig grunnlag som er identifisert.

Tabell 2.2: Fordeling av retts- og ikke-rettshavere på ulike alderskategorier blant fremmedspråklige søkere med grunnkurs som primærønske skoleåret 1995-96. Horisontal prosentnering.

Alder	Rettsnavere				Ikke-rettsnavere				N
	16 år og yngre	17 år	18-19 år	20 år og eldre	16 år og yngre	17 år	18-19 år	20 år og eldre	
Søkt i Oslo	28,1	28,5	31,4	2,9	-	-	7,3	1,8	274
Hordaland	15,9	10,3	-	0,5	-	1,0	16,4	55,9	195

Det går frem av tabell 2.2 at 17 åringene høsten 1995 i større grad er rettshavere når vi sammenligner med tabell 2.1 over søkerne 1994. Det er selvfølgelig slik det skal være at 16 årige rettshavere fra i fjor er rettshavere også høsten 1995. I tillegg har vi flere rettshavere, idet vi nå er i reformens annet år. Det som kanskje kan vekke forundring er at vi finner såvidt mange fremmedspråklige 17 åringer blant grunnkurssøkerne høsten 1995. Dette er fordi en del av kursene hvor de gikk inn høsten 1994 var innføringskurs eller grunnkurs over 2 år, slik at en del, ifølge den progresjonen som forutsettes i slike kurs, fortsatt skal være på grunnkurs skoleåret 1994-95.¹ I tillegg er det slik at enkelte i denne søkerkategorien kan være overårige når de går ut av grunnskolen. Det kan også dreie seg om elever som søker nytt grunnkurs etter å ha gått i ettårige grunnkurs høsten 1994, men dette skal vi komme tilbake til i kapittel 7.

Av tabell 2.2 ser vi videre at aldersfordelingen i Oslo er omtrent som høsten 1994, selv om andelene som er eldre enn 16 år blant rettshaverne har økt. For Hordaland finner vi igjen tyngdepunktet blant eldre ikke rettshavere, men for dette fylket ser vi at andelene av yngre rettshavere har økt betraktelig sammenlignet med den foregående høsten. Mens det blant de fremmedspråklige søkerne til opptaket høsten 1994 var noen 16 åringer uten rett, finner vi ikke dette høsten 1995 i noen av de to fylkene.

For opptaket høsten 1994 var det imidlertid ikke bare Oslo og Hordaland som hadde tospråklige søkere som var 16 år og samtidig registrert som ikke-rettsnavere. I ni av fylkene fant vi slike tilfeller. Dette var mest uttalt i Hordaland og Sør-Trøndelag med henholdsvis 10 og 11 søkere, som vi har identifisert gjennom at de hadde søkt på fremmedspråklig grunnlag eller var registrert med et

¹ De som er tatt opp på toårige grunnkurs må ikke i praksis søke om nytt opptak for å få fortsette, men vi regner dem som søkere i tabellen.

annet morsmål. Dette kan forstås på bakgrunn av at det er i byområder vi også finner en viss innvandrerbosetning. Slik Loven om videregående opplæring definerer rettshavere kan man anta at tospråklige søkere som ikke er født i Norge eller innvandret i barneårene kan rubrisere som ikke-rettshavere ved inntakskontorene i de ulike fylkene - altså i kraft av at de ikke har gjennomgått utdanning som tilsvarer ni-årig norsk grunnskole i omfang og nivå.

For inntaket til skoleåret 1994-95 gjaldt imidlertid fortsatt et vilkår i Inntaksforskriftens §3-1b, nemlig at søkeren skulle ha "tilstrekkelige kunnskaper i norsk til å ha utbytte av undervisningen". I rundskriv F103-94 av 22.12.94 ble dette tilleggskravet tatt ut med den begrunnelse at vilkåret ikke følger av loven. Det fremgår ellers av rundskrivet at dette har skapt usikkerhet om retten til videregående opplæring for fremmedspråklig ungdom. Ved inntaket høsten 1994, da tilleggsvilkåret om språkkompetanse gjaldt, finner vi på landsbasis 55 tospråklige søkere som er 16 år og likevel finnes kategorisert som ikke-rettshavere. I LINDA dataene finner vi på landsbasis at 443 søkere tilsynelatende er slike "reformmessige merkverdigheter" - det vil si 16 åringer uten rett, og av disse kan altså 55 identifiseres som tospråklige gjennom søkertype eller morsmål. Av de samme 55 tospråklige søkerne finner vi at 35 har endret status til rettshavere ved inntaket til skoleåret 1995-96. Femten av de samme søkerne står fortsatt uten rett og fem er ikke lenger søkere til videregående opplæring høsten 1995. Blant søkerne til opptak høsten 1995 finner vi på landsbasis 87 personer som er 16 år og er registrert som ikke-rettshavere. Noen få kan identifiseres som tospråklige, men ikke i Oslo eller Hordaland.

At vi fant 16 åringer uten rett høsten 1994 er diskutert med ansatte ved inntakskontorene i de to fylkene vi spesielt har konsentrert oss om. I Oslo ville man anta at det gjaldt søkere som ikke oppfylte de mer inkluderende vilkårene for å bli behandlet som rettshavere - slik disse er referert ovenfor. Fra Hordaland ble denne forekomsten sett på bakgrunn av at man ved inntaket i 1994 hadde nye registreringsprosedyrer, slik at det måtte skyldes rent registreringstekniske forhold. Det ble presisert at ingen av de sekstenårige tospråklige søkerne var blitt vurdert som ikke-rettshavere. Videre ble det opplyst at det var gitt beskjed til skolene om at alle født i 1978 skulle behandles på samme måte, som rettshavere, også dersom det ble aktuelt å melde om frafall til Oppfølgingstjenesten.

Fra Oslo vet vi at forekomsten av 16 åringer uten rett i LINDA ikke skyldes registreringsfeil. Som vi straks skal se har Hordaland i spesielt stor utstrekning imøtekommet fremmedspråklige søkere, også søkere uten rett, slik at de registreringstekniske problemene ikke har noen praktisk betydning i dette fylket. Uten at spørsmålet er diskutert med de øvrige inntakskontorene, er det mulig å anta at usikkerheten med hensyn til fremmedspråklig ungdoms rettsstatus, som er omtalt i F 103-94, også kan ha gjort seg gjeldende. Situasjonen ser nå ut til å være

mer avklart etter den presiseringen som ble gitt i rundskrivet om at norskkunnskaper ikke lenger skal gjelde som vilkår for inntak og dermed heller ikke som vilkår for å tilkjenne søkere rett til videregående opplæring. Formuleringen "tilsvarende norsk grunnskole i omfang og nivå" kan muligens gi rom for tolkningsvariasjoner mellom de ulike fylkene. I allfall har man ved inntakskontoret i Oslo hatt behov for presisering av hvordan rettsbegrepet skal forstås, hvilket også foreligger gjennom bystyrevedtaket.

Uansett vil selvfølgelig tilbudet om plass ha større praktisk betydning for den enkelte søker enn rettsstatus. Vi kan ta utgangspunkt i de samme fremmedspråklige søkerne som vi konsentrerte oss om i tabell 2.1 ovenfor. I Oslo ble det tilbudt plass til 97 prosent av de fremmedspråklige ikke-rettshaverne, i tillegg til tilbudet til rettshaverne. 90 prosent av de fremmedspråklige ikke-rettshaverne i Hordaland fikk tilbud om plass høsten 1994. I Hordaland var det altså snakk om nokså mange ikke-rettshavere i absolutte tall, og 75 prosent av de 190 ikke-rettshaverne fikk tilbud om plass på tilrettelagte kurs for fremmedspråklige. De fremmedspråklige søkerne uten rett i Hordaland som ikke fikk tilbud om plass, var praktisk talt alle over 20 år.

Vi har da bare sett på tilbudet om plass uten å måle tilbudet i forhold til søkerens ønsker. Dette er imidlertid dokumentert tidligere. Sandberg og Vibe (1995, s 97-98) rapporterer på landsbasis at fremmedspråklige søkere ved inntaket i 1994 fikk innfridd sine førsteønsker i mindre grad enn andre grupper, og at de som kom dårligst ut var fremmedspråklige søkere uten rett. På nasjonalt nivå var det nesten en tredjedel av disse som stod uten tilbud i 1994. Blant fylkene er det Hordaland som i størst grad ga fremmedspråklige søkere et tilbud som svarte til førsteønsket, nemlig 77 prosent. For fire andre fylker får vi vite at mellom 30 og 40 prosent av de fremmedspråklige grunnkurssøkerne høsten 1994 stod helt uten tilbud om plass i videregående opplæring. Videre går det frem (av vedleggstabell V 5.2, *ibid*) at 70 prosent alle elever uten rett fikk tilbud som svarte til førsteønsket i Hordaland. Dette er det fylket (ved siden av Finnmark) som i størst grad imøtekom søkere uten rett generelt - altså ikke bare tospråklige ikke-rettshavere.

Som nevnt ble det fra inntakskontoret i Hordaland presisert at det er gitt eksplisitt beskjed til skolene om at alle som er født i 1978 og etterhvert også de som er født i 1979 skal behandles likt. Etter erfaringer gjort gjennom intervjuene i dette fylket, synes det også tydelig at dette er en beskjed skolene holder seg til. Ved flere skoler i Hordaland virket det endog som rettsbegrepet slett ikke er noe man tenker på i det praktiske liv. Rådgivere fortalte at alle elever som slutter blir meldt til Oppfølgingstjenesten uten at man skiller mellom retts- og ikke-rettshavere. I hvilken grad dette er praksis i andre fylker har vi altså ikke grunnlag for å vurdere. Uansett kan man si at så lenge de rent juridisk må fylle visse vilkår, vil oppfølging av ikke-rettshavere være et spørsmål som avhenger av

fylkesøkonomien.

Rent prinsipielt kan det fremheves at innføringen av retten til videregående opplæring vel har virket positivt for tildeling av plass til tospråklige ungdommer, på linje med etnisk norske ungdommer i de aktuelle årskullene. Også med tanke på Oppfølgingstjenesten er det etter reforminnføringen gitt mulighet for en tettere oppfølging ved frafall eller ved fare for frafall. Dette er også et moment som poengteres i besvarelsene av spørreskjemaet fra skolene.

På den annen side er det også grunn til å fremheve den ikke ubetydelige "bieffekten" av reforminnføringen man hittil har sett mer generelt, nemlig at favoriseringen av de yngre har virket så sterkt inn på eldre søkeres muligheter for å få tilbud om plass i videregående opplæring. På denne bakgrunn har vi altså i dette kapitlet forsøkt å belyse spredningen i alder blant tospråklige søkere. Det må erkjennes at datagrunnlaget ikke har vært det beste for å gi en tilfredsstillende analyse av dette forholdet, fordi det sannsynligvis er langt flere tospråklige blant rettshaverne enn vi har klart å identifisere. Dersom vedleggstabell V2.6 likevel ikke gir en altfor urimelig gjengivelse av alderssammensetningen blant tospråklige søkere, kan det fremheves at det er flere ikke-rettshavere enn rettshavere blant disse søkerne.

Tiltak for å gi de voksne søkerne hensiktsmessige tilbud er sterkt anbefalt av Sandberg og Vibe (1995). Disse anbefalingene gjentas i rapporteringen fra Utredningsinstituttets hovedprosjekt høsten 1995. Slike tiltak for å bedre situasjonen for de voksne kan tenkes å ha positiv innvirkning også for de tospråklige ikke-rettshaverne. Dette kan imidlertid også komme til å bli et spørsmål om dimensjonering av tilrettelagte tilbud for fremmedspråklige eller annen tilrettelegging for tospråklige integrert i ordinære klasser.

Som det fremgår av Rundskriv F103-94, er tilrettelegging av norskopplæringen for fremmedspråklige etter at de er tatt inn i videregående opplæring et fylkeskommunalt ansvar. Det gjøres i samme skriv oppmerksom på tilskuddsordningen for norskopplæring for de som er tatt inn i videregående opplæring. Videre går det frem at det er fylkeskommunen som avgjør om innføringskurs skal organiseres. Det er dermed klart at dette vil være en oppgave som konkurrerer med andre, avhengig av fylkeskommunale prioriteringer og ressurser. Når det ikke finnes noen eller bare svært få søkere på fremmedspråklig grunnlag i enkelte fylker, er det vanskelig å forstå dette slik at det ikke finnes tospråklige blant søkerne. Spørsmålet kan være om det finnes noe tilrettelagt tilbud å søke opptak til. Vi kjenner til at det i Oppland meldte seg tilstrekkelig mange søkere til et innføringskurs for fremmedspråklige som ble annonsert, men tilbudet falt etterhvert bort. Det er ikke gjort noen systematisk undersøkelse av om man har hatt slike situasjoner i andre fylker, men dette kan ikke utelukkes.

Oslo og Hordaland har i stor utstrekning gitt tilbud til fremmedspråklige

ikke-rettshavere. Et viktig forhold er selvsagt at byområdene Oslo og Bergen med konsentrert bosetning muliggjør et differensiert tilbud, hvor også behov blant tospråklige kan tilgodesees. Likevel fremstår tilbudet som resultat av at det har vært politisk vilje til dette. Man må imidlertid stille spørsmål om dette er en ordning som med sikkerhet vil overleve over tid, i konkurranse med andre politiske prioriteringer.

Det er ikke gitt at tilbud til eldre tospråklige nødvendigvis bør være tilrettelagte kurs, og iallfall noen av de relativt mange tospråklige ikke-rettshaverne ville sannsynligvis kunne nyttiggjøre seg ordinære tilbud, dersom det settes igang tiltak for å bedre de voksnes tilgang til opplæringsplasser. Med andre ord er det ikke kvoteordninger eller forfordeling av plasser til tospråklige vi sikter til, men vi gjør altså en antakelse om at voksne tospråklige også vil nyte godt av et bedre utbygget tilbud til voksne generelt.

Slik situasjonen er i dag blir det ved inntakskontorene i begge utvalgsfylkene understreket at de tospråklige søkerne som ikke omfattes av retten skal ha fordel av Inntaksforskriftens bestemmelse om prioriteringsrekkefølgen blant ikke-rettshaverne ved inntaket, hvor altså søkere uten videregående opplæring og søkere som ikke har fullført videregående opplæring først skal tilgodesees (konferer F 111-93). I hvilken grad dette er et prinsipp som anvendes til fordel for tospråklige søkere i andre fylker, har vi så langt ikke mulighet for å vurdere.

2.3 Oppsummering

Vi har i dette kapitlet tatt for oss forskjeller i innvandrerbefolkningen i de to fylkene, og sett at sammensetningen ut fra landbakgrunn varierer betydelig, i likhet med forholdet mellom andeler flyktninger og arbeidsmigranter. Vi har også sett at andelene 2. generasjons innvandrere varierer betydelig i de to fylkene.

I forlengelsen av denne siste beskrivelsen har vi også belyst hvordan andelene med rett blant de tospråklige søkerne blir meget forskjellig i de to fylkene. Selv om man i Oslo har en stor andel 2. generasjons innvandrere som vil komme ut av grunnskolen med rett til videregående opplæring på lik linje med etnisk norske elever, har man ved inntakskontoret hatt behov for ytterligere presisering fra bystyret av hvordan Loven skal tolkes i arbeidet med å imøtekomme søkningen fra tospråklige. I Hordaland hvor andelen rettshavere blant de tospråklige er mindre enn andelen ikke-rettshavere, er det lagt vekt på å imøtekomme de tospråklige uten rett med tilbud om opplæringsplass. Vi vet at Hordaland står i en særstilling når det gjelder å tilby plass til tospråklige ikke-rettshavere, og at dette samtidig er et fylke som i særlig stor utstrekning gir tilbud til andre ikke-

rettshavere - sammenlignet med andre fylker i landet.

Et forhold man bør ha i mente under lesning av denne underveisrapporten er derfor at de to utvalgsfylkene står i en særstilling sammenlignet med resten av landet. Oslo - i den forstand at man har funnet grunn til å utvide og presisere forståelsen av hvordan rettsbegrepet skal anvendes på denne søkergruppen for å imøtekomme den faktiske søkningen, og Hordaland - fordi dette er et fylke som i særlig grad har gitt tilbud til fremmedspråklige ikke-rettshavere og endog imøtekommet deres primærønsker. På bakgrunn av dokumentasjonen av hvordan fremmedspråklige ikke-rettshavere i landet forøvrig er den gruppen som er kommet dårligst ut av alle søkerkategorier, synes bevisstheten klar - i de to fylkene som er våre utvalgsfylker - om viktigheten av å gi opplæringstilbud til tospråklige søkere.

3. Vurderinger av opplæringsbehov

Før vi går inn for å besvare nøkkelspørsmål som angår samarbeidet mellom fylket og skolene, er det nødvendig å gjøre rede for noen av de vurderingene som ligger til grunn for den tilbudsstrukturen som er utviklet i de to fylkene. Kurstilbudet blir i begge fylker fremstilt som et resultat av de opplæringsbehovene en ser blant tospråklige søkere. Dermed er det klart at ulikheter i innvandrerbefolkningens sammensetning i de to fylkene har innflytelse på tilbudsstrukturen. Vi kan heller ikke forbigå at bestemmelser om hvilket tidsperspektiv som skal gjelde for elevenes rett til videregående opplæring har relevans i utviklingen av tilbudsstrukturen.

3.1 Tilbudsstrukturen i fylkene

I forlengelsen av den beskrivelsen som er gitt om problemene knyttet til rettsbegrepet når søkere har en grunnskoleutdanning som ikke tilsvarer ni-årig norsk grunnskole, skal vi konsentrere oss om brobyggingstiltak i de to fylkene.

Nøkkelspørsmål 12.

Hvilke tiltak er satt igang for å lette overgangen for fremmedspråklige elever mellom utdanningsområdene - grunnskolen, videregående opplæring og høyere utdanning - i de ulike fylkene?

Overgangen til høyere utdanning er ikke det mest prekære spørsmålet med hensyn til reformelevene ennå. Derimot er overgangen fra grunnskolen til videregående et svært viktig spørsmål.

Det er åpenbart at tospråklige minoritetselever er en svært heterogen gruppe. Noen har all sin grunnskoleopplæring i Norge og trenger kanskje ingen tilrettelegging, eller de kommer inn i norsk videregående opplæring med en påbegynt utdanning på videregående skoles nivå. Andre kan komme fra noen år i norsk grunnskole med behov for en viss tilrettelegging og mykere overgang til videregående skole, og atter andre kommer fra opplæring i norsk med samfunnsfag eller 500/750 timers ordningen. Det finnes ellers elever som har et opplæringsbehov på grunnskolens nivå som en forberedelse til videregående opplæring.

Fra skolesjefens kontor i Oslo rapporteres det om et økende behov for grunnskoleopplæring, men også mer langvarig grunnskoleopplæring for tospråklige søkere. Antall plasser på forkurs grunnskole høsten 1994 utgjorde 23 plasser, ifølge inntaksnemdas rapport. Dette er en opplæring som blir gitt ved

Rosenhof skole.

Et økende behov for fler-årig forberedende tilbud kan kanskje synes litt underlig når man vet at det kommer stadig færre innflyttere fra den tredje verden til landet (Ukens statistikk 27/95). Imidlertid rapporteres det at allerede bosatte utlendinger søker mot Oslo. Uten differensiering av landbakgrunn, blir det opplyst at Oslo tok imot 850 fremmede statsborgere, netto fra andre fylker i 1994 (ibid). Kanskje finnes det også en økende etterspørsel etter opplæringsplasser blant innvandrere med lengre botid i Oslo. Ifølge inntakskontoret i Oslo er det imidlertid personer med kort oppholdstid i Norge som tas inn til flerårige forberedende tilbud.

Ved inntaket til det første året av to- og treårig grunnskoleopplæring etter voksenopplæringsmodell fantes det 75 plasser høsten 1994, ifølge inntaksnemdas rapport. Tilbudet ved Rosenhof og Karlsrud utgjorde dermed samlet 98 plasser. Det tilsvarende tallet høsten 1995 er 115 plasser, blir det opplyst fra skolesjefens kontor. Dersom en ikke medregner frafallet, er det høsten 1995 190 personer i de forskjellige forberedende tilbudene, det vil si forkurs grunnskole, samt 1. og 2. år av grunnskoleopplæring etter voksenopplæringsmodell.

Ved fylkesskolesjefens kontor i Oslo blir det understreket at en legger § 8 i Lov om videregående opplæring til grunn, hvor det heter at "elever som etter sakkyndig vurdering trenger særskilt tilrettelagt opplæring, kan få opplæring utover 3 år når eleven etter sakkyndig vurdering trenger det og kan ta imot opplæring, dog ikke utover 5 år eller fylte 22 år." Gjennom bystyrevedtaket i Oslo av 9.3.94 er det presisert at "språkproblemer hos fremmedspråklige søkere må regnes som et relevant kriterium i sakkyndig vurdering av behov for utvidet tid."

Fra departementets side fremgår det i rundskriv av 22.12.94 at hvis grunnkurs tilrettelegges over to år, bør eleven få rett til opplæring utover tre år (F 103-94). Det er mulig at sistnevnte formulering ikke er ment som en streng betingelse for at fremmedspråklige elever skal få utvidet tid. Det har ellers vært påpekt fra departementets side at bestemmelsen om utvidet tid klart også gjelder fremmedspråklige elever, selv om dette ikke fremgår eksplisitt i skriftlig form før i Nyhetsbrev nr 4-1995. Sistnevnte kan imidlertid vanskelig sammenlignes med Loven om videregående opplæring hva gjelder juridisk forpliktelse.

Ved det samme fylkeskontoret ble det gitt uttrykk for usikkerhet med hensyn til innføringskursets status. I rundskriv F 103-94 fremgår det at det er fylkeskommunen som avgjør om det skal arrangeres innføringskurs, og det heter videre at: "Dette inngår ikke som del av opplæringsordningen etter lov om videregående opplæring § 3, og heller ikke av retten til videregående opplæring etter lovens §8." Trolig oppfattes dette siste som noe diffust, fordi det i flere sammenhenger i dette arbeidet stadig har vært spørsmål om hvor saken nå står - om innføringskurs skal eller ikke skal regnes som forbrukt tid av rettstiden.

Uansett har en ved fylkeskontoret i Oslo sørget for at planleggingen av 5 års opplæring for tospråklige elever har hjemmel i politisk vedtak på fylkesnivå. Det har likevel kommet frem at det er problematisk å forholde seg til årlige bystyrevedtak, ettersom dette skaper følsomhet for politiske strømninger. Det finnes ingen garantier for at de nåværende forutsetningene for arbeidet med inntaket av tospråklige også vil gjelde i fremtiden.

Karriereplanen som legges for de søkerne som har det aller mest grunnleggende opplæringsbehovet består av ett års forkurs til grunnskole etterfulgt av treårig grunnskole, før de det femte året kan gå inn i ordinært grunnkurs. Etter fullført grunnkurs må de søke i konkurranse med de øvrige søkerne uten rett, for å nå frem til studie- eller yrkeskompetanse. For to av de andre løpene, hvor det startes direkte med grunnskoleopplæring, blir det også understreket at søkerne konkurrerer med andre ikke-rettshavere etter 5 års opplæring. På de fem årene vil elever med toårig grunnskole ha nådd ut av VKII, mens de med treårig grunnskole vil ha nådd ut av VKI.

Kanskje noe spissformulert ble det hevdet at det er å foretrekke at tospråklige kommer ut av grunnkurs etter 5 år, enn at de umiddelbart må påbegynne et grunnkurs uten forutsetninger og da falle fra etter en måned. En forutsetning for at opplæringsplanen skal lykkes er selvfølgelig at den enkelte eleven ikke gir opp underveis. Av overordnet betydning er det imidlertid at vedtaket i Oslo bystyre opprettholdes. Dette vil være det sensitive punktet i spørsmålet om kontinuiteten innenfor denne delen av opplæringsstrukturen.

I Oslo ble det også fremhevet at samarbeidet med de skolene som driver voksenopplæring, Rosenhof og Karlsrud, har stor betydning for å kunne plassere tospråklige ungdommer som ikke har tilstrekkelige kvalifikasjoner for en plass på innføringskurs. Dessuten fremheves skolenes innsats når det gjelder informasjonen til potensielle søkere til videregående opplæring som en mener ikke vil kunne nyttiggjøre seg ordinære tilbud. En slik omdirigering av eldre, tospråklige søkere kan dermed medføre at denne gruppen tilsynelatende minker, hvis vi bare studerer data fra LINDA-Inntak.

I Hordaland ble det fortalt at flertallet av de som søker seg inn i innføringskurs og grunnkurs på fremmedspråklig grunnlag kommer fra voksenopplæringen som Bergen kommune driver. Behovet for grunnskoleutdanning for eldre tospråklige er ikke et område fylkeskontoret dekker, siden grunnskoleopplæringen er kommunenes ansvar. I Bergen gir Nygård skole førstegangsoplæring for innvandrere og flyktninger og har også grunnskoleopplæring for ungdommer frem til de er 16 år. Det ble hevdet at skolen vil holde på elevene så lenge de mener de trenger det, især de som nylig er ankommet. Forøvrig blir yngre elever utplassert i hjemkommunene etter gjennomgått norskopplæring. Gimle ungdomsskole driver voksenopplæring for de

som er over 20 år.

Generelt ble det fremhevet at man over de siste årene har merket en nedgang i etterspørselen etter tilrettelagte innføringskurs, noe vi skal komme tilbake til i kapittel 4. Det ble fortalt at det er nokså få av søkerne mellom 16 og 20 år som har dårlige norskkunnskaper, og at disse lett kan plasseres i innføringskurs for fremmedspråklige. I Hordaland fantes det skoleåret 1994-95 to nivåddifferensierte allmennfaglige innføringskurs ved den samme skolen. Nivåddifferensieringen av allmennfaglige innføringskurs er også blitt videreført innværende skoleår, slik at søkere mellom 16 og 20 år med dårlige norskkunnskaper har fått plass på det innføringskurset som er rettet mot de svakeste elevene. Blant elevene uten rett er det de mellom 16 og 20 år en først arbeider med å plassere, slik at voksne over 20 år kommer inn i den utstrekning det finnes ledig kapasitet.

I likhet med situasjonen i Oslo, arbeides det også i Hordaland med en oppbygging av elevenes kompetanse for senere inntak til grunnkurs i videregående opplæring. Betydningen av å gi elever et nødvendig grunnlag og faglige forutsetninger før opptak til grunnkurs ble sterkt fremhevet også i dette fylket. Dette prinsippet er også gjenspeilet i orienteringen til tospråklige for søkingen til opptak høsten 1994, hvor det heter at "fremmedspråklige søkere som har sin grunnskoleutdanning fra sitt hjemland, må som hovedregel ha fullført og bestått innføringskurs før de kan søke ordinære kurs i den videregående skolen." Den samme ordlyden finnes i orienteringen for 1995, siden den ble trykket før departementet orienterte om at det ikke lenger skal stilles krav til norskkunnskapene for inntak til videregående opplæring. Etter at dette vilkåret er falt bort, ble det hevdet at man nå bare innstendig kan oppfordre aktuelle søkere til å gjennomgå innføringskurs.

Det ble ellers poengtert at innføringskurs gir mulighet for å samle de elevene som trenger denne tilrettelagte opplæringen. Det er ellers små muligheter for å imøtekomme elevenes behov enkeltvis i mer perifere strøk av fylket, men de må altså være villige til å bo på hybel i Bergen om de skal gå innføringskurs. Hvis dette ikke er mulig, har man sett lempelig på kravet om innføringskurs.

Når Sandberg og Vibe (1995) poengterer at Hordaland har det største samsvaret mellom fremmedspråklige søkeres førsteønske og det tilbudet de får, kan nok dette langt på vei forklares gjennom den orienteringen søkerne har fått forut søkingen. Ved inntakskontoret ble det nevnt at det er de som på søkingstidspunktet ikke er i utdanning som søker kurs på tvers av det prinsippet som her er gjengitt.

Dermed er det klart at det foregår et samarbeid mellom inntakskontoret og skoler i begge disse fylkene når det gjelder kanalisering av søkingen til videregående opplæring.

3.2. Samarbeid mellom fylket og skolene

Utover samarbeidet om informasjonen til søkerne, er det andre forhold som angår selve opplæringen som kort kan nevnes.

Nøkkelsspørsmål 11:

Hvordan samarbeider fylkeskommunen med skolene om tilretteleggingen av opplæringen av fremmedspråklige elever?

Mangelfulle **engelskkunnskaper** fra ungdomsskolen er et tema vi også skal komme tilbake til senere. Fra de videregående skolene har det vært fremhevet at dette kan være et generelt problem, men at det særlig gjelder tospråklige elever. I Oslo er de tospråklige elevenes engelskkunnskaper kartlagt med tanke på en samorganisering av innsatsen for å imøtekomme behovet for et mer differensiert opplæringstilbud. Det rapporteres fra inntakskontoret at det ble søkt midler før sommerferien og at 12 av skolene fra høsten 1995 har igangsatt alternativ opplæring i engelsk.

I Hordaland ble det uttalt at elevene har anledning til å gå opp som privatister og at de da selv må finansiere kostnadene ved dette. Ved en av de større skolene i Hordaland, som ble besøkt i slutten av september, var man imidlertid igang med å kartlegge mulighetene for å få til et differensiert undervisningsopplegg for de tospråklige elevene. Dette vil kanskje være noe vanskeligere ved mindre skoler i dette fylket, hvor det tildels også er større avstander mellom skolene.

I Oslo har det ellers foregått et samarbeid om **elevsammensetningen** på tilrettelagte kurs, og det rapporteres ellers om informasjonsutveksling og tilrettelegging for enkeltelever. Blant annet har prinsippene for sammensetningen av elevgruppene på eget treårig løp blitt til gjennom informasjonsutveksling. Etter at man fant ut at det ville være best å ha en gruppe uten dominans av enkelte språk eller det ene kjønn, blir det uttrykt tilfredshet med sammensetningen av klassene.

I Hordaland er de aktuelle elevene til egne treårig allmennfaglige løp såpass få at sammensetningen ikke har vært et tema for vurdering. På dette området ser vi ellers et samarbeid mellom de to skolene som holder dette kurset. Det alternerer slik at Fana tredje hvert år tar opp et grunnkurs, mens Bergen katedralskole, med mer sentral beliggenhet i Bergen, tar opp de andre årene. Frem til innføringen av reformen fungerte to lærere fra disse skolene som konsulenter for inntaket av tospråklige, men dette er nå en oppgave inntakskontoret besørger på egen hånd.

I Oslo har det de siste 3-4 årene eksistert en **referansegruppe** som arbeider

med ulike temaer som angår tilrettelegging av forholdene for de tospråklige elevene. Det har også vært arrangert kurs i regi av skolesjefens kontor, og noen av de temaene som har vært behandlet er leksehjelp, ansvar for egen læring, foreldresamarbeid, etterutdanning av lærere i norsk som andrespråk og kriterier for at elever gis denne opplæringen.

I Hordaland har det eksistert en referansegruppe for lærere som underviser tospråklige elever helt siden 1980-årene. Medlemmene av denne referansegruppen har avløst hverandre over tid. Det organiseres kurs i regi av fylkeskolekontoret hvor ulike migrasjonspedagogiske temaer blir behandlet. Kursene har også gitt lærere anledning til å utveksle erfaringer med ulike aktiviteter som har vært rettet mot å legge forholdene tilrette for tospråklige elever. Enkelte lærere fungerer også som særlige ressurspersoner, som foredragsholdere og som forfattere av ressursbøker og idehefter.

I besvarelsene av spørreskjemaet er det foruten ovennevnte, også nevnt at det foregår et samarbeid mellom skolene og fylkeskommunen når det gjelder informasjonsutveksling om enkelte elevers behov for tilrettelegging, men også omplassering av elever i tilbud som de er bedre tjent med blir nevnt.

Nøkkelspørsmål 10:

Hvordan tilrettelegger fylkene opplæringen for fremmedspråklige elever?

- går elevene i vanlige klasser (integrert?)
- går elevene i egen gruppe/klasse?
- får de støttetimer/tolærersystem?
- hvilke konsekvenser får de ulike løsningene for elevene? Virker dette inn på resultater/måloppnåelse?

I denne underveisrapporten har vi hatt som mål å kartlegge de differensierte tilbudene, men også å studere forløpet av skoleåret og progresjonen blant elevene innenfor de ulike opplæringstilbudene. Dette siste er temaer vi behandler mer utførlig i kapittel 6 og 7. Nøkkelspørsmål 10 er sammensatt og vil måtte belyses fra flere vinkler. Her skal vi kort se på typer av tilrettelagte kurs for fremmedspråklige i de to fylkene.

For en detaljert oversikt over tilrettelagte kurs for fremmedspråklige i Oslo og Hordaland, henvises til listen over typer av tilrettelagte kurs skoleåret 1994-95 i vedlegg 2.

En forskjell mellom Oslo og Hordaland er kanskje at Oslo i større utstrekning har grunnkurs over to år, mens dette bare finnes innenfor mekaniske fag i Hordaland. Ellers har begge fylker innføringskurs for fremmedspråklige elever på flere forskjellige studieretninger, selv om bare Hordaland har

allmennfaglige innføringskurs.

Et mer vesentlig poeng er hvilke tanker som ligger bak den tilbudsstrukturen vi ser i de to fylkene, og dette har vi allerede vært inne på i den første delen av dette kapitlet - i omtalen av hvordan man strukturerer kurstilbudet som forberedelse før elevene tas opp i videregående opplæring.

Med unntak av eget treårig allmennfaglig løp for fremmedspråklige, er alle tilrettelagte kurs innenfor den videregående skolen enten innføringskurs eller grunnkurs, og dette gjelder begge fylker. I likhet med hva som er omtalt for Oslo, blir det også i Hordaland poengtert at tospråklige må konkurrere med andre søkere på grunnlag av karakterer, etter at de har gjennomgått den tilrettelagte opplæringen. I Hordaland er altså betydningen av karakterene en erkjennelse som ligger til grunn når en insisterer på nødvendigheten av innføringskurs for de elevene som har dårlige norskkunnskaper eller mangelfulle fagkunnskaper. Det er i prinsippet opptak til videre kurs det konkurreres om, og ikke opptaket til skoler, ettersom en søker i prinsippet vil måtte gå på skole i det distriktet han eller hun sogner til i Hordaland fylke.

I Oslo kan søkerne velge skole, hvilket gjør at konkurransen om plass på de skolene som er ansett som de beste foregår på grunnlag av karakterer. Hartvig Nissens skole er tradisjonelt vel ansett og synes også å ha et godt ord på seg for tilrettelegging av opplæringen for tospråklige elever. Fra denne skolen ble det fortalt at de tospråklige elevene ikke alltid når frem i konkurransen om plass på ordinære kurs, men at de i stor utstrekning finnes blant de som nesten når opp.

3.3 Oppsummering

Den sterke poengteringen som er gjengitt fra begge fylker av hvor nødvendig det er å gi elevene et forsvarlig grunnlag før opptak på grunnkurs, er altså et element som må vurderes i sammenheng med den konkurransedyktigheten som kreves for tospråklige elevers fortsatte løp gjennom videregående opplæring. Det samme gjelder elever som kommer ut fra tilrettelagt grunnkurs, som altså må konkurrere med andre elever om plass på attraktive retninger innenfor VKI.

Vi har her ikke gått inn for å utprøve eller føre bevis for holdbarheten i resonnetet, men har gjengitt den logikken som ligger til grunn for den tilbudsstrukturen som finnes i de to fylkene. For en videre omtale av gjennomføringen av skoleåret 1994-95 på grunnkurs og innføringskurs viser vi til kapittel 6 og 7.

4. Rekruttering til videregående opplæring

Vi skal i det følgende raskt gjennomgå rekrutteringen til videregående opplæring blant tospråklige. Dette er et tema vi ikke har ønsket å nedprioritere, men datagrunnlaget setter dessverre sterke begrensninger på analysen. Vi vet fra tidligere (Lødding 1994) at rekrutteringen til allmennfag var meget høy i enkelte etniske grupper, mens vi for andre grupper så en påfallende sterk rekruttering til yrkesfag som helse- og sosialfag og mekaniske fag. Etter innføringen av Reform 94 er det åpnet mulighet for at elevene på sikt kan oppnå studiekompetanse, selv om de velger en yrkesfaglig retning. Hvorvidt rekrutteringen blant tospråklige er i endring og om vi også etterhvert kan se mer varierte fagvalg vil være et interessant tema for senere undersøkelser. Her skal vi kort omtale mulighetene for vurdere rekrutteringen og etterhvert konsentrere oss litt mer om kjønnsforskjeller i rekrutteringen blant tospråklige.

4.1 Mangelfullt datagrunnlag for å studere rekrutteringen

Forut for innføringen av reformen kunne det dokumenteres at vi i enkelte grupper med samme landbakgrunn finner en lavere rekruttering til videregående utdanning enn blant de etnisk norske ungdommene (Lødding 1994). Blant etniske pakistanere var det 17 prosent som ikke var registrert i utdanning etter at de våren 1991 gikk ut av 9. klasse, og denne andelen var også høy i andre grupper, for eksempel blant elever med bakgrunn fra Tyrkia (30 prosent), India (16 prosent) og Chile (20 prosent), mens den i elevkullet som helhet var under 5 prosent. Det var registreringen per 1.10.91 som lå til grunn for denne dokumentasjonen, og det betyr at elever som falt fra før denne datoen ikke var regnet blant de som hadde påbegynt opplæringen.

Nøkkelsspørsmål 1:

Hvilke forhold gjør at en stor del av fremmedspråklige elever ikke velger noen form for videregående opplæring etter grunnskolen.

"Ikke velger" er en nokså problematisk formulering, og dette spørsmålet kan nok aller best besvares gjennom intervjuer med ungdommer neste år, da spesielt blant dem Oppfølgingstjenesten har kontakt med.

I første rekke ville det være hensiktsmessig å få en oversikt over hvor mange tospråklige ungdommer som ikke går over i innføringskurs, grunnkurs av videregående opplæring eller andre former for skolegang. For dette formålet var

det i utgangspunktet planlagt å innhente informasjon fra Oppfølgingstjenesten i de to fylkene, men det synes som totaloversikten over målgruppa er begrenset. Midtsundstad rapporterer imidlertid at det har vært foretatt manuelle opptellinger av utenlandske etternavn og fornavn i den målgruppa OT i Oslo arbeider med. Selv om dette ikke vurderes som en helt pålitelig metode, blir det konstatert at det dreier seg om en andel som ikke er særlig høyere enn andelen fremmedspråklige blant rettshaverne i fylket (se Midtsundstad 1995, s 21). Ved henvendelse til OT høsten 1995, fikk vi vite at det arbeides med opprettelse av et dataregistreringssystem, hvilket gir forhåpninger om at informasjon om de tospråklige ungdommene etterhvert kan bringes tilveie. Ifølge beskjed som ble gitt via inntakskontoret i Hordaland, er det slik at Oppfølgingstjenesten i dette fylket så langt ikke foretar noen registrering av tospråklige blant de ungdommene de har kontakt med.

Grunnen til at Oppfølgingstjenesten ble betraktet som en sentral informasjonskilde bunner i et gjennomgående problem med hensyn til de tospråklige, nemlig at det er vanskelig å få total oversikt over antallet eller det vi kan kalle rekrutteringspotensialet til videregående opplæring. Grunnskolestatistikken fra SSB for 1. september 1993 har ikke data om minoritetsspråklige i det hele tatt. I denne situasjonen har en forsøkt noen andre utveier.

Fra Statens utdanningskontor i Hordaland ble karakterstatistikken for grunnskolen stilt til rådighet. Av denne fremgår at det våren 1994 var 37 elever som avla eksamen i norsk som andrespråk, mens 62 elever gikk opp til eksamen i et annet morsmål. På dette grunnlaget har vi en antydning av antallet tospråklige elever fra 9. klasse i fylket, men det vil være en nokså umulig oppgave å vurdere rekrutteringen på dette grunnlaget, fordi registreringen i LINDA ikke gjenspeiler andelen tospråklige blant de yngste søkerne.

I Oslo har grunnskoleavdelingen ved skolesjefens kontor vært behjelpelig med informasjon gjennom septemberoppgjøret for grunnskolen skoleåret 1993/94, hvor det fremgår at totalt 766 av elevene i 9. klasse var registrert med et annet morsmål. Av disse var eksempelvis 287 elever registrert med morsmål urdu/punjabi. I LINDA-Inntak finner vi 297 søkere registrert under de samme morsmålskategoriene, men her ser vi en viss spredning i søkerens alder. Av de samme søkerne finner vi en andel på 37 prosent jenter og kvinner. En skjev kjønnsmessig rekruttering er et tema vi skal komme tilbake til.

En slik utledning tar altså mest form av en stikkprøve hvor det finnes flere usikkerhetsmomenter. Blant annet er det tydelig at morsmålsregistreringen i LINDA ikke er helt gjennomført, selv ikke i Oslo, som vel er kommet relativt langt på dette området. Av den registreringen som eksisterer, ser vi en klar økning i andelen som går inn i allmennfaglige grunnkurs sammenlignet med den

rapporteringen vi kunne gjøre om de etniske pakistanerne i 89- og 91-kullene (Lødding 1994). Dette er forhold det ville være meget interessant å undersøke videre, men dette forutsetter selvfølgelig en bedre registrering, også for andre etniske minoritetsgrupper. Videre er det slik at for mange morsmålskategorier vil en entydig identifisering av landbakgrunn være umulig.

Nøkkelspørsmål 4:

Hvorfor utsetter ungdom med fremmedspråklig bakgrunn videregående opplæring og hva gjør de før de søker seg til videregående opplæring, sammenlignet med tidligere? Utsetter ungdomsgruppen videregående opplæring også nå som de har fått retten?

Ut fra redegjørelsen som er gjort ovenfor må det slås fast at vi ikke har tilfredsstillende opplysninger på individnivå når det gjelder morsmål, landbakgrunn eller beskjeftigelse på søkningstidspunktet. Dette er også poengtert i kapittel 1. Vi kan følgelig ikke si noe presist om andeler elever som ikke umiddelbart begynner i videregående opplæring. Likevel peker nøkkelspørsmålet på en problemstilling som er svært interessant. Man kan tenke seg at rekrutteringen er blitt sterkere også blant tospråklige, etter at retten ble innført, fordi spørsmålet om videregående opplæring er noe alle ungdommer og deres foreldre nå må forholde seg aktivt til.

Selv om nøkkelspørsmål 4 ikke lar seg besvare tilfredsstillende, kan det være av nytte å kort poengtere hvordan inntakskontorene i de to fylkene omtaler søkningen og hvordan de mener den har endret seg over tid. Det betyr at vi forholder oss til en liten del av spørsmålet på gruppenivå - hva gjør de før de søker seg til videregående opplæring sammenlignet med tidligere?

I kapittel 3 er det understreket at en ved skolesjefens kontor i Oslo hevder å merke en vridning mot større behov for grunnskoleopplæring, men også mer langvarig grunnskoleopplæring. Dette gjelder flyktninger og familiegjenforente som har kort oppholdstid i Norge. Utdanningssøkende er en kategori en ikke har sett så mye til de siste årene, blir det fortalt både ved inntakskontoret og ved skolene, men det antas at de i større utstrekning finnes i høyere utdanning. I Oslo er antallet plasser på innføringskurs det samme høsten 1995 som det var høsten 1994.

I Hordaland derimot hevder man at det finnes en nedgang i søkningen til innføringskurs. Dette ser en delvis i sammenheng med at antall utdanningssøkende har avtatt gjennom de siste årene. Dette var søkere som tidligere gjerne søkte seg inn i videregående opplæring gjennom folkehøyskoler. Ved inntakskontoret, samt gjennom informerte lærere ved folkehøyskolene, ble

utdanningssøkerne alltid oppfordret til å gjennomgå innføringskurs før de startet i videregående opplæring, fordi en mente at et år på folkehøyskole ikke var tilstrekkelig som forberedelse til opptak i grunnkurs. Nedgangen i søkningen fra folkehøyskolene hevdes å være radikal innefor kategorien fremmedspråklige søkere.

En annen forklaring på nedgangen i søkningen til innføringskurs hevdes å være at en nå har flere tospråklige ungdommer som har gjennomgått all eller en vesentlig del av grunnskoleopplæringen i Norge, slik at de ikke har behov for tilrettelegging i egne klasser eller forberedelse til opptak i videregående opplæring. Disse søkerne kan kanskje få ulike former for tilrettelagt opplæring, men vil i stor utstrekning gå inn i ordinære klasser. At dette - i sammenligning med de unge tospråklige elevene i Oslo - stadig er snakk om relativt få ungdommer, synes klart ut fra de tallene vi senere skal presentere fra spørreskjemaundersøkelsen.

4.2 Kjønnfordeling innenfor studieretningene

Nøkkelsspørsmål 15:

Hvilke føringer finnes for henholdsvis jenters og gutters valg med hensyn til videregående opplæring i de ulike elevgruppene?

I første omgang er en dokumentasjon av kjønnfordelingen blant de tospråklige på utvalgte studieretninger nødvendig. Denne fordelingen kan sammenlignes med den som fremkommer for fylkene.

Tabell 4.1 Andeler jenter innenfor ordinære grunnkurs og tilrettelagte kurs for fremmedspråklige blant tospråklige elever² sammenlignet med samtlige elever skoleåret 1994-95. Jenter i prosentandel av alle elever.

Studieretninger	Oslo				Hordaland			
	Tospråklige elever		Alle elever		Tospråklige elever		Alle elever	
	prosent-andel jenter	N	prosent-andel jenter	N	prosent-andel jenter	N	prosent-andel jenter	N
Allmennfaglige studieretninger	42,5	259	50,3	2399	54,8	115	53,8	2935
Helse- og sosialfag og Form-givningsfag	81,7	197	81,3	800	84,1	63	91,0	1149
Elektrofag og Mekaniske fag	1,4	138	2,0	443	5,5	55	5,2	992
Alle utvalgte studieretninger	46,0	594	51,2	3642	51,1	233	52,8	5076

Mest bemerkelsesverdig i tabell 4.1 er høy av gutter på allmenne fag blant de tospråklige i Oslo. Det kan nevnes at dette er særlig uttalt blant tospråklige elever som går i ordinære kurs, mens kjønnsfordelingen er jevnere på tilrettelagte allmennfaglige kurs. Dette siste kan være et resultat av planlegging ved inntakskontoret av elevsammensetningen innenfor de tilrettelagte kursene. I Hordaland finner vi en litt høyere andel jenter både blant de tospråklige og blant alle elevene på allmenne fag sett under ett. En liten overvekt av jenter er ellers kjent for denne studieretningen.

De øvrige 4 studieretningene er kjent som retninger hvor ett av kjønnene dominerer. En dominans av jenter og voksne kvinner innenfor helse- og sosialfag

²Flere kilder er benyttet for de tospråklige elevene. For begge fylker er det hentet informasjon fra LINDA om elevene på tilrettelagte kurs for fremmedspråklige. Informasjon fra spørreskjemaundersøkelsen er benyttet når det gjelder ordinære grunnkurs innenfor allmennfaglige studieretninger. På ordinære yrkesfaglige studieretninger har vi benyttet tall fra de manuelle optellingene. I kolonnene for samtlige elever gjelder tallene elever i ordinære grunnkurs innenfor de utvalgte studieretningene, og disse skriver seg utelukkende fra LINDA-Inntak.

er markant også etter innføringen av Reform 94. Formgivningsfag er en tanke mindre jentedominert enn helse- og sosialfag, men dette kommer ikke til syne i tabellen på grunn av den sammenslåingen som er gjort, og vi vil derfor gi noen tilleggsopplysninger. Når vi ser på samtlige elever innenfor helse- og sosialfag, er jenteandelen 88 prosent i Oslo og 93 prosent i Hordaland. Blant de tospråklige er jenteandelen litt lavere - 82 prosent i Oslo og 84 prosent i Hordaland. Dette betyr at de tospråklige guttene er noe sterkere representert på denne studieretningen enn gutter er ellers innenfor helse- og sosialfag. Derimot er det en sterk guttedominans på elektrofag og på mekaniske fag, og dette gjelder både blant de tospråklige og blant alle elevene i de to fylkene.

Vi har med dette ikke undersøkt mer enn 7 av de 13 studieretningene. På sikt vil det være interessant å se hvorvidt tospråklige også velger mer variert enn de studieretningene vi har observert her. Med utgangspunkt i den relativt kjønnsnøytrale allmennfaglige studieretningen og de sterkt kjønnsdominerte yrkesfaglige studieretningene kan vi slå fast at disse retningene samlet i det store og hele viser en svak overvekt av jenter. Dette gjelder både tospråklige og andre elever i Hordaland, mens det bare gjelder for alle elevene sett under ett i Oslo. Vi ser altså en noe lavere jenteandel blant de tospråklige i Oslo - 46 prosent for alle studieretningene. På allmennfaglige studieretninger var jenteandelen enda litt lavere - 42,5 prosent blant de tospråklige. Derfor kan vi kanskje snakke om en noe svakere rekruttering blant tospråklige jenter i Oslo.

Det må imidlertid også stilles spørsmål om rekrutteringspotensialet fra 9. klasse er helt jevnt mellom kjønnene. Fra tidligere 9. klasse kull vet vi at det har vært en viss overrepresentasjon av gutter i noen etniske grupper, blant for eksempel de unge pakistannerne, mens vi i andre etniske grupper, som blant ungdommene med bakgrunn fra Tyrkia og Marokko ser en viss fluktusjon i kjønnsfordelingen fra 9. klassekullene (Lødding 1994). Det kan ikke utelukkes at noen jenter som kunne ha vært elever i norsk videregående opplæring kan befinne seg andre steder i verden.

Med hensyn til spørsmålet om noen jenter kan sies å ikke gjøre bruk av retten til videregående opplæring, ønsket vi mer informasjon fra rådgivere i ungdomsskolen. Det dreier seg altså om svært få intervjuer, men vi valgte skoler hvor representasjonen av tospråklige er relativt høy. Ettersom temaet for såvidt er kjent fra offentlig debatt, ønsket vi å få et visst innblikk i den erfaringen som måtte finnes for at familier motsetter seg videre skolegang for jenter. Vi ville også vite hvilket omfang det kunne være tale om. Dette var en situasjon rådgiverne hadde hatt befatning med, selv om deres erfaringer, og også holdninger til fenomenet var litt varierende.

Ved den ene skolen ble det fortalt at det var 3-4 jenter som selv fremla sin sak og mente de ikke ville være tjent med fortsatt skolegang etter grunnskolen.

Etter en del samtaler ble dette akseptert fra skolens side. Under intervjuet ble det påpekt at dette ville man respektere, ettersom "*det foregår jo både en dannelse og en utdanning også i hjemmet.*" Mer pedagogiske problemstillinger som uttalt skolevegring ble også nevnt, noe som selvfølgelig ikke er enestående for tospråklige.

Ved den andre skolen ble det opplyst at det fantes 4 jenter som hadde fått oppmerksomhet fra Oppfølgingstjenesten fordi de ikke møtte til skolestart ved de videregående skolene de hadde kommet inn på. Selv om det forelå underskrift fra foresatte på ønsket om skoleplass, ble det antatt at jentene var påvirket av motstand i familien. Videre ble det angitt at de anslagsvis har 2-3 tilfeller i året hvor jenter blir "giftet bort" mot sin vilje. Det ble fortalt at de mest dramatiske av disse sakene også var barnevernssaker, men rådgiverne tvilte på at en egentlig har særlig stor hjelp å tilby jenter i en slik situasjon.

En full oversikt over omfanget av dette fenomenet kan vi ikke gi, men vi kan slå fast at man kjenner til at tospråklige jenter ikke begynner i videregående opplæring, blant annet som følge av at familien stiller seg negativt til dette. Antallet ser ikke ut til å være overveldende, men det synes klart at slike saker til tider kan ta en dramatisk vending og kan virke opprivende også på rådgiverne.

Under intervjuene ved videregående skoler i Oslo ble det også fortalt om enkelttilfeller hvor jenter blir tvunget til å gifte seg, men det ble understreket at det er sjelden man opplever dette. Ellers meddelte flere rådgivere et bestemt inntrykk av at mange tospråklige jenter selv, men også deres familier, er svært opptatt av at de skal fortsette utdanningen etter den obligatoriske skolegangen. Dette er en beskrivelse som kanskje dekker mange av de tospråklige jentene vi har informasjon om i denne undersøkelsen.

På sikt kan det ikke utelukkes at en motstand eller likegyldighet med hensyn til jenters utdanning er et mønster som kan endres, hvis det innad i innvandremiljøene tas eksempler av at jenter lykkes godt innenfor norske videregående skoler. Fra Danmark vet vi at det finnes en økende interesse for jenters utdanning, for eksempel i tyrkiske familier. Tospråklige jenter med foreldre som ikke har mye formell utdanning kan fortelle om sterk oppmuntring og støtte hjemmefra (Seeberg 1995). Videre er det interessant at det finnes tospråklige jenter - eller G2-loger som de gjerne kaller seg - som ser det som en viktig oppgave å oppmuntre til at andre minoritetsspråklige skaffer seg utdanning.

4.3 Oppsummering

En nøye vurdering av rekrutteringen blant tospråklige etter innføringen av Reform 94 er vanskelig. Rekrutteringen fra 9. klasse burde ha den største interesse, men

kvaliteten av datamaterialet er ikke tilfredsstillende. Uansett kan Oppfølgingstjenesten i Oslo så langt *ikke* rapportere om en særlig høy andel tospråklige i sin målgruppe, og det finnes ingen oversikt over innslaget av tospråklige blant de ungdommene oppfølgingstjenesten i Hordaland har kontakt med.

Vi kan spore et litt svakere innslag av tospråklige jenter i Oslo. I ungdomsskoler kjenner man til at jenter enten selv ikke vil eller at familien motsetter seg videre utdanning, uten at det er snakk om store tall. Slike erfaringer ser ikke ut til å være så utbredt på videregående skoler.

Med hensyn til datagrunnlaget i denne undersøkelsen, er det imidlertid verdt å gjøre oppmerksom på at en del av jentene blant de tospråklige som kunne ha vært elever ikke finnes i materialet, enten fordi de ikke utdanner seg videre eller fordi de kan være under utdanning et annet sted i verden.

5. Gjennomføring av skoleåret

Før vi konsentrerer oss om resultatoppnåelse blant de tospråklige elevene i neste kapittel, skal vi først se nærmere på hvilke andeler som fullførte skoleåret.

Nøkkelsspørsmål 3:

Hva er årsakene til at enkelte elevgrupper har en meget høy rekruttering samtidig som relativt beskjedne andeler gjennomfører videregående opplæring?

Dette er et meget viktig spørsmål som ikke kan besvares helt tilfredsstillende i denne rapporteringen. På lengre sikt kan det være aktuelt å undersøke om et misforhold mellom rekruttering og gjennomføring kan sies å gjelde enkelte etniske grupper, slik vi kunne antyde i forrige underveissrapport (Lødding 1994).

Sannsynligvis vil også hensynet til ulikheter mellom sosiale klasser vise seg å gi innsikt. Dette er et tema vi drøfter noe videre i kapittel 8.

I dette kapitlet skal vi konsentrere oss om de tospråklige elevene innenfor ulike studieretninger, men også belyse forskjeller i gjennomføringen mellom gutter og jenter. Manglende gjennomføring av skoleåret blant tospråklige elever er et spørsmål vi stilte til skolene i spørreskjemaet, men dette var også et tema under intervjuene, og vi skal etterhvert komme tilbake til hvordan frafall blir forklart ved skolene.

5.1 Frafallsandeler på ulike studieretninger

I tabellene 5.1 og 5.2 er det gitt fylkesvis fremstilling av andeler tospråklige elever som har sluttet, sammenlignet med andeler som har sluttet av samtlige elever. De to tabellene, for henholdsvis Oslo og Hordaland tar for seg ordinære kurs på utvalgte studieretninger som har en viss representasjon av tospråklige elever.

Gjennom spørreskjemaet fikk vi opplysninger om frafall på ordinære, allmennfaglige grunnkurs og på innføringskurs og grunnkurs tilrettelagt for fremmedspråklige elever. Spørreskjemaet ble utformet med presisering av at skolene skulle gi opplysninger om de samme elevene i spørsmål 1, 3 og 4 (se vedlagt spørreskjema). Likevel har vi noe mangelfulle opplysninger fra enkelte skoler når det gjelder spørsmål 3, og dette gjelder begge fylker. Vi kan ikke trekke den slutningen at de elevene vi ikke har opplysninger om i spørsmål 3 har sluttet, ettersom det fantes en egen kolonne for å angi antall elever som ikke fullførte skoleåret. Følgelig vil vi se helt bort fra de elevene vi mangler opplysninger om.

Fremgangsmåten, med direkte henvendelse til skolene, gjør imidlertid at vi har fått mer aktuelle opplysninger om de tospråklige, mens frafallstall i LINDA avhenger av at skolene har fulgt prosedyrene de er pålagt om at det skal avgis rapport om hver enkelt elev som faller fra.

Gjennom de manuelle opptellingene hos skolesjefen i Oslo for de yrkesfaglige studieretningene, er det sannsynlig at elever fra vestlige land kan ha falt utenfor, gitt problemet med å skille mellom elevene på grunnlag av navn. Det samme problemet tilsier også mer generelt at de samlede tallene for de tospråklige elevene på hver av studieretningene kan være høyere i virkeligheten. For LINDA-dataene er angitt sluttdato etter 31.8.94 et kriterium for at en elev skal regnes blant de som har sluttet i løpet av skoleåret 1994-95. Det må understrekes at de som har sluttet i løpet av skoleåret kan ha begynt igjen, uten at vi har oversikt over omfanget av dette. Ikke minst er det slik at de kan ha søkt om inntak for skoleåret 1995-96. Dette betyr at de vi omtaler som elever som har sluttet, ikke nødvendigvis er tapt for godt fra videregående opplæring. Vibe finner at andelen som har sluttet i løpet av skoleåret og ikke dukker opp som søkere for neste skoleår er 4,9 prosent i Oslo og bare 1,3 prosent i Hordaland (se Vibe 1995: vedleggstabell V4.1).

Under de manuelle opptellingene ble de tospråklige elevene med angitt sluttdato, men også de som manglet karakterer fra siste del av skoleåret regnet blant de som hadde sluttet. Disse problemene peker begge i retning av at frafallsandelene blant de tospråklige i realiteten kan være lavere enn det som fremgår av tabellene.

Morsmålsregistreringen er ufullstendig i LINDA-dataene, og derfor er tallene for alle elevene på hver av studieretningene satt opp som et sammenligningsgrunnlag. Dette betyr altså at de tospråklige vil være inkludert i tallene for alle elevene i de ulike studieretningene.

Tabell 5.1 Elever registrert 1.10.94 på utvalgte kurs i Oslo som sluttet i løpet av skoleåret³. Prosentandel som har sluttet av alle elever registrert på de utvalgte studieretningene.

Studieretninger og kursstyper	Tospråklige elever		Alle elever	
	Prosentandel sluttet	N	Prosentandel sluttet	N
Ordinære, allmennfaglige grunnkurs	11,2	242	6,3	2527
Helse- og sosialfag, ordinært grunnkurs	11,0	100	16,2	438
Formgivningsfag, ordinært grunnkurs	25,4	71	15,5	362
Elektrofag, ordinært grunnkurs	(4,5)	44	5,2	250
Mekaniske fag, ordinært grunnkurs	18,8	64	17,1	193
Tilrettelagt allmf. for fr.spr.	3,4	59	-	-
Tilrettelagt yrkf. for fr.spr.	14,9	67	-	-
Tilsammen	12,7	647	8,8	3770

Totalt sett er frafallsandelen omlag 4 prosentpoeng høyere blant tospråklige enn i hele elevkullet. Vi ser videre av tabell 5.1 at frafallet blant tospråklige på allmennfagene er noe høyere enn i fylket. Det kan nevnes at frafallsandelen blant tospråklige jenter er nesten 9 prosent, mens den blant guttene er 15 prosent. Dette gjelder de ordinære grunnkursene. På tilrettelagte allmennfaglig kurs for fremmedspråklige er frafallsandelen derimot svært liten, som vist lengere ned i tabellen. I sistnevnte kategori er også eget treårig allmennfaglig løp for fremmedspråklige inkludert.

På ordinært grunnkurs innenfor helse- og sosialfag viser det seg at det er en lavere andel tospråklige elever som har sluttet sammenlignet med alle elevene på denne studieretningen under ett. Som omtalt i foregående dominerer jenter på

³For tabell 5.1 gjelder at tallene for samtlige elever skriver seg fra LINDA, mens tall for tospråklige elever er hentet fra flere kilder. For ordinære, allmennfaglige grunnkurs og tilrettelagte kurs for fremmedspråklige har vi tall fra spørreskjemaundersøkelsen. For yrkesfag har vi tall fra manuelle opptellinger.

dette faget også blant de tospråklige. Det er praktisk talt like mange jenter som gutter blant de tospråklige elevene som har sluttet. Dette betyr at frafallsandelen blant jentene er langt lavere enn blant guttene. Mens en tredjedel av guttene sluttet, gjaldt dette 6 prosent av jentene.

På Formgivningsfag, hvor frafallsandelen blant de tospråklige er ganske høy, kan det opplyses at nesten halvparten av de tospråklige guttene har sluttet. Andelen jenter på denne studieretningen var i utgangspunktet ganske høy, hvilket betyr at også på denne studieretningen er frafallet blant jentene lavere enn blant guttene blant de tospråklige elevene.

På elektrofaglig studieretning er det relativt få tospråklige elever, og samtlige er gutter. Til tross for små tall, må en her kunne snakke om en lav frafallsandel. På mekaniske fag var det svært få tospråklige jenter, hvorav ingen fullførte. Sammen med de relativt mange tospråklige guttene som sluttet gjør dette frafallsandelen ganske høy på grunnkurs i mekaniske fag.

Frafallsandelen blant de tospråklige elevene er høyere enn frafallsandelen blant elevene sett under ett både når det gjelder allmennfag, formgivningsfag og mekaniske fag i Oslo, mens den er noe lavere blant de tospråklige på helse- og sosialfag og på elektrofag. Riktignok er marginene nokså små og vi forholder oss til lave absolutte tall for de tospråklige. Det er kanskje vanlig å anta at de tospråklige elevene alltid vil trekke tallene i ufordelaktig retning for Oslo fylke, men vi kan ikke trekke en slik slutning helt uforbeholdent i den undersøkelsen vi her har foretatt.

Blant de tospråklige viser guttene en høyere frafallstendens enn jentene, hvilket forsåvidt er kjent også for andre elever. For de yrkesfaglige studieretningene kan vi kanskje også iaktta et annet mer allment fenomen, nemlig at det kjønn som er i mindretall viser en kraftigere frafallstendens (se Vibe 1995). En samlet oppstilling av frafallet fordelt på kjønn er forøvrig gitt i tabell 5.3.

Frafallet i Oslo er høyt også blant etnisk norske elever. Dersom vi holder antallet tospråklige elever på hver av studieretningene utenfor de totale elevtallene, og ser bort fra de tospråklige av alle elevene som har sluttet, finner vi fortsatt høye frafallsandeler på allmennfag (5,8 prosent), helse- og sosialfag (17,6 prosent), formgivningsfag (13,2 prosent), elektrofag (5,2 prosent) og mekaniske fag (17,1 prosent).

Tar vi for oss tallene fra Hordaland, er først og fremst iøynefallende at frafallsandelene generelt er langt lavere enn de er i Oslo. Det kan selvfølgelig ikke utelukkes at det i Oslo foretas en mer systematisk registrering av elever som slutter i løpet av skoleåret enn i Hordaland. En sammenligning av de to fylkenes prosedyrer på dette området er ikke foretatt. Resultatet som fremkommer gjennom LINDA er ellers forenlig med et generelt inntrykk fra intervjuer foretatt i de to fylkene, både på fylkesnivå og ved utvalgte skoler.

I tillegg til de problemene som allerede er nevnt - det vil si usikkerheten knyttet til kilder og fremgangsmåte - vil en oppdage at representasjonen av tospråklige er relativt lav. Det er derfor lite meningsfullt å snakke om frafallsandeler i prosent for de tospråklige på de ulike studieretningene i Hordaland.

Tabell 5.2 Elever registrert 1.10.94 på utvalgte kurs i Hordaland som sluttet i løpet av skoleåret⁴. Prosentandel som har sluttet av alle elever registrert på de utvalgte studieretningene.

Studieretninger og kurstyper	Tospråklige elever		Alle elever	
	Prosentandel sluttet	N	Prosentandel sluttet	N
Ordinære allmennfaglige grunnkurs	(3,3)	30	1,6	2957
Helse- og sosialfag og formgivningsfag, ordinære grunnkurs	(3,3)	32	3,5	1149
Elektrofag og mekaniske fag, ordinære grunnkurs	(25,0)	28	5,1	991
Tilrettelagt allmf. for fr.spr.	10,1	69	-	-
Tilrettelagt yrkf. for fr spr.	(17,9)	28	-	-
Tilsammen	11,2	187	2,7	5097

Når de absolutte tallene er så lave for de tospråklige, vil selvfølgelig hver enkelt elev utgjøre en betydelig prosentandel, og dette går klart frem av oversikten over de ordinære grunnkursene innenfor allmennfagene og helse- og sosialfag. Kategorien allmennfag tilrettelagt for fremmedspråklige omfatter hovedsaklig innføringskurs. Grunnkurs tilrettelagt over ett år og grunnkurs av treårig løp er også inkludert. Det har liten hensikt å splitte disse kursene ytterligere opp, men det kan nevnes at guttene klart er i flertall blant de som sluttet.

⁴ For tabell 5.2 gjelder at tallene for samtlige elever skriver seg fra LINDA, mens tall for tospråklige elever er hentet fra flere kilder. For ordinære, allmennfaglige grunnkurs og tilrettelagte kurs for fremmedspråklige har vi tall fra spørreskjemaundersøkelsen. For yrkesfag har vi tall fra manuelle opptellinger.

I den grad det er mulig å trekke noen slutning på et meget spinkelt grunnlag, kan det sies at det igjen er mekaniske fag som utmerker seg med den høyeste andelen av tospråklige elever som har sluttet. For samtlige elever er det også mekaniske fag som peker seg ut med det høyeste frafallet av alle de utvalgte studieretningene.

Til tross for de små tallene fra de enkelte studieretninger og kursstyper, ser vi av de samlede tallene for de tospråklige at frafallsandelen er høy i sammenligning med frafallsandelen i fylket. Det kan imidlertid tenkes at tallene fra fylket er litt lave, hvilket vi allerede har gjort rede for. Derimot kan det fremheves at frafallsandelene blant de tospråklige er ganske like i de to fylkene, og dette er tall som skriver seg fra sammenlignbare kilder.

Vi vil se hvordan frafallet fordeler seg på kjønn blant de tospråklige i fylkene, selv om det i prinsippet er noe problematisk å fokusere på kjønn, uten at vi på en forsvarlig måte kan differensiere verken med hensyn til landbakgrunn eller sosial klasse.

Tabell 5.3: Andeler blant tospråklige som har sluttet i Oslo og Hordaland skoleåret 1994-95 fordelt etter kjønn. Prosentandel som har sluttet av alle elever.

Kjønn	Oslo		Hordaland	
	Prosent-andel sluttet	N	Prosent-andel sluttet	N
Gutter	16,5	296	19,2	99
Jenter	10,5	256	2,3	88

I denne meget forenkla fremstillingen etter kjønn, ser vi at frafallet blant guttene er høyere enn blant jentene i Oslo, og at frafallet blant gutter i Hordaland også er høyt. Derimot ser vi et ganske lavt frafall blant jenter i Hordaland. For flere detaljer fordelt etter et hovedskille mellom allmennfaglige og yrkesfaglige retninger henvises til vedleggstabell V5.1.

Vi finner altså et relativt høyt frafall blant tospråklige elever på mekaniske fag, både i ordinære grunnkurs og i tilrettelagte kurs for fremmedspråklige elever. Vi vet at det er en sterk guttedominans på denne studieretningen også blant de tospråklige. Sandberg og Vibe (1995, s 127-130) dokumenterer for grunnkurskullet som helhet at frafallet blant gutter er litt høyere enn blant jenter. Imidlertid fremhever de at alderseffekten, samt effekten av å få et tilbud som ikke er i

samsvar med førsteønsket har størst betydning for frafallssannsynligheten. Det bemerkes ellers at frafallet er noe høyere blant elever som har særskilt tilrettelagt opplæring.

5.2 Hvordan blir frafallet forklart ved skolene?

Spørsmål om årsaker til frafall ble stilt til rådgivere i intervjuundersøkelsen. To av spørsmålene i spørreskjemaet fokuserte også på denne problematikken.

Gjennomgående ser intervjuede rådgivere og respondenter problemene med frafall knyttet til manglende faglige forutsetninger, manglende motivasjon og manglende norskkunnskaper.

Manglende faglige forutsetninger fremheves blant annet av rådgivere som er i kontakt med tospråklige elever på mekaniske fag. En av disse mente at yrkesfag generelt, og kanskje særlig mekaniske fag, tradisjonelt ikke har rekruttert ungdommer med de beste karakterene, og antok at et svakere faglig grunnlag også gjør seg gjeldende for de tospråklige som kommer inn på denne studieretningen i sammenligning med andre tospråklige elever. Fra annet hold ble det poengtert en forskjell mellom mekaniske fag og elektrofag, med hensyn til læringsmiljøet i klassene og elevenes innsats - dette som en generell beskrivelse uten spesifikk referanse til tospråklige elever. På en skole med høyt frafall, også blant tospråklige elever, brukte en rådgiver betegnelsen "galehus" om de disiplinære forholdene i klasser i mekaniske fag, og poengterte at hele 83 prosent av elevene som var tatt opp på denne studieretningen inneværende skoleår stilte med svært dårlige karakterer fra grunnskolen i helt sentrale fag. Han fremhevet at elevenes innsats på elektrofag var av en helt annen karakter, noe han så i sammenheng med at spesialiseringen til for eksempel TV- eller radioreparatør gir høy status. To av rådgiverne nevnte at prestisjeforskjeller også gjør seg gjeldende for lærernes vedkommende og fortalte at det å undervise i klasser hvor elevene ikke bare har faglige problemer, men også adferdsproblemer gir lav profesjonell status, i tillegg til at disse lærerne kan oppleve å bli nokså utslitt.

Rådgivernes uttalelser vil klart være preget av de elevkategoriene de har hatt mest å gjøre med. De uttalelsene som er referert omhandlet eksplisitt elevene generelt, og ikke utelukkende de tospråklige elevene. Sannsynligvis finnes det stor variasjon mellom skolene. Denne beskrivelsen av mekaniske fag behøver ikke å være allmenngyldig, men når beskrivelser kommer fra en skole med særlig høyt frafall blant tospråklige sammenlignet med frafallet blant tospråklige i fylket som helhet synes beskrivelsen fra rådgiveren å ha relevans. Det generelle miljøet blant de ordinære elevene ved skolen - preget av adferdsproblematikk - synes høyst relevant for å forstå frafallet blant tospråklige. Det er ikke grunnlag for å hevde at

vi her har funnet årsaken til frafallet. Intensjonen med å poengtere disse faktorene er snarere å kontekstualisere det relativt høye frafallet blant de tospråklige guttene. Et annet viktig forhold er at en ved denne skolen hadde utviklet ekstremt punktlige rapporteringsrutiner for frafall.

Manglende motivasjon kommer til uttrykk i spørreskjemaabesvarelsene, blant annet formulert som "manglende identifikasjon med skolens mål" og "ønsker egentlig ikke å gå på skole". "De færreste var her for skole som sådan" blir det poengtert fra en Oslo-skole hvor det fortelles at flere av de tospråklige var kriminelle. Fra en annen Oslo-skole vektlegges manglende støtte i hjemmemiljøet. En rådgiver på en yrkesfaglig skole i Oslo hevdet å ha erfaring for at tospråklige gutter med fedre som ikke er i arbeid ofte viser manglende motivasjon for skolearbeidet. Denne rådgiveren la gjennomgående vekt på elevenes ansvar for sin skolesituasjon, men henviste altså til mer allmenngyldige sosialpsykologiske faktorer i sin vurdering av enkelte tospråklige elevers problemer:

For en del av disse her så har de jo fedre som ikke er i arbeidslivet. Det er klart du identifiserer deg jo med familien og med de nærmeste rundt deg på mange måter. En farsfigur er jo viktig i forhold til en gutt. Har du en far som er i arbeid og en familie som fungerer brukbart og de har også hatt viljen til å ville møte det norske samfunnet, så syns jeg dette her går veldig greit.

Vi finner også rapporteringer fra Oslo som "sluttet på grunn av kulturforhold" og "de vanligste grunnene til frafall er sosial og kulturell mistilpasning".

Fra Hordaland rapporteres også om manglende faglige forutsetninger og manglende motivasjon. Det fortelles i ett tilfelle om prestisjenederlag etter å ha blitt plassert i innføringskurs to år på rad på grunn av svake karakterer.

Manglende støtte fra Lånekassen blir også nevnt i dette tilfellet.

Et annet tema i besvarelsene fra Hordaland er elevers **psykiske traumer** i forbindelse med flukt. I to tilfeller blir elevenes avbrudd direkte relatert til problemer med minner fra fengsling og tortur. Dette er et tema som også ble fremhevet under intervjuene:

...som her under urolighetene i Sri Lanka for eksempel så fikk de jo beskjed disse her om at nå var onkelen drept, nå var bestefaren drept, nå var huset brent og sånne ting. Du kan skjønne at det virker inn på skoledagen. De klarer ikke å tenke på noe annet sier de, og det er forståelig. Men vi sier til dem at det er mye bedre at de kommer på skolen (...) enn å sitte hjemme og tenke på det, når en ikke kan gjøre noe med det likevel.

For andre elever blir det pekt på familiære eller slektskapsmessige forpliktelser, og

ektefelles sykdom og omsorgsansvar for barn blir nevnt som årsaker til avbrudd. Tilbakeflytting eller midlertidige opphold i opprinnelseslandet, forbundet med bryllup, sykdom eller begravelser blir også nevnt.

Mangelfulle norskkunnskaper er kanskje stikkord som oftest blir nevnt, ved siden av manglende faglige forutsetninger, i spørreskjemaet. Fra Oslo poengteres det at det virker som elevene bare bruker norsk i skoletiden. Også under intervjuene ble dette ofte brakt på bane. Dette er et tema som nok fortjener mer oppmerksomhet enn vi kan tillate oss her, men vi vil referere to meget forskjellige holdninger til dette:

Vi har ingen statistikk, men det er mye frafall. Både på innføringskurs og på grunnkurs, av utlendingene (...). Jeg kan tenke meg noen forklaringer: det er en god del språkvansker, jeg hadde en spørsmålsrunde i dag med en vietnameser som forstod absolutt ingen ting - det er helt hjelpeløst altså, det er helt på trynet, og det må være slitsomt for dem. (...) de kan komme inn på VK1 med omtrent 0 i språkkunnskaper, da har de hanglet seg igjennom et grunnkurs og kommer inn på VK1 og henger ikke med.

Utilstrekkelige norskkunnskaper - det tror jeg vikarierer for noe annet, det tror jeg absolutt, det er rett og slett det at man ikke vil slippe dem til. Og det er bare en tilsløring av at nordmenn er veldig lite tolerante overfor fremmede. De (...) er veldig redde for det som er annerledes. Og nordmenn kommer jo til utlandet og snakker engelsk på en forferdelig gebrokket måte og forventer å bli forstått, forventer å få alt det de vil - det er den overlegenhetsfølelsen (...) som vi ikke vedkjenner oss, men den er der hele tiden.

I det første utsagnet kan man kanskje spore en viss ansvarsfraskrivelse. Den siste rådgiveren som er sitert, la ellers vekt på at læring ikke er helt språkavhengig, og poengterte at lærere kan få frem kunnskaper hos elever på mange måter.

Det er mulig man også kan snakke om en viss ansvarsfraskrivelse i sitatet ovenfor om betydningen av at gutter har en positiv farsmodell. Det synes likevel som vi her også har å gjøre med forhold som ligger utenfor den enkelte skoles handlingsfelt. Relasjonen mellom skolen og samfunnet er et omfattende tema som krever en mer dyptgående tilnærming, men vi nøyer oss her med å påpeke at det kan spores ringvirkninger i skolen av den høye arbeidsledigheten som er dokumentert blant innvandrere i Oslo (kfr. Ukens statistikk 20/95). Når vi også har fått besvarelser hvor det pekes på kulturelle og sosiale forhold, er det mulig det er lignende faktorer det siktes til, selv om dette også bør undersøkes nærmere.

Det er altså nokså varierte årsaksforhold som refereres fra ansatte ved skolene på spørsmålene om avbrudd blant tospråklige elever. En rådgiver

poengterte under et intervju at enkelte synes å relatere alle gjennomføringsproblemer blant tospråklige til manglende norskkunnskaper. Uten å betrakte argumentet om språkkompetanse som irrelevant, mente han det er svært mange og til tider sammensatte problemstillinger som kan hindre gjennomføringen. Resultatet fra denne undersøkelsen må kunne sies å underbygge dette synet. Dels dreier det seg om problemer som tospråklige elever kan ha felles med andre elevgrupper, dels dreier det seg om mer spesifikke aspekter ved livssituasjonen som migrant eller flyktning.

Det vises ellers til kapittel 6 for en videre omtale av mer kjønns spesifikke forhold, i spørsmålet om frafall eller vanskeligheter i gjennomføringen blant tospråklige elever.

5. 3 Oppsummering

Vi har kunnet påvise et høyere frafall blant tospråklige ungdommer sammenlignet med tall over frafallet i fylkene generelt. Det må likevel understrekes at sammenligningsgrunnlaget er problematisk, fordi skolene sannsynligvis har de mest aktuelle opplysningene om manglende fullføring. Det er imidlertid nokså store forskjeller mellom ulike studieretninger, og vi finner også en viss forskjell mellom kjønn, noe som synes særlig uttalt i Hordaland.

Fra intervjuundersøkelsen og spørreskjemabesvarelsene har vi referert nokså varierte forklaringer på frafallet. Det er gjennomgående blitt pekt på manglende norskkunnskaper, men vi finner forskjellige vurderinger av hvilken betydning dette har. Manglende faglige forutsetninger blir fremhevet av noen, og det blir også fortalt om manglende eller sviktende motivasjon. I noen av forklaringene blir det pekt på sosiale forhold innad i familiene, men dette siste synes også klart relatert til større samfunnspolitiske spørsmål, som arbeidsledigheten blant innvandrere i Oslo. Fra Hordaland blir psykiske traumer forbundet med flukt ofte poengtert for de tospråklige elevene som årsak til problemer i skolesituasjonen.

6. Forløp av skoleåret 1994-95

Vi vil se nærmere på resultatoppnåelse blant de tospråklige ved utgangen av forrige skoleår. Det vil ganske sikkert finnes tospråklige elever som har vist glimrende prestasjoner, men dette vil ikke være synlig i den tilnærmingen vi gjør. Spørsmålet om bestått karakterer er et viktig kriterium for den videre progresjonen og i spørsmålet om elevene finner læreplasser. Over tid bør det være mulig å undersøke hvorvidt målsetningen om kompetanseoppnåelse for alle - slik de kommer til uttrykk i grunnlagsdokumentene for Reform 94 - faktisk også innfris.

6.1 Andeler med bestått-karakterer

I spørreskjemaet ble skolene bedt om å angi hvordan tospråklige elever fordelte seg mellom kategoriene: antall som ikke fullførte skoleåret; antall med bestått-karakter i alle fag; antall med ikke-beståttkarakter i ett fag og antall med ikke bestått-karakter i to eller flere fag, som en beskrivelse av resultatene ved slutten av skoleåret 1994-95, innenfor ordinære allmennfaglige grunnkurs og tilrettelagte innføringskurs eller grunnkurs for fremmedspråklige. I det følgende har vi sett bort fra de elevene som ikke gjennomførte skoleåret, ettersom dette temaet er belyst i kapittel 5. Med et par unntak for skoler i Oslo ble svarene gitt med spesifisering av kjønn, og samtlige besvarte med angivelse av landbakgrunn. Vi vil her gjengi resultatene spesifisert på studieretninger og etterhvert se nærmere på hvordan resultatene fordeler seg etter kjønn. Gjengivelse av landbakgrunn vil ikke gis av årsaker som er drøftet innledningsvis. Beklageligvis har vi et litt ufullstendig sammenligningsgrunnlag, men vi kan i noen grad referere til tall fra Oslo. Vi vil opprettholde en differensiering mellom fylkene når vi konsentrerer oss om fordelingen etter ulike antall bestått-karakterer nedenfor.

Tabell 6.1: Fordeling etter karakterer ved utgangen av skoleåret 1994-95 blant tospråklige elever registrert på grunnkurs og innføringskurs⁵ i Oslo. Absolutte tall og horisontal prosenttuing.

Kurstype	Bestått alle fag	Strøket i ett fag	Strøket i minst to fag	Totalt
Ordinære allmennfaglige GK	138	38	39	215
Tilrl. allmennfaglige kurs for fr. spr.	49	4	4	57
Allmennfaglige kurs abs.tall	187	42	43	272
Allmennfaglige GK prosent	68,8	15,4	15,8	(sum=100)
Helse-og sosialfag, ordinært GK	66	6	17	89
Formgivningsfag, ordinært GK	41	6	6	53
Elektrofag, ordinært GK	14	12	16	42
Mekaniske fag, ordinært GK	26	11	15	52
Tilrl. yrkesfaglige kurs for fr.spr	33	20	4	57
Yrkesfaglige kurs abs.tall	180	55	58	293
Yrkesfaglige kurs prosent	61,4	18,8	19,8	(sum=100)

Vi ser at andelen med bestått-karakterer i alle fag er litt lavere på yrkesfag sett under ett enn allmennfag, men vi skal senere gi en mer nyansert beskrivelse av dette.

Tilrettelagte kurs for fremmedspråklige innenfor allmennfaglig studieretning omfatter i det vesentligste grunnkurs av eget treårig løp for fremmedspråklige. Grunnkurs over to år inngår også i kategorien, men gjelder bare omlag en femtedel av de 57 elevene vi har opplysninger om, som fikk tilrettelagt allmennfaglige opplæring. Til tross for at prosentueringsgrunnlaget er litt knapt, kan det fremheves at 86 prosent fikk bestått-karakter i alle fag. Dette er betydelig høyere enn for tospråklige elever i ordinære allmennfaglige grunnkurs, hvor andelen med bestått-karakter i alle fag er 64 prosent, altså vel 20 prosentpoeng lavere.

⁵ Besvarelser av spørreskjema er informasjonskilde for elevene innenfor de allmennfaglige studieretningene og tilrettelagte innføringskurs og grunnkurs for fremmedspråklige elever. Manuelle opptellinger har gitt informasjon om resultatene fra ordinære, yrkesfaglige studieretninger.

Selv om resultatene på de yrkesfaglige retningene samlet ligger noe lavere enn på de allmennfaglige retningene, finnes det en del større forskjeller i resultatene mellom yrkesfagene, og her går skillet mellom de jentedominerte og de guttedominerte fagene. Innenfor helse- og sosialfag finner vi en andel på 74 prosent som har bestått alle fag, og 77 prosent av elevene på formgivningsfag har bestått-karakterer i alle fag. Det er altså snakk om høyere andeler med bestått karakterer enn vi fant innenfor de ordinære, allmennfaglige grunnkursene. Den motsatt ytterligheten finner vi blant elevene på elektrofag og mekaniske fag. Det er nokså få elever innenfor elektrofagene, men vi ser at bare en tredjedel har bestått alle fag. På mekaniske fag var det bare halvparten av elevene som bestod alle fag. Tatt i betraktning den sterke kjønnsdominansen på disse fagene, kan vi altså ane betydelige forskjeller i guttenes versus jentenes resultater. Dette skal vi imidlertid komme tilbake til.

Fra Oslo har vi karakterresultater fra skolesjefens kontor over samtlige elever innenfor de samme studieretningene - bortsett fra de allmennfaglige studieretningene, beklageligvis.

Innenfor både helse- og sosialfag og formgivningsfag har 73 prosent av samtlige elever bestått alle fag. Det samme gjelder altså 74 og 77 prosent av de tospråklige. Med tanke på videre progresjon samt i spørsmålet om tildeling av læreplasser, må derfor de tospråklige sies å ligge godt an på grunnlag av bestått karakterer, som er et viktig formelt kriterium.

I Oslo har 65 prosent av elevene på elektrofag bestått alle fag og det samme gjelder 70 prosent på mekaniske fag. Vi har sett at andelen med bestått karakterer i alle fag er lavere blant tospråklige elever - henholdsvis 33 og 50 prosent. Det er selvsagt flere prøver som skal bestås før det blir aktuelt med utplassering i bedrift, men det vil være viktig å observere videre om andelen blant de tospråklige som kommer i lære tilsvarende andelen som er kvalifisert etter formelle krav.

I Hordaland er det de tospråklige elevene med tilrettelagt opplæring for fremmedspråklige vi har fått dekket best ved hjelp av spørreskjemaet.⁶

⁶ Vi vet fra spørsmål 1 i spørreskjemaet at det finnes flere tospråklige elever i ordinære grunnkurs, men opplysningene i spørsmål 3 er mangelfulle. LINDA-Inntak gir et enda spinklere grunnlag, ettersom bare 9 tospråklige elever lar seg identifisere på ordinære allmennfaglige grunnkurs.

Tabell 6.2: Fordeling etter antall beståttkarakterer ved utgangen av skoleåret 1994-95 blant tospråklige elever registrert på grunnkurs og innføringskurs⁷ i Hordaland
Absolutte tall og horisontal prosentuering.

Kurstype	Bestått alle fag	Strøket i ett fag	Strøket i minst to fag	Totalt
Ordinære allmennfaglige GK	25	2	2	29
Tilrl. allmennfaglige kurs for fr.spr.	57	1	4	62
Allmennfaglige kurs, absolutte tall	82	3	6	91
Allmennfaglige kurs, prosent	90,1	3,3	6,6	(sum=100)
Helse- og sosialfag, ordinært GK	12	4	2	18
Formgivningsfag, ordinært GK	9	2	2	13
Elektrofag, ordinært GK	3	0	2	5
Mekaniske fag, ordinært GK	8	3	5	16
Tilrl. yrkesfaglige kurs for fr.spr	10	2	11	23
Yrkesfaglige kurs, absolutte tall	42	11	22	75
Yrkesfaglige kurs, prosent	56,0	14,7	29,3	(sum=100)

I tabellen er det først og fremst iøynefallende at vi finner mer ekstreme forskjeller mellom allmennfaglige og yrkesfaglige studieretninger når det gjelder beståttkarakter i alle fag. Tilrettelagte allmennfaglige kurs består i hovedsak av innføringskurs for fremmedspråklige. Her er andelen som har bestått alle fag 92 prosent. Vi finner også en høy andel som har bestått alle fag på de ordinære grunnkursene, nemlig 86 prosent. Tallmaterialet er spinklere, men det kan fremheves at vi ser en større andel med utelukkende bestått karakterer i Hordaland, sammenlignet med elevene på allmennfaglige kurs i Oslo.

Antall tospråklige elever på de forskjellige studieretningene er svært lave i Hordaland, men det kan nevnes at vel to tredjedeler har bestått alle fag innenfor de jentedominerte retningene, mens bare vel halvparten har utelukkende beståttkarakterer på de guttedominerte fagretningene. Det er ellers mer bemerkelsesverdig at vi finner en så betydelig forskjell mellom allmennfaglige og yrkesfaglige studieretninger blant de tospråklige i dette fylket.

⁷ Besvarelser av spørreskjema er informasjonskilde for elevene innenfor de allmennfaglige studieretningene og tilrettelagte innføringskurs og grunnkurs for fremmedspråklige elever. Manuelle opptellinger har gitt informasjon om resultatene fra ordinære, yrkesfaglige studieretninger.

6.2 Engelskkunnskaper

Det kunne ha vært nyttig om vi også hadde stilt spørsmål om hvor mange av elevene som strøk i et eller flere fag, faktisk strøk i engelsk. Uansett er dette et tema mange rådgivere har vært opptatt av i de intervjuene som er foretatt. Så langt kan det spores en forskjell i måten en forholder seg til dette problemet i de to fylkene, som referert i kapittel 3. I Hordaland ble det altså fortalt at elevene har anledning til å gå opp som privatister, men at de selv må finansiere kostnadene ved dette. Vi har også referert til planene ved en av de store skolene for å imøtekomme behovet for et differensiert undervisningsopplegg for de tospråklige elevene. I Oslo blir det gitt alternativ engelskopplæring ved 12 skoler, etter at man ved skolesjefens kontor tok initiativ til kartlegging av et slikt behov.

Vanskeligheter med engelskfaget er allerede kjent og angår ikke bare tospråklige elever, men fremstår som resultat av at elevene i ungdomsskolen har kunnet velge bort dette faget. Fra departementets side har det vært uttalt at dette problemområdet ble avdekket etter reforminnføringen, uten at det kan sees som en konsekvens av reformen.

Det har lenge vært kjent at enkelte grupper av tospråklige elever kan ha problemer med å oppnå gode karakterer i engelsk. Enkelte rådgivere ga uttrykk for medfølelse med elevene, og hevdet at kravene til at de også skal tilegne seg engelsk er urimelig. Flere informanter påpekte imidlertid at det er urimelig at tospråklige elever med svake eller manglende engelskkunnskaper skal få den samme engelskundervisningen som elever med mange års engelskopplæring i grunnskolen. Det synes klart at behovet for nivådifferensiering også er mer generelt, og at det stilles store krav til den enkelte lærers evne til å tilrettelegge undervisningen.

Ved de skolene hvor det finnes lang erfaring med egne treårige løp for fremmedspråklige elever ble det understreket at problemer med et ujevnt nivå i elevenes engelskkunnskaper er noe man har vært tvunget til å forholde seg til helt siden 1980, da disse klassene først ble organisert. Det kom frem at et ujevnt kunnskapsnivå ikke bare gjør seg gjeldende innenfor engelskfaget, og at differensiering av undervisningen har vært en stor utfordring man har vært nødt til å utarbeide strategier i forhold til. En lærer understreket at han fant det meget stimulerende som fagperson å undervise på flere ulike nivå i en klasse. Han beskrev hvordan han har hatt opptil fire forskjellige grupper i en og samme klasse - fra absolutt begynnere til de som var på høyde med språklinjens krav. Han fremhevet at nettopp innenfor det treårige løpet er det mulig å arbeide frem mot at alle elevene ved avslutningen av det tredje året vil være på et akseptabelt nivå, men han understreket nødvendigheten av å bruke flere lærebøker for å lykkes

med et slikt differensiert opplegg.

Lærere fremhever at man over de siste årene - og særlig etter innføringen av Reform 94 - har fått hele samfunnet inn i skolen og gir uttrykk for at de strever med å imøtekomme meget forskjellige opplæringsbehov som finnes i en og samme klasse (Bergli 1995). Det kan kanskje vise seg fruktbart å trekke på erfaringer som er vunnet i undervisningen av tospråklige elever, særlig innenfor egne treårige løp for fremmedspråklige. Riktignok kan det tenkes at omstendighetene er nokså forskjellige, for eksempel med hensyn til elevenes motivasjon, klassens størrelse samt muligheten for å planlegge en nivådifferensiert progresjon i opplæringen som vil vare over tre år. En refleksjon som kom frem under intervjuene med disse lærerne var imidlertid at noen av de problemområdene som omtales etter reforminnføringen er utfordringer som de faktisk har forholdt seg til i flere år allerede.

6.3 Forskjeller i resultatoppnåelse på allmennfag

Spørsmålet om hvorfor det går så godt med elevene på eget treårig allmennfaglig løp ble reist overfor rådgivere som har hatt befatning med elever i denne type kurs. Helt unison var poengteringen av at lærerne som underviser disse klassene er genuint opptatt av at elevene skal oppnå gode resultater. Rådgiverne fremhevet videre at det gjerne er lærere som er dyktige fagpersoner og som gjerne formidler sin interesse for faget. Lærerne har dessuten fungert som ressurspersoner for andre lærere som får tospråklige elever i klassene. Det ble også fremhevet at når klassen er mindre - med bare 15 elever - vil en tettere oppfølging av hver enkelt elev være mulig.

I Hordaland ble det ellers poengtert at eget treårig løp er sterkt orientert om realfag. Det ble hevdet at realfagstradisjonen står mye sterkere i de fleste av landene hvor disse elevene kommer fra enn i Norge, slik at elevene ofte vil ha en god bakgrunn. Det ble også fremhevet at noen av elevene kan ha problemer med den sterke realfagsorienteringen, og at fagvalget kanskje ikke er hva alle helst ville ha foretrukket.

Rådgivere på skoler med allmennfaglig studieretning hevdet at ambisjonene blant tospråklige elever ofte er svært høye. Påfallende ofte er det medisinstudiet eller eventuelt sivilingeniørstudiet det er spørsmål om fra tospråklige ungdommer, ble det fortalt. Seeberg (1995) - som også kan rapportere om slike utsagn fra rådgivere - finner imidlertid at dette stemmer dårlig overens med de ambisjonene tospråklige elever gir uttrykk for. Han hevder at ungdommenes forestillinger om fremtidige studie- og yrkeskarrierer ikke er så stereotype som man kan få inntrykk av gjennom rådgiveres beskrivelser. Derfor er det opplagt at bildet av de

tospråkliges utdanningsplaner og yrkesorienteringer må utfylles og korrigeres i forlengelsen av det arbeidet som hittil er gjort.

Under noen av intervjuene ble det forøvrig hevdet at det vel så ofte synes å være familiens ambisjoner på vegne av eleven, som elevens egne aspirasjoner - eventuelt at eleven kan ha et mer realistisk bilde av kravene og av egne forutsetninger enn familien har. Noen rådgivere fremhevet at de kan ha en nokså vanskelig oppgave når det gjelder å realitetsorientere familien og eventuelt også eleven selv, når karakterene tilsier at det vil være umulig eller meget vanskelig å nå de uttalte målene. Det ble imidlertid gitt flere eksempler på tospråklige elever som faktisk har nådd sine meget ambisiøse mål mot alle odds, hvilket vel må vitne om en ganske formidabel innsats og arbeidsvilje. Likevel uttrykte flere rådgivere at de så det som sin plikt å forhindre at elever etter tre års skolegang vil komme ut med strykkarakterer eller svært dårlige karakterer fra allmennfaglig studieretning. Ut fra den betraktningen at et slikt vitnemål vil være verdiløst, gjøres en stor informasjonsinnsats på grunnkursene med sterk oppfordring til de elevene som opplever at de ikke klarer seg så godt, om å søke seg over til yrkesfaglige studieretninger, ble det hevdet. Helse- og sosialfag og elektrofag er blant studieretningene med relativt høye teoretiske krav blant yrkesfagene.

Om oppfordringen til å velge yrkesfaglig studieretning kommer i 9. klasse eller etter at eleven allerede har gjennomgått det meste av grunnkurset er ikke av underordnet betydning etter innføringen av Reform 94. Dersom eleven går over i et yrkesfag hvor læreplass er aktuelt, kan en risikere at eleven på dette tidspunktet har forbrukt 3 år av rettstiden, og dermed er en svakere kandidat i konkurransen om læreplasser.

6.4 Forskjeller i resultatopptjening på yrkesfagene

For Oslos vedkommende har vi allerede poengtert at vi på helse- og sosialfaglig studieretning finner en relativt høy andel tospråklige elever som har bestått alle fag. For Hordaland har vi lave absolutte tall, og det er vanskelig å trekke konklusjoner. Som omtalt i kapittel 4 er det en sterk overvekt av jenter på dette faget, også blant de tospråklige, selv om tospråklige gutter er litt bedre representert enn gutter ellers er på denne studieretningen. I kapittel 5 var vi inne på at frafallet blant guttene imidlertid er relativt høyt. I tallene vi har kunnet presentere i dette kapitlet, ser det ut til at det i det store og hele har gått bra med de tospråklige jentene på helse- og sosialfag, mens tallene fra elektrofag og mekaniske fag kan gi grunn til bekymring. Fra kontoret for fagopplæring i Oslo kommune blir det trukket lignende slutninger, selv om det på et noe tidligere tidspunkt er blitt formidlet til kontoret at de fleste tospråklige guttene ser ut til å

klare seg bra (Sørenmo 1995).

Fra samme kontor er det senere blitt fortalt at tospråklige jenter er etterspurt for lære plasser i barnehager på grunn av deres språkkompetanse. Ut fra tallene vi har presentert synes det som disse jentene i 94-kullet ligger godt an på grunnlag av bestått- karakterer. Om positive utsikter til lære plass i barnehager eller andre deler av omsorgs- eller helsesektoren er en motiverende faktor for jentene, vet vi ikke, men dette kan ikke utelukkes. Om tospråklige gutter på elektrofag og mekaniske fag har grunn til å være pessimistiske med tanke på lære plass er det vanskelig å referere noen entydig formening om, fra rådgiverhold.

Spørsmålet om tospråklige gir uttrykk for bekymring for om de vil få lære plass ble stilt til alle rådgivere på skoler med relevante studieretninger. Kanskje noe overraskende var det bare en rådgiver som svarte bekreftende på dette spørsmålet, men det er mulig at tidsrommet for undersøkelsen ikke var det beste for å klargjøre dette forholdet. Rådgivere trakk imidlertid på tidligere erfaring, og det var spesielt lære plasser for tospråklige gutter det ble snakket om. En rådgiver hevdet at dette tidligere ikke har vært et problem for de som har hatt gode karakterer. En annen rådgiver var imidlertid av en helt annen oppfatning, og hevdet at de ved den skolen hadde erfaring for at det er spesielt vanskelig å skaffe lære plasser til elever med navn som tilkjennegir utenlandsk opprinnelse. Han fortalte at det ofte kommer spørsmål fra bedriften om de ikke har en annen, og at dette gjerne skjer over telefonen, uten at eleven har fått presentert seg.

En forsvarlig drøfting av lære plassutsiktene har vi ikke anledning til å gjøre, men utsiktene til lære plasser kan kanskje synes mer usikre for guttene enn for jentene.

6.5 Resultatoppnåelse blant gutter versus jenter

Vi har kunnet spore ganske uttalte tendenser til frafall blant guttene, og andelen med beståttkarakterer er lavere for de tospråklige på guttedominerte fag i Oslo, enn på de på studieretningene generelt. Det kan være hensiktsmessig å skille mellom kjønn blant de tospråklige, for å se nærmere på andelene med beståttkarakterer. Etterhvert vil vi komme inn på noen faktorer rådgivere fremhevet som problemer som kan virke distraherende på skoleinnsatsen.

I tabell 5.6 nedenfor er det gitt en fremstilling av hvordan gutter og jenter fordeler seg på de samme kategoriene vi har konsentrert oss om i det foregående hva gjelder forløpet av skoleåret 1994-95. For flere detaljer om variasjonen innenfor ulike kurskategorier, se vedleggstabell V5.1 og V5.2.

Tabell 6.3: Fordeling etter antall beståttkarakterer ved utgangen av skoleåret 1994-95 blant tospråklige elever registrert på grunnkurs og innføringskurs⁸ i Oslo og Hordaland, etter kjønn. Horisontal prosentuering.

	Bestått alle fag	Strøket i ett fag	Strøket i minst to fag	Totalt
GUTTER				
Oslo	54,3	20,6	25,1	N=247 sum=100
Hordaland	75,0	10,0	15,0	N=80 sum=100
JENTER				
Oslo	74,2	11,4	14,4	N=229 sum=100
Hordaland	74,4	7,0	18,6	N=86 sum=100

Vi ser av tabell 6.3 at andelene som har bestått alle fag er nokså jevn, men dette med unntak av de tospråklige guttene i Oslo, hvor denne andelen ligger 20 prosentpoeng lavere enn den gjør for jentene i Oslo, og sammenlignet med begge kjønn i Hordaland. Bare omlag halvparten av de som gjennomførte skoleåret bestod i alle fag. For flere detaljer innenfor studieretningene, se vedleggstabellene V6.1 og V6.2.

Når vi ser at en bestemt gruppe - de tospråklige guttene i Oslo - ser ut til i stor grad å falle igjennom, kan vi bare spekulere på om det kan være tale om motivasjonsproblemer. Vi må blant annet spekulere på utsiktene til læreplass for disse elevene, og om dette kan virke inn på motivasjonen. I forrige kapittel ble det referert til uttalelser fra rådgivere om spesielle adferdsproblemer og disiplinære problemer på studieretningen for mekaniske fag. Det må derfor understrekes at vi også har å gjøre med mer generelle problemstillinger som ikke bare omfatter de tospråklige. For en bredere diskusjon av sosiale problemer blant elevene over de siste årene, se Bergli 1995. Arbeidsledigheten blant fedrene vært nevnt av flere rådgivere som en forklaringsramme for skoleprestasjonene blant de tospråklige guttene. Dette peker i retning av at skjevheter i representasjonen av etniske minoriteter innenfor ulike samfunnslag kan komme til å videreføres. At skolen

⁸ Besvarelser av spørreskjema er informasjonskilde for elevene innenfor de allmennfaglige studieretningene og tilrettelagte innføringskurs og grunnkurs for fremmedspråklige elever. Manuelle opptellinger har gitt informasjon om resultatene fra ordinære, yrkesfaglige studieretninger.

også kan ha en medvirkning til en slik videreføring drøftes videre i kapittel 8.

Vi stilte også mer generelle spørsmål til rådgivere om årsaker til frafall eller vanskeligheter i gjennomføringen og resultater blant gutter versus jenter. En rådgiver hadde gjennom lang erfaring kommet frem til at "*jentene har mest å vinne mens guttene har minst å tape ved å satse på utdanning*". Dette er et meget interessant resonnement, som det er stor grunn til å arbeide videre gjennom intervjuer med tospråklige elever.

Den nokså markante forskjellen mellom gutter og jenter i Oslo, slik den fremgår i tabellen, er ellers overensstemmende med det bildet rådgiverne formidlet gjennom intervjuene. Flere hevdet de hadde inntrykk av at de tospråklige jentene ved skolen trives veldig godt, og at de setter pris på å gå på skole:

Det er ikke noen overvekt av frafall blant jenter, har ikke inntrykk av det. Egentlig tror jeg de synes det er veldig ålreit å gå på skolen, blant annet på grunn av det sosiale. Det er et friminutt i livet deres. Du ser at de henger igjen her etter skoletid, og kommer tidlig. Det gir frihet, det er den friheten de har og den fritida de har kanskje. Og i skoleferiene - det har jo hendt at når det har vært stengt så har de vært her.

Mange av jentene har ellers liten fritid, fordi de pålegges mange arbeidsoppgaver i hjemmet, er det ofte blitt påstått fra rådgiverhold. Innskrenkninger av den sosiale aktiviteten, begrenset fritid på grunn av betydelige arbeidsoppgaver i hjemmet og liten forståelse innenfor familien for de kravene som stilles til skolearbeidet, er nokså gjennomgående karakteristikk av tospråklige jenters hverdag i hovedstaden. En annen rådgiver nyanserte dette litt mer:

Det varierer med hva foreldrene driver med, i den grad foreldrene driver med selvstendig næringsdrift, altså restauranter, butikker og så videre så innebærer det ofte arbeidsoppgaver, som er store for ungene, de er jo de eneste som overlever i markedet, de må drive billig, de må ha ungene med seg. Hvis faren og moren har en vanlig lønsmottakerjobb, regner jeg med at det er begrenset hvor mye husarbeid man kan gjøre, liksom....

Det kan altså være snakk om en økonomisk eller ervervsmessig strategi som innebærer en felles innsats fra familien. Man kan ellers stille spørsmål om *et friminutt* i livet er en helt dekkende beskrivelse av disse jentenes skolehverdag, ettersom andelene med bestått karakterer i alle fag vel må tyde på at de også gjør en betydelig arbeidsinnsats i skoletiden.

Til forskjell fra rådgiverne i ungdomsskolen, omtalt i kapittel 4, har altså de rådgiverne som er intervjuet på videregående skoler uttalt seg utelukkende om jenter fra familier som ikke motsetter videre utdanning for hennes vedkommende. En rådgiver poengterte at han flere ganger hadde opplevd konflikter mellom jenter og deres familier - enten på grunn av familiens manglende forståelse for kravene til skolearbeidet eller som følge av at jenta hadde forelsket seg i en gutt familien ikke ville vite av. Uansett hevdet han at tilbud om å forsøke å megle i slike situasjoner ofte ble avvist av jentene, og han mente å fornemme en sterk lojalitet innad i familien til tross for konflikter. Det ble også i Hordaland kommentert at ikke alle familier ser ut til å ha det så godt seg imellom. På direkte spørsmål var det ingen entydighet i svarene på hvilken landbakgrunn det ble referert til, hverken i Oslo eller Hordaland.

Det er grunn til å utvise en viss forsiktighet for ikke å overdramatisere konflikter som måtte eksistere i innvandrerfamilier. En bør selvfølgelig heller ikke glemme at forholdene for etnisk norske ungdommer ikke alltid er idylliske, idet det foregår løsrivelse og utprøving av opposisjon. Ideen om at barn av innvandrere med nødvendighet opplever konflikter i forholdet mellom hjemmet og samfunnet kan til tider synes noe ureflektert. Iallfall synes det påkrevet å spesifisere hva konflikten består i. Ålund (1991) poengterer at konfliktorienteringen i innvandringsspørsmål er noe blant annet forskere har bidratt til gjennom en stadig vektlegging av individets "splittelse mellom to kulturer". Kanskje en bør ha en mer utforskende holdning til hvordan ungdommer selv beskriver sine liv og de valgene de står overfor.

Så langt i denne undersøkelsen er vi imidlertid henvist til rådgivere og læreres forståelse av tospråklige ungdommers hverdag. Spørsmålet om tilfeller av arrangerte ekteskap og om dette eventuelt har hatt innflytelse på skolegangen ble brakt på bane under intervjuene i de to fylkene. Svarene har variert noe. Ved to skoler ble det fortalt om et tilfelle hvor en jente reiste på ferie til slektninger i foreldrenes hjemland og opplevde å ankomme til sitt eget bryllup. Her var imidlertid detaljene så like at man kan lure på om det var en og samme historie det ble referert til. Det ble ellers nevnt, både i Oslo og Hordaland, at jenter kan synes å være inneforstått med at foreldrene vil finne en egnet ektefelle for dem, men at inngåelse av ekteskap i siste instans vil avhenge av deres eget samtykke. Ellers kan det synes som forlovelse er en mer aktuell foreteelse enn ekteskap - både når det gjelder gutter og jenter. Særlig i Hordaland ble det gitt eksempler på at arrangerte ekteskap vel kan forekomme og gjerne finnes forespeilet på lengere sikt, men uten at dette innebærer et brudd med jenta eller guttens utdanningsplaner. Også for Oslos vedkommende synes det som - i den grad det finnes konflikter knyttet til ekteskapsinngåelse - kan være et fenomen man kjenner til, men likevel ikke så ofte har sett blant de jentene som først begynner i

videregående opplæring.

6.5 Oppsummering

Vi har sett en viss forskjell i andeler med bestått-karakterer mellom tilrettelagte og ordinære kurs, og her har vi hentet mer informasjon om hvorledes eget treårig løp fungerer. Vi har sett at andeler med beståttkarakterer er lavere i Oslo enn i Hordaland. I neste kapittel skal vi se at progresjonen blant de tospråklige i Oslo har bedret seg når vi sammenligner med tidligere årskull.

Med henblikk på bestått-karakterer som et av de formelle kvalifikasjonskravene i kampen for tildeling av læreplass, ser vi at de tospråklige jentene på helse- og sosialfag synes å ligge godt an. Derimot har vi funnet grunn til å stille spørsmål om mange av de tospråklige på guttedominerte fag kan ha motivasjonsproblemer. Det vil være viktig å observere om andelen blant de tospråklige som kommer i lære tilsvarer andelen som er kvalifisert etter formelle krav.

7. Progresjonen fram til høsten 1995

Vi skal i det følgende se på progresjonen fra grunnkurs til videregående kurs for de tospråklige elevene og sammenligne dette med de tallene som fremkommer for de samme studieretningene i fylkene. Etterhvert skal vi se nærmere på de tilrettelagte kursene for fremmedspråklige for å belyse progresjonen etter skoleåret 1994-95. I likhet med tidligere, er det ikke utelukkende rettselevne vi konsentrerer oss om.

Det finnes altså flere forskjellige tilbud spesielt tilrettelagt for fremmedspråklige elever, som omtalt i kapittel 3 og poengtert underveis. En del tospråklige elever befinner seg på grunnkurs som er beregnet å ta to år. Innføringskurs for fremmedspråklige skal lede opp til grunnkurstrinnet for de elevene som har hatt dette tilbudet. Progresjonen på de tilrettelagte kursene må derfor fokuseres spesielt og isolert fra de ordinære grunnkursene.

Vibe (1995) dokumenterer at Oslo og Hordaland er fylker med en svakere gjennomstrømning fra grunnkurs til VK1 sammenlignet med andre fylker i landet og diskuterer årsakene til dette. Han fremhever blant annet at en konsentrert bosetning i storbyene muliggjør differensiering av tilbudet innenfor studieretningene, slik at ulike behov kan imøtekommes, og dette gjelder altså ikke bare behov blant tospråklige. Vibe finner at det relativt store innslaget av tospråklige elever i Oslo kan forklare noe, men ikke hele forskjellen mellom dette fylket og andre fylker i landet. Dette er det grunn til å huske når vi i det følgende skal se nærmere på progresjonen innenfor de helt ordinære grunnkursene. Med utgangspunkt i de helt ordinære grunnkursene i fylkene får vi altså ikke frem det mer generelle bildet av gjennomstrømningen innenfor de studieretningene vi omtaler. I den første delen av kapitlet vil vi sammenligne de tospråklige elevenes progresjon med andre elever som også har gjennomgått helt ordinære grunnkurs.

Det er nødvendig å gi en kort gjennomgang av problemene med datagrunnlaget for å belyse progresjonen som problemstilling. Som angitt i det foregående har ikke utfyllingen av spørreskjemaet alltid vært helt optimal. Det samme kan sies om spørsmål 4 i skjemaet, som gjelder progresjonen fra grunnkurs til VK1 i ordinære kurs innenfor allmennfaglige studieretninger. Det er imidlertid forståelig at skolene kan ha manglende oversikt over hver enkelt elevs progresjon, især dersom eleven gjør noe annet enn å fortsette til VK1, eventuelt til nytt grunnkurs ved den samme skolen. Vi vil gjengi de tallene som fremkommer gjennom spørreskjemaundersøkelsen, men det viser seg hensiktsmessig å supplere med opplysninger fra LINDA-Inntak, der hvor registreringen av disse elevene synes å være god. Dette gjelder tospråklige elever på enkelte av studieretningene i Oslo, men det samme kan ikke sies om noen av studieretning i Hordaland.

Innenfor de yrkesfaglige studieretningene kan skolenes oversikt over den enkelte elevs progresjon være mer mangelfull enn på de allmennfaglige studieretningene, og vi gjorde ikke forsøk på å få opplysninger om gjennomstrømningen fra skolene. Imidlertid er registreringen av morsmål i LINDA nokså mangelfull i begge fylker når det gjelder elevene i yrkesfaglige studieretninger, slik at manuelle opptellinger måtte tjene til hjelp. Skolene ble heller ikke bedt om å angi progresjonen for elever i tilrettelagte kurs for fremmedspråklige, fordi disse elevene kan identifiseres gjennom kurstype i LINDA-Inntak.

Manglende registrering av tospråklige elever i LINDA-Inntak skaper igjen problemer når det gjelder oversikten over disse elevene i de ordinære grunnkursene. Det er beklagelig at vi må operere med ulike datakilder. Det er særlig problematisk å sammenligne tall som skriver seg fra ulike kilder og fremgangsmåter, men dette skal vi drøfte underveis.

Vi tar utgangspunkt i de individene som var elever skoleåret 1994-95 og belyser spørsmålet om aktiviteten høsten 1995 i henhold til situasjonen slik den så ut ved tredje inntak, det vil si ved skolestart. Frafall er et eget tema som er behandlet i kapittel 5, og karakterresultatene er omtalt i kapittel 6. Det gjøres oppmerksom på at andelene med bestått karakterer, som omtalt i foregående kapittel, ikke kan sammenlignes direkte med progresjonen slik den fremstilles i tabellene i dette kapitlet. Dette er fordi vi i forrige kapittel så bort fra elever som sluttet i løpet av skoleåret.

7.1 Progresjonen innenfor allmennfaglige studieretninger

Gjennom spørreskjemaundersøkelsen har vi fått rede på at 162 tospråklige elever i Oslo har fortsatt fra grunnkurs til VK1. Ettersom en av skolene ikke kan gi opplysninger om progresjonen for noen av elevene, må vi se bort fra denne i beregningen av prosentandelen som har fortsatt til VK1 blant de tospråklige på allmenne fag i Oslo. Dermed tar vi utgangspunkt i 230 tospråklige elever, og kan forsiktig anslå at iallfall 70 prosent av de tospråklige elevene i Oslo har fulgt det vi kan kalle normal progresjon, når vi holder oss til resultatene av spørreskjemaundersøkelsen. I Hordaland har skolene rapportert om 34 tospråklige elever som har fortsatt til VK1 av ialt 41 tospråklige elever innenfor de allmennfaglige studieretningene. Med forbehold om små tall, kan vi altså forsiktig anslå at vel 80 prosent av de tospråklige har fulgt normal progresjon innenfor ordinære, allmennfaglige kurs i Hordaland. Som forventet er det elevenes overgang til VK1 skolene har kunnet gi best rapportering om. Repetisjon av grunnkurs er klart underrapportert i Oslo når vi sammenligner med LINDA data, og i Hordaland er

det fra skolene ikke rapportert om noen som repeterer grunnkurs. Spørreskjemaundersøkelsen gir relativt høye andeler med ukjent progresjon, hvilket i og for seg kunne forventes, ettersom skolene vil ha begrenset oversikt over de elevene som av en eller annen grunn ikke fortsetter ved den samme skolen høsten 1995.

For Oslo ser det ut til at registreringen av morsmål i LINDA-Inntak er ganske god innenfor de allmennfaglige studieretningene. Det er her 300 elever som er registrert med et annet morsmål enn norsk. Svensk og dansk er ikke registrerte morsmål i LINDA. Departementets definisjon av en fremmedspråklig elev vil derfor dekke de 300 som kan identifiseres i LINDA gjennom morsmålsregistreringen. Dette antallet er høyere enn det vi kom frem til ved hjelp spørreskjemaundersøkelsen, hvor altså totalt 264 tospråklige elever lot seg identifisere på allmennfaglige studieretninger i Oslo. På grunnlag av registreringen i LINDA finner vi at 234 av de 300 elevene har fått tilbud om plass på VK1, hvilket betyr at 78 prosent av de tospråklige har fulgt normal progresjon etter allmennfaglige grunnkurs skoleåret 1994/95. Denne prosentandelen er altså høyere enn vi fikk rede på gjennom spørreskjemaundersøkelsen. Dette gir grunnlag for å anta at også en større andel av de tospråklige i Hordaland har gått direkte fra grunnkurs til VK1 enn skolene har kunnet rapportere.

I fremstillingen av progresjonen på allmennfaglige studieretninger i Oslo vil vi skille tospråklige elever fra de elevene som ikke er registrert med et annet morsmål, slik at sistnevnte ikke inkluderer førstnevnte. For Hordaland vil vi sammenligne de identifiserbare tospråklige elevene med tallene fra fylket for samtlige elever. At vi her ikke skiller ut de som ikke er registrert med et annet morsmål, har ingen praktisk betydning ettersom de tospråklige er forsvinnende få sammenlignet med de øvrige elevene. Med tanke på forskjeller i progresjonen mellom kjønn, har vi for Oslo kunnet skille mellom gutter og jenter, men først skal vi konsentrere oss om progresjonen for begge kjønn samlet.

Tabell 7.1 Klassetrinn høsten 1995 blant tospråklige og øvrige elever fra ordinære allmennfaglige grunnkurs skoleåret 1994-95 i Oslo og Hordaland.⁹ Horisontal prosentuering.

	Tospråklige elever				Øvrige elever			
	VK1	GK	Uten- for	N	VK1	GK	Uten- for	N
OSLO								
Begge kjønn	78,0	9,0	13,0	300	89,9	4,9	5,2	2099
HORDALAND								
Begge kjønn	(82,9)	-	(17,1)	41	87,2	4,6	8,1	2934

For Oslo ser vi at gjennomstrømningen fra grunnkurs til VK1 blant de tospråklige er på 78 prosent, mens den er på 90 prosent blant de øvrige elevene. Dette siste tallet er, som allerede nevnt, meget høyt, og en bør altså huske på at alle allmennfaglige kurs som har en eller annen form for tilrettelegging er holdt utenfor, det vil si også de kursene som er tilrettelagt for andre enn tospråklige. Når vi så bare har målt gjennomstrømningen til VK1 fra helt ordinære grunnkurs i Oslo er denne 12 prosentpoeng lavere blant tospråklige enn blant de andre elevene.

Vi ser videre av tabellen at tospråklige i Oslo i noe høyere grad enn de andre elevene fortsetter grunnkurs skoleåret 1995-96. I disse kolonnene er repetisjon av det samme grunnkurset og påbegynt nytt grunnkurs slått sammen. Det kan derfor nevnes at blant de tospråklige elevene som fortsetter grunnkurstrinnet, gjelder det for godt over halvparten at dette er det samme grunnkurset, mens det blant de andre elevene derimot er flest som påbegynner nytt grunnkurs når de altså først går om igjen på det samme klassetrinnet. De absolutte tallene for de tospråklige er imidlertid ganske små, slik at vi ikke kan mer enn å antyde denne tendensen til repetisjon av det samme grunnkurset blant disse elevene. Blant de som fortsetter på det samme trinnet vil det også være ungdommer som ikke fullførte skoleåret 1994-95 og igjen kommer inn som grunnkurselever høsten 1995.

⁹ Det er hovedsakelig data fra LINDA som ligger til grunn for denne tabellen, det vil si med unntak av tospråklige elever i Hordaland. Ettersom det bare er mulig å identifisere 9 elever på allmennfaglige studieretninger i Hordaland ved hjelp av LINDA, er resultatet fra spørreskjemaundersøkelsen gjengitt for denne gruppen og merket med kursiv.

Vi ser også at det er en høyere andel som er utenfor videregående opplæring blant de tospråklige sammenlignet med de andre elevene. At elever er utenfor kan bety at de har sluttet, at de ikke har søkt, at de har søkt, men ikke fått tilbud eller at de ikke har bekreftet at de tar imot tilbudet. Ettersom dataene skriver seg fra situasjonen ved skolestart, er det mulig at flere av de som tilsynelatende er utenfor videregående opplæring kan ha kommet inn rett etter at skoleåret startet. De kan forøvrig også gå på private skoler som ikke omfattes av LINDA.

Vi ser videre av tabellen at 87 prosent av elevene i Hordaland hadde tatt imot plass på VK1 høsten 1995. For dette fylket er det altså mer problematisk å sammenligne de tospråklige med de øvrige elevene, ettersom det er vanskeligere å identifisere de tospråklige i LINDA dataene. Derfor har vi måttet benytte resultatet fra spørreskjema-undersøkelsen. Dette innebærer at tallene skriver seg fra forskjellige tidspunkt - LINDA data fra skolestart og spørreskjema-besvarelsene fra noen uker senere. Dette siste skulle tilsi at vi kan ha fått opplysninger om flere tospråkliges progresjon enn man ville ha visst ved skolestart. Det samme gjaldt også for Oslo, men vi fant likevel en høyere progresjon fra grunnkurs til VK1 gjennom LINDA enn vi klarte å få rede på ved hjelp av spørreskjemaet. Det vi vet er at minst 83 prosent av de tospråklige elevene i Hordaland gikk direkte til VK1. Gitt at skolene kan miste oversikt over elever som bytter skole, kan vi anta at progresjonen kan være høyere i virkeligheten. Uansett er prosentueringsgrunnlaget så lite at enhver elev som kan inkluderes blant de som har gått over i VK1 vil gi store utslag. Dersom prosentandelen likevel ikke er helt urimelig, kan vi si at den er høyere i Hordaland enn i Oslo, både på bakgrunn av spørreskjema-undersøkelsen og LINDA data fra Oslo over de tospråklige. Vi kan også si at forskjellen mellom tospråklige og øvrige elever er mindre i Hordaland enn i Oslo.

Når det synes som om 17 prosent av de tospråklige elevene i ordinære allmennfaglige grunnkurs i Hordaland er utenfor videregående skole høsten 1995, bør man huske at dette nødvendigvis fremstår slik, når vi bare har skolenes begrensede oversikt å forholde oss til. En fordeling etter kjønn vil ikke gi mening for de tospråklige elevene i Hordaland, fordi de er så få, men dette lar seg gjøre for elevene i Oslo.

Tabell 7.2 Klassesetrinn høsten 1995 blant tospråklige og øvrige elever fra ordinære allmennfaglige grunnkurs skoleåret 1994-95 i Oslo fordelt etter kjønn. Horisontal prosenttering.

	Tospråklige elever				Øvrige elever			
	VK1	GK	Uten- for	N	VK1	GK	Uten- for	N
Gutter	75,3	10,4	14,3	182	87,9	5,8	6,2	1011
Jenter	82,2	6,8	11,0	118	91,6	4,0	4,3	1088
Samlet	78,0	9,0	13,0	300	89,9	4,9	5,2	2099

Som det fremgår av tabellen viser de tospråklige jentene i større grad en normal progresjon enn guttene. De tospråklige guttene har en progresjon til VK1 som ligger omlag 13 prosentpoeng under de øvrige guttene i Oslo og 7 prosentpoeng under de tospråklige jentene. Det er en høyere andel blant de tospråklige guttene som fortsetter på samme klassesetrinn, sammenlignet med de andre guttene i fylket, men også sammenlignet med de tospråklige jentene. De tospråklige jentene har en svakere progresjon direkte til VK1 sammenlignet med de andre jentene i fylket, og ligger omlag 9 prosentpoeng under de øvrige jentene. I større utstrekning enn for andre elever er både gutter og jenter blant de tospråklige utenfor videregående opplæring, dette i henhold til registreringen ved skolestart.

Dersom vi i de LINDA-dataene som er gjengitt i tabellen har klart å differensiere tilfredsstillende mellom tospråklige minoritetselever versus etnisk norske elever, kan det fremheves at de tospråklige elevene følger de samme tendensene vi ser for gutter og jenter blant de etniske norske ungdommene. Blant sistnevnte er progresjonen sterkere blant jentene enn blant guttene, og det er litt færre gutter som fortsetter innenfor videregående opplæring sammenlignet med jentene. Disse tendensene gjenfinnes blant de tospråklige ungdommene.

Det er kanskje urovekkende at progresjonen til VK1 blant de tospråklige ligger 12 prosentpoeng lavere enn for de øvrige elevene i Oslo. Det er imidlertid ingen holdepunkter for at en relativt sett svakere gjennomstrømning blant tospråklige elever i Oslo skulle være en konsekvens av Reform 94. I datamaterialet fra Statistisk sentralbyrå som gjelder årskullet som gikk ut av 9. klasse i 1991, kan vi ta utgangspunkt i de største gruppene av tospråklige ungdommer som ble fokusert i forrige underveisrapport, nemlig ungdommene med landbakgrunn fra Jugoslavia, Polen, Tyrkia, India, Pakistan, Iran, Vietnam og Chile og se på disse

under ett. Det vil her si både 1. og 2. generasjons innvandrere. Blant disse ungdommene i Oslo var det 70 prosent av elevene fra grunnkursene i allmennfag og handel og kontor som gikk direkte til VK1. Det samme gjelder 90 prosent av elevene uten innvandrerbakgrunn i det samme fylket. Dessverre er det ikke mulig å skille ut tilrettelagte kurs i dette datamaterialet, men blant de tospråklige var prosentandelen som gikk over i VK1 den samme innenfor allmennfag som innenfor handel- og kontor.

Vi kan i dette datamaterialet også sammenligne de tospråklige elevene i Oslo med de tospråklige elevene i resten av landet, det vil si ungdommer med den samme landbakgrunn som allerede omtalt, selv om forholdet mellom de ulike gruppene vi regner blant de tospråklige blir noe annerledes, slik vi også har drøftet i kapittel 2.1 i denne underveisrapporten. Av de tospråklige ungdommene som påbegynte grunnkurs innenfor allmennfaglig studieretning direkte etter 9. klasse, var 83 prosent på VK1 nivå høsten etter grunnkurset. Når vi inkluderer studieretningen for handel og kontor var det 78 prosent av de tospråklige grunnkurselevne som gikk direkte til VK1. Dette gjaldt altså de nevnte tospråklige minoritetslevne i hele landet.

Også i datamaterialet fra før innføringen av reformen finner vi altså en noe lavere gjennomstrømning blant de tospråklige i hovedstaden sammenlignet med tospråklige i landet ellers. Det kan bemerkes at for Oslos vedkommende er gjennomstrømningen klart bedret blant de tospråklige etter reforminnføringen. Progresjonen fra grunnkurs til VK1 var altså på 70 prosent i 91-kullet og 78 prosent i 94-kullet. Dette positive resultatet kan kanskje delvis forstås som en konsekvens av reforminnføringen - i den forstand at man kan spore en generell bedring av gjennomstrømningen etter 1994 sammenlignet med tidligere. Imidlertid gjelder dette i liten grad for allmennfag (se også Vibe 1995), slik at dette må sies å være et særphenomen for de tospråklige. Det bør også nevnes at tospråklige ungdommer i Oslo i større utstrekning består av 2. generasjons innvandrere nå sammenlignet med tidligere. Hvilken betydning dette har for gjennomstrømning og kompetanseopptak skal vi ikke drøfte nærmere her.

For Hordaland er tallene meget små for de tospråklige elevene fra 91-kullet, og bare 30 elever lar seg identifisere med de kategoriene landbakgrunn vi har nevnt innenfor allmennfag og handel og kontor. 87 prosent av disse elevene hadde imidlertid en normal progresjon på det tidspunktet vi her konsentrerer oss om. Med et så spinkelt tallmateriale er det ikke meningsfullt å trekke noen konklusjoner. Med det nåværende datatilfanget fra LINDA er det ikke mulig å gi en samlet fremstilling av progresjonen blant de tospråklige på landsbasis, for å kunne sammenligne denne med situasjonen før reforminnføringen.

7.2 Progresjonen innenfor yrkesfaglige studieretninger

Når gjennomstrømningen blant tospråklige innenfor de yrkesfaglige studieretningene skal belyses, er det vanskeligere å forholde seg til LINDA data, ettersom de tospråklige som kan identifiseres der er færre enn de vi kjenner gjennom de manuelle opptellingene. Dette gjelder både Oslo og Hordaland. Problemet er imidlertid at vi gjennom de manuelle opptellingene i Oslo kan ha inkludert også elever som er tatt inn til VK1, men har grunnkurs fra andre fylker. Dette ser likevel ikke ut til å være et altfor omfattende problem, etter hva vi kan se fra LINDA dataene. Tallene som presenteres i tabell 7.3 er nokså usikre for Oslos vedkommende. Tallene fra Hordaland er sikrere ettersom progresjonen er undersøkt for hver enkelt elev, men her elevene meget få i absolutte tall, og derfor kan vi bare antyde prosentandeler.

Tabell 7.3 Klassesett skoleåret 1995-96 for tospråklige elever i Oslo og Hordaland fra ordinære yrkesfaglige grunnkurs skoleåret 1994-95, ifølge manuelle opptellinger. Horisontal prosenttuering.

	VK1	GK	Ukjent	N
Oslo				
Helse-og sosialfag og formgivningsfag	65,5	14,0	20,5	171
Elektrofag og mekaniske fag	58,3	22,2	19,4	108
Hordaland				
Helse-og sosialfag og formgivningsfag	(68,7)	(6,3)	(25,0)	32
Elektrofag og mekaniske fag	(50,0)	(14,3)	(35,7)	28

I tabell 7.3 har vi altså tatt hensyn til hvor mange tospråklige vi har kunnet identifisere gjennom karakterregisteret og dette er sammenholdt med det antallet elever med "utenlandsk-klingende" navn som er registrert tildelt plass på henholdsvis VK1 og grunnkurs ved skolestart høsten 1995. Kategorien ukjent representerer dermed differansen mellom disse tallene. Vi vet at ved skolestart kan søkere stå på venteliste for tildeling av plass. I Hordaland er det nettopp de andelene som er på venteliste som rubriserer under ukjent progresjon.

Som sammenligning har vi tall fra LINDA over de samme utvalgte ordinære yrkesfaglige studieretningene i Oslo, hvor vi har sett bort fra de elevene som er identifiserbare som tospråklige. For helse- og sosialfag og formgivningsfag synes imidlertid registreringen av morsmål såpass mangelfull i LINDA at en detaljert sammenligning ikke vil være særlig meningsfull. Det kan likevel nevnes at av de øvrige elevene i Oslo fra grunnkurs i helse- og sosialfag og formgivningsfag går 62 prosent til VK1, 12 prosent fortsetter på grunnkurstrinnet og 26 prosent er utenfor ved skolestart. Det eneste vi kan slå fast er at vi ikke ser noen radikale forskjeller i sammenligningen mellom tospråklige (ved hjelp av de manuelle opptellingene) og de øvrige elevene (ved hjelp av LINDA data).

Registreringen av morsmål i LINDA er langt bedre på elektrofag og mekaniske fag, og her finner vi en langt svakere gjennomstrømning til VK1 blant tospråklige, altså 58 prosent - sammenlignet med de andre elevene, hvor vi finner at 71 prosent går fra grunnkurs til VK1. Mens 22 prosent av de tospråklige fortsetter på grunnkurstrinnet etter skoleåret 1994-95, finner vi at denne andelen er på omlag 15 prosent blant de andre elevene.

På dette datagrunnlaget vil vi ikke gi en detaljert differensiering etter kjønn. Til tross for usikkerheten knyttet til dataene fra de manuelle opptellingene, kan det antydes at tospråklige jenter på helse- og sosialfag i større utstrekning har en normal progresjon til VK1 (66 prosent) enn de tospråklige guttene på mekaniske fag og elektrofag (58 prosent). Til tross for mangler ved registreringen i LINDA, kan det nevnes at tallene for de tospråklige her peker i samme retning. Dette er i og for seg forenlig med mer allment kjente trekk ved de yrkesfaglige studieretningene vi har omtalt, som også er studieretninger med uttalt dominans av enten det ene eller det andre kjønn.

For Hordaland er tallmaterialet lite for de tospråklige elevene i ordinære kurs, hvilket betyr at hver enkelt elev gir store prosentmessige utslag. Til tross for det vanskelige sammenligningsgrunnlaget, kan det likevel antydes at vi finner bevegelser som ligner tendensene fra Oslo, nemlig at progresjonen blant de tospråklige på helse- og sosialfag og på formgivningsfag ikke er særlig forskjellig fra den generelle gjennomstrømningen innenfor disse studieretningene i fylket, mens gjennomstrømningen på elektrofag og mekaniske fag er lavere for de tospråklige sammenlignet med tallene fra fylket over progresjonen for de øvrige elevene på de ordinære grunnkursene.

Vibe (1995) poengterer at innføringen av rett til videregående opplæring har gjort det nødvendig å skreddersy tilbud til grupper som tidligere kan ha falt utenfor. På landsbasis er mekaniske fag den retningen som i størst grad har særskilte tilbud. Det kan fremheves at det særskilte tilbudet innenfor mekaniske fag - det vil si tilbudet til andre elevgrupper enn de fremmedspråklige er nokså romslig både i Oslo og Hordaland. Henholdsvis en femtedel og en sjettedel av

alle elever registrert innenfor den mekaniske studieretningen skoleåret 1994-95 var registrert på særskilt tilrettelagte kurs, det vil si kurs til andre målgrupper enn fremmedspråklige. Progresjonen til VK1 fra disse kursene er helt minimal - ingen av elevene på særskilt tilrettelagte grunnkurs går videre til VK1 i Oslo og bare 11 prosent av disse elevene går videre i Hordaland. Dermed er det klart at gjennomstrømningen innenfor studieretningen mekaniske fag som sådan i realiteten er svakere enn vi har fått frem ved å ta utgangspunkt i de helt ordinære grunnkursene.

Tar vi for oss spørsmålet om hvordan denne gjennomstrømningen var for tospråklige før reformen, vil det være et problem at det er såpass få individer registrert på de sammenlignbare studieretningene fra den gang, at det ikke er hensiktsmessig å referere situasjonen fra de to utvalgsfylkene. Vi kan imidlertid ta for oss tallene fra hele landet for de elevene som hadde landbakgrunn fra Jugoslavia, Polen, Tyrkia, India, Pakistan, Iran, Vietnam og Chile og se på disse under ett. På helse- og sosialfag finner vi en overgang fra grunnkurs til VK1 på omlag 30 prosent, mens i underkant av 40 prosent av de tospråklige elevene fortsatte til VK1 trinnet fra grunnkurs håndverk- og industrifag. Dette er likevel ikke et godt sammenligningsgrunnlag, fordi de tilrettelagte kursene ikke kan differensieres i materialet.

Vibe (1995) dokumenterer at gjennomstrømningen har bedret seg etter reforminnføringen i alle fylker, men at man finner en variasjon mellom ulike studieretninger som kan forstås på bakgrunn av en del grunnleggende "kultur"-forskjeller mellom faggruppene. Han fremhever spesielt at gjennomstrømningen fra grunnkurs til VK1 er bedret på de studieretningene der det er mange jenter - som helse- og sosialfag og formgivningsfag, mens endringen er noe mindre på de guttedominerte retningene, som elektrofag og mekaniske fag. Det kan derfor fremheves at bevegelsene blant de tospråklige elevene i begge våre utvalgsfylker er forenlige med mer allmenne tendenser som er dokumentert for de ulike studieretningene.

7.3 Progresjon innenfor tilrettelagte kurs for fremmedspråklige

Nøkkelsspørsmål 10:

Hvordan tilrettelegger fylkene opplæringen for fremmedspråklige elever?

- hvilke konsekvenser får de ulike løsningene for elevene? Virker dette inn på resultater/måloppnåelse?

Et viktig spørsmål er progresjonen blant de tospråklige elevene som gikk i

tilrettelagte kurs for fremmedspråklige skoleåret 1994-95, og i hvilken grad de etterhvert går inn i ordinære kurs med normal progresjon. Problemstillingen er ikke forelagt skolene gjennom spørreskjemaet, fordi dette er elever som kan identifiseres i LINDA. Vi skal kort omtale progresjonen på eget treårig løp innenfor allmennfag og grunnkurs tilrettelagt for fremmedspråklige, og etterhvert belyse progresjonen etter innføringskurs for fremmedspråklige.

De elevene som er i eget treårig allmennfaglig løp vil følge progresjon som andre elever. Fra Oslo har vi ingen andre opplysninger om de elevene som fullførte skoleåret 1994-95 enn at alle fikk plass på VK1 trinnet. Elever i grunnkurs over to år tilrettelagt for fremmedspråklige vil også fortsette, uten at deres progresjon til VK1 er en aktuell problemstilling før høsten 1996.

I Hordaland vet vi at noen få elever har gått over fra eget treårig allmennfaglig løp til ordinære kurs og likevel fulgt normal progresjon, og for de øvrige kan vi anta at de er flyttet opp i det neste klassetrinnet uten at de har vært nødt til å søke om inntak. I Hordaland er det bare ett grunnkurs som er tilrettelagt over to år, mens det finnes flere grunnkurs tilrettelagt for fremmedspråklige over ett år. Av 56 elever registrert innenfor ettårige grunnkurs for fremmedspråklige, som altså skal lede over i ordinære videregående kurs, finner vi at 61 prosent er tildelt plass på VK1-trinnet ved skolestart, 5 prosent fortsetter på det samme trinnet og 34 prosent er tilsynelatende utenfor videregående opplæring. Dette siste kan imidlertid bety at de står på venteliste for tildeling av plass. Som vi også har poengtert i kapittel 3 er konkurransen om plass på grunnlag av karakterer en viktig betingelse for de tospråklige elevenes videre vei gjennom opplæringssystemet, etter at de har fullført tilrettelagte kurs.

Hva som har skjedd med de elevene som gikk i innføringskurs er et meget viktig spørsmål. Er det slik at denne formen for tilrettelegging faktisk leder over i en progresjon til stadig mer avanserte trinn eller har innføringskurs preg av å være en runddans hvor elevene ikke kommer videre? Gir innføringskurset en reell forberedelse for å mestre kravene innenfor de ordinære kursene? Dette er spørsmål vi ikke kan gi endelige svar på. Det gjelder i første rekke å kartlegge hva elevene fra innføringskurset gjør den påfølgende høsten. Vi har da tilbudet ved skolestart høsten 1995 som grunnlag for å belyse progresjonen for elevene på innføringskurs skoleåret 1994-95. Tredje inntaket er kanskje ikke er det aller beste, ettersom en del kan ha kommet inn i kurs etter å ha stått på venteliste. Justeringer kan også ha skjedd gjennom bytte av kurstype eller studieretning for enkelte elever i løpet av de første ukene etter skolestart. Vi skal imidlertid konsentrere oss om hvorvidt elevene var registrert i ordinære kurs eller i tilrettelagte kurs ved tredje inntak. Ettersom varigheten av grunnkursene spesielt tilrettelagt for fremmedspråklige er litt forskjellig i de to fylkene, vil hensyn til detaljer komplisere sammenligningen. Vi betrakter derfor grunnkurs over ett og to år

samlet, som tilrettelagte grunnkurs for fremmedspråklige. Vi vil heller ikke skille mellom studieretninger.

Tabell 7.4 Kurstilbud ved skolestart høsten 1995 for de elevene som var i innføringskurs for fremmedspråklige skoleåret 1994-95¹⁰ i Oslo og Hordaland. Horisontal prosentuering.

	Innføringskurs for fr.spr.	Tilrettelagte grunnkurs	Ordinære kurs	Utenfor	Totalt
Oslo	17,2	26,6	50,0	6,3	64
Hordaland	3,9	43,1	29,4	23,5	51

Vi ser av tabell 7.4 at i Oslo går halvparten av elevene fra innføringskurs direkte inn i ordinære grunnkurs. Det kan nevnes at dette i hovedsak gjelder grunnkurs innenfor studieretninger hvor det faktisk også finnes et tilrettelagt tilbud for fremmedspråklige. Vi vet imidlertid at de grunnkursene som er tilrettelagt for fremmedspråklige i Oslo hovedsakelig har en varighet på to år. Når vi ser av tabellen at omtrent en fjerdedel av elevene går inn i tilrettelagte grunnkurs, er dette for de aller fleste nettopp grunnkurs med varighet på to år, selv om noen få elever også går over i eget treårig løp på allmennfaglig studieretning, men dette gjelder bare en tredjedel av de elevene som har fått plass i tilrettelagte grunnkurs. Vi ser av tabellen at en nokså høy andel av elevene fra innføringskurset på nytt går inn i innføringskurs det påfølgende skoleåret. Dette kan blant annet dreie seg om elever som ikke fullførte skoleåret 94-95, og som altså igjen har fått plass på innføringskurs. Tallene må ellers sies å vise en god progresjon, ettersom tre av fire går opp et trinn, og bare 6 prosent faller ut.

I Hordaland går hovedandelen av elevene over i tilrettelagte grunnkurs for fremmedspråklige. Det kan nevnes at med unntak av en tredjedel av disse - som påbegynner toårig grunnkurs tilrettelagt for fremmedspråklige - dreier det seg altså i hovedsak om grunnkurs tilrettelagt over ett år. Vi ser av tabellen at repetisjon av innføringskurset er langt mindre vanlig i Hordaland. Vi ser videre at omlag 30 prosent går over i ordinære grunnkurs. En fjerdedel ser ut til å være

¹⁰ Her er data utelukkende hentet fra LINDA.

utenfor opplæring høsten 1995. Av disse siste har omtrent halvparten søkt uten at de har mottatt tilbud, og dette kan bety at de står på venteliste for tildeling av plass like etter skolestart.

I spørsmålet om hvorvidt innføringskurs fører over i ordinære kurs, viser det seg altså at dette kan sies om halvparten av elevene i Oslo og litt under en tredjedel av elevene i Hordaland. Den andre halvparten av elevene i Oslo viser en klar tendens til å gjennomgå ytterligere forberedelser i form av innføringskurs eller grunnkurs over to år. Kanskje kan dette gjenspeile et poeng som har vært fremhevet fra inntakskontoret i Oslo - som vi også har referert i kapittel 3 i denne underveisrapporten - nemlig at man mener det finnes et økende behov for forberedende kurs, samt for mer langvarige forberedelser før inntak i ordinære kurs. Hvor langt elevene vil nå, og om de eventuelt resignerer før de når inntak i ordinære kurs, er et interessant spørsmål som det er for tidlig å belyse på grunnlag av situasjonen ved skolestart høsten 1995.

Overgang til ordinære kurs gjelder altså litt under en tredjedel av elevene fra innføringskursene i Hordaland. Det kan imidlertid sies at overgang til ordinær *progresjon* gjelder den vesentligste andelen av elevene, ettersom de fleste grunnkursene har en varighet på ett år. Dette kan derfor sammenholdes med resonnementet ved inntakskontoret, referert i kapittel 3, hvor det understrekes at innføringskurset vil være nødvendig for mange av elevene som forberedelse til den senere konkurransen om plass på grunnlag av karakterer. Som allerede omtalt i kapittel 2 er det ganske mange av de tospråklige søkerne som er uten rett i dette fylket, slik at de vil måtte konkurrere med andre elever uten rett.¹¹ Overgangen til ordinære kurs vil skje relativt raskt for mange av elevene. Kanskje er dette en løsning som fungerer godt, sett i lys av faren for at elevene kan resignere når progresjonen strekkes ut i tid. Dette er det imidlertid også for tidlig å fastslå på grunnlag av situasjonen ved skolestart høsten 1995.

Når vi ser bort fra eget treårig løp for fremmedspråklige på allmennfaglig studieretning, kan vi altså si at tidspunktet for overgangen til ordinære kurs varierer i de to fylkene. Vi har også sett at andelene som går direkte fra innføringskurs til ordinære kurs varierer i de to fylkene. Når vi imidlertid ser på overgang fra innføringskurs til ordinær *progresjon*, finner vi at både i Oslo og i Hordaland gjelder dette like i underkant av 60 prosent av alle elevene fra innføringskursene.

¹¹Vi har også fremhevet at tilbudet er særlig godt utbygd i Hordaland fylke.

7.4 Oppsummering

Det har vært nødvendig å problematisere påliteligheten i de ulike datakildene for å belyse progresjonen fra grunnkurs til videregående kurs blant de tospråklige, og dette gjelder særlig forsøkene på sammenligninger med øvrige elever. Med forbehold om usikkerhetsmomentene kan vi forsiktig oppsummere at progresjonen blant de tospråklige elevene på allmennfaglige studieretninger i Oslo ligger lavere enn progresjonen blant de øvrige elevene. Sammenlignet med situasjonen i 1991, har vi likevel sett at forskjellen mellom elever med og uten innvandrerbakgrunn er noe mer utjevnet. Det ser ut til at de tospråklige i stor grad har innhentet det forspranget de andre elevene hadde med hensyn til andelen som går direkte over i VK1. Blant de tospråklige har jentene i større grad en normal progresjon sammenlignet med guttene, etter hva vi kan se i tallene fra Oslo.

På de yrkesfaglige studieretningene er også gjennomstrømningen blant de tospråklige bedre på de jentedominerte fagene enn på de guttedominerte fagene, og dette gjelder både Oslo og Hordaland. Dette bildet er forenlig med mer allmenne tendenser innenfor de studieretningene vi har undersøkt.

Etter å ha gått i innføringskurs skoleåret 1994-95, går halvparten av elevene i Oslo over i ordinære kurs, mens dette gjelder en tredjedel av elevene i Hordaland. Likevel er overgangen til ordinær *progresjon* den samme i begge fylker og omfatter godt over halvparten av elevene. På den annen side ser vi også en tendens til repetisjon og til mer langvarige forberedelser for inntak til ordinære kurs i Oslo. I Hordaland, hvor elevene ganske umiddelbart går over i normal progresjon, viser tallene fra de tilrettelagte ettårige grunnkursene at godt over halvparten fortsetter i ordinære kurs på VK1 nivå.

Hvorvidt dette er en progresjon som er forventet eller ikke, skal vi ikke forsøke å svare på. Det eneste vi kan si med sikkerhet er også det mest opplagte - nemlig at bildet er svært sammensatt. I hvilken grad elevene innenfor de ulike kurstilbudene oppnår studie- eller yrkeskompetanse vil måtte besvares på lengre sikt. Ettersom det vil være flere faktorer som spiller inn enn kurstype og grad av tilrettelegging av opplæringen, synes det nødvendig å foreta en langt mer detaljert datainnsamling på individnivå. Med et mer omfattende materiale kan vi bedre undersøke hvilke fellestrekk som finnes mellom de tospråklige elevene som oppnår kompetanse.

7. Ulikheter i rekruttering til høyere utdanning

Det er selvfølgelig for tidlig å fastslå hvordan gjennomføringsandelene vil bli for tospråklige elever etter innføringen av reformen. Likevel er det noen av nøkkelspørsmålene som antydningssvis kan besvares på grunnlag av den kartleggingen av før-situasjonen som ble gjort høsten 1994 samt arbeid som er gjort i forlengelsen av dette. I det følgende oppfatter vi altså nøkkelspørsmålene som mer generelle problemstillinger som er formulert uten tanke på effekter av Reform 94. Nøkkelspørsmålene fokuserer på gjennomføringen av videregående opplæring generelt, altså med hensyn til et helt spekter av studieretninger, men vi vil i det følgende konsentrere oss om gjennomføringen innenfor allmennfaglig studieretning, ettersom dette i påfallende grad var de tospråkliges vei mot høyere utdanning før innføringen av Reform 94.

Nøkkelspørsmål 7:

Hvilken betydning har søkerens geografiske bakgrunn (by/land i fødelandet) for muligheter/fullføringsgrad etc. i videregående opplæring?

Nøkkelspørsmål 6:

Hvorfor finner vi så store variasjoner mellom elevgruppene med ulik landbakgrunn med hensyn til rekruttering og gjennomføring av videregående opplæring?

Forutsatt at prosjektet videreføres, vil spørsmål om såvel utdanning i familien som opprinnelse fra landsbygd versus urbane strøk kunne stilles direkte til tospråklige ungdommer. Foreløpig har problemstillingen i nøkkelspørsmål 7 vært forelagt noen få rådgivere i ungdomsskolen. Svarene har variert i vektlegging, uten at en egentlig kan påvise noen uenighet på området. En rådgiver fremhevet det innlysende i relasjonen mellom landsbybakgrunn og manglende gjennomføring av videregående opplæring, som følge av mangelfull innsikt i det norske utdanningssystemet og de krav som stilles. Andre rådgivere poengterte at høye ambisjoner om å nå prestisjefulle studier som medisin eller sivilingeniørstudiet kanskje er like vanlige blant ungdommer som har foreldre med landsbybakgrunn som de som kommer fra byområder. Det som skiller elevene er imidlertid forutsetningene for å forstå de kravene som stilles for å nå høyere utdanning. Dette er imidlertid en meget forenklet fremstilling av hvordan rådgiverne forholdt seg til spørsmålet. Gjennomgående var alle rådgivere villige til å meddele sine hovedinntrykk, men med sterk poengtering av at det alltid vil finnes unntak fra generelle beskrivelser.

Det er selvfølgelig altfor enkelt å hevde at alle innvandrere fra byområder

nødvendigvis har høyere utdanning enn enhver innvandrer fra et landsbyområde. Likevel gjør vi i det følgende en antakelse om et visst sammenfall mellom geografisk/regional opprinnelse og utdanningsnivå i et foreløpig forsøk på å besvare nøkkelspørsmål 7. I det materialet vi har så langt, er foreldrenes utdanningsnivå en enklere målbar størrelse enn opprinnelse fra by/land.

I Underveisrapport 2/94 (Lødding 1994) ble søkelyset satt på rekruttering, gjennomstrømning og kompetanseoppnåelse blant de tospråklige elevene som gikk ut av 9. klasse i 1989. Dette var det årskullet vi hadde mulighet for å følge gjennom de neste fem årene. Det ble fremhevet at opplysninger om foreldrenes utdanningsnivå var meget ufullstendige i datafilen. Kanskje kan dette skyldes at mange av disse elevene den gang var unge, enslige flyktninger. Tilfredsstillende informasjon på individnivå om de tospråklige ungdommenes sosioøkonomiske bakgrunn finnes ikke, men ved hjelp av annet kildemateriale fra Statistisk sentralbyrå kan vi få en viss innsikt på området.

Statistisk Sentralbyrå har utarbeidet en oversikt over utdanningsnivået i ulike innvandrergrupper - basert på registerdata, supplert med en surveyundersøkelse. Byrået har kartlagt formell utdanning avlagt i Norge eller i utlandet blant innvandrere, og gitt en fremstilling av utdanningsnivået i de ulike gruppene for personer mellom 30 og 44 år. Dessverre er ikke annet enn utdanning på høyere nivå dokumentert etter landbakgrunn (Statistisk ukehefte nr 42 1991). Andeler på andre utdanningsnivåer har vi altså ingen oversikt over.

Ved hjelp av disse dataene kan vi få et generelt bilde av utdanningsnivået i hver innvandrergruppe og dermed i det minste en indikasjon på utdanningsnivået til foreldrene til de ungdommene vi fokuserte på i 1994. For etniske nordmenn er andelen med høyere utdanning 24 prosent i aldersgruppen mellom 30 og 44 år. For innvandrergruppene varierer denne andelen sterkt, som en vil se i den høyre delen av tabell 7.1. Disse forskjellene gjenspeiler kanskje tildels forskjeller i hvordan utdanning er fordelt i befolkningen i ulike land, men fremfor alt de ulike gruppene som er kommet til Norge.

Tabell 8.1: Fullføringsgrad på allmennfaglig studieretning og rekruttering til høyere utdanning blant ungdommer som gikk ut av grunnskolen i 1989, etter landbakgrunn. Prosent.

	Fullført allmennfaglig studieretning våren 1993	Påbegynt høyere utdanning høsten 1993	N	Personer 30-44 år med fullført universitets- eller høyskoleeksamen pr 1.10.1989	
				Prosent	N
Norge	37,0	23,1	56.693	24,3	880.444
Jugoslavia	16,7	26,7	30	12,4	1.313
Polen	58,5	29,3	41	43,5	1.687
Tyrkia	8,5	6,8	59	10,9	1.461
India	47,1	50,0	34	37,1	1.557
Pakistan	24,0	15,7	121	11,1	3.843
Vietnam	46,8	29,5	190	14,3	1.832
Iran	29,2	12,5	24	37,0	1.342
Chile	28,2	20,5	39	25,6	1.844

La oss først konsentrere oss om ungdommene i den venstre delen av tabellen. Når andelen som har påbegynt høyere utdanning er større enn andelen som har fullført allmennfaglig studieretning, vil det bety at enkelte har fulgt en annen vei frem til universitets- eller høyskolestudier. Det kunne kanskje være interessant å fokusere mer konsentrert på hvor mange som fullfører allmennfag av de som påbegynte allmennfaglig studieretning, men her tar vi for oss andelene ut fra elevene fra 9. klasse med den samme landbakgrunnen. I siste instans vil det være rekrutteringen til høyere utdanning i de ulike gruppene som vil være i fokus, og dette kommer altså frem uavhengig av studieretningsvalg i videregående opplæring.

Vi legger merke til at andelen som har kvalifisert seg gjennom allmennfaglig studieretning er svært høy for personer med landbakgrunn fra Polen, India og Vietnam. For disse gruppene er faktisk andelene som har kvalifisert seg til høyere utdanning gjennom fullføring av allmennfaglig studieretning høyere enn for de etnisk norske ungdommene i dette årskullet.

Andelene av de samme etniske gruppene som er registrert i høyere utdanning 5 år etter at de gikk ut av grunnskolen er usedvanlig høye. Andelen er høy for ungdom fra Polen og India, selv om gruppene er små i absolutte tall. Tar vi i betraktning de store andelene med høyere utdanning i den eldre generasjonen

blant innvandrere fra disse landene - omlag 40 prosent fra Polen og India - er ikke den høye andelen av de unge som har påbegynt universitetsutdannelse så veldig oppsiktsvekkende.

Elevene med bakgrunn fra Vietnam er en relativt stor gruppe, og andelen som fullførte allmennfaglig studieretning og påbegynte et universitetsstudium er høyere blant dem enn blant etnisk norske ungdommer. Ifølge tallene fra byrået hadde bare 14 prosent av den eldre generasjonen vietnamesiske innvandrere en høyere utdanning. Derfor er den høye fullføringsgraden blant de unge kanskje det mest oppsiktsvekkende enkeltfunnet i analysen, og vitner om meget sterk motivasjon og høye ambisjoner blant de unge innvandrerne fra Vietnam.

Det fremgår av underveisrapporten fra høsten 1994 at blant ungdommene med bakgrunn fra Iran og Chile, var rekrutteringen til allmennfaglig studieretning noe høyere enn for de etnisk norske ungdommene, og ganske oppsiktsvekkende når vi sammenlignet med den lave rekrutteringen til yrkesfagene i disse to gruppene. Til tross for den høye andelen som startet på allmennfaglig studieretning, finner vi i tabell 7.1 at andelen som fullfører er relativt lav, selv om det må tas forbehold om små tall. Vi ser at andelen i den eldre generasjonen chilenerne som har høyere utdanning er noe høyere enn blant de etnisk norske, men andelen i den eldre generasjonen fra Iran med høyere utdanning er langt høyere enn blant etnisk norske foreldre. Spørsmålet om hvilke vanskeligheter disse elevene har møtt i det norske utdanningssystemet kan derfor vanskelig forklares med referanse til utdanningsnivået i foreldregenerasjonen.

Det fremgår av Underveisrapport 2/94 at rekrutteringen til allmennfag blant ungdommene med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia ikke var særlig høy. Dette må en ta hensyn til når en ser at den samlede fullføringsgraden fra allmennfaglig studieretning, samt rekrutteringen til høyere utdanning ikke er spesielt sterk, slik det fremgår av tabell 7.1 ovenfor. Utdanningsnivået i foreldregenerasjonen i disse to gruppene kan kanskje ha relevans for å forstå dette mønsteret, men dette vil vi straks vende tilbake til.

Likevel - i det store og hele ser ikke andelen av de eldre innvandrerne med høyere utdanning ut til - på noen enkel måte - å være reflektert i fullføringsandelene blant de unge. Når det gjelder vietnameserne, er utdanningsambisjonene blant de unge langt høyere enn den lave andelen eldre personer med høyere utdanning skulle tilsi. Blant iranerne er andelen unge som har påbegynt høyere utdanning mye mindre enn man kunne forvente når man ser på den store andelen som har høyere utdanning blant de eldre iranerne bosatt i Norge.

Det er selvfølgelig problematisk å la 24 unge iranere som gikk ut av 9. klasse i 1989 representere alle unge iranere bosatt i Norge til enhver tid. Sannsynligvis vil bildet endres over tid, og et bedre datatilfang vil være påkrevet

for å trekke sikrere konklusjoner.

En studie av hvordan fullføringen av allmennfag og rekruttering til høyere utdanning samsvarer med oppholdstid i Norge er ikke foretatt, men det er ellers dokumentert at innvandringsalder har stor betydning for språkbeherskelse og skoleprestasjoner (Vassenden 1993). Vi ønsker imidlertid her å stille spørsmål om rekrutteringen til høyere utdanning blant de unge bare kan forklares ut fra språklige problemer eller med henvisning til foreldrenes utdanning. Vi vet fra annen utdanningsforskning at elevers prestasjoner påvirkes av omgivelsenes forventninger - i første rekke lærere og rådgivere. Stiller skolene ulike forventninger til elever fra ulike land?

Det synes det betimelig å stille seg kritisk til om utdanningsnivået i den eldre generasjonen i gruppene fra Tyrkia og Pakistan faktisk er en fullgod og i seg selv tilfredsstillende forklaring på rekrutteringen til høyere utdanning i den yngre generasjonen. Kan det være slik at forventninger til ungdommene i skolen er preget av det bildet rådgivere og lærere har av utdanningsnivået i foreldregenerasjonen for disse to gruppene? Kan det tenkes at lærerne stiller mer skånsomme krav til disse elevene, på grunn av en bevisst eller ubevisst antakelse om at elevene ikke vil kunne takle de samme utfordringene som man stiller til etnisk norske elever? Hvis dette er tilfelle, kan det understrekes at selvoppfyllende profetier av denne typen også er mer allment kjent, som prosesser som virker til at ulikheter mellom sosiale samfunnslag opprettholdes. Dette skal vi komme tilbake til.

Ifølge Jenkins (1994) er det nødvendig å rette oppmerksomheten mot makt til å definere i mellom-etniske forhold. Han stiller spørsmålsteget ved antakelsen om at mennesker har de samme forutsetninger for kollektiv selv-identifisering, og mener at noen etniske minoriteter er utsatt for sterk identitetstilskrivelse som kan komme til å dominere den sosiale verdenen de lever i. Dette er selvfølgelig et svært komplisert spørsmål som trenger grundig utforskning, men spørsmålet synes å være for viktig til at det kan ignoreres i en studie som denne.

Hjarnø (1995) stiller det retoriske spørsmålet om den danske skolen er dårligere enn den tyrkiske. På bakgrunn av sin mangeårige kjennskap til kurdiske landsbyer, kan han fortelle at svært mange unge i disse landsbyene har fullført høyere utdanning, mens barn fra de kurdiske områdene som har vokst opp i Danmark i langt mer beskjeden grad har lyktes å nå høyere utdanning. I flere av de kurdiske landsbyene er det blitt bygget skoler for midler arbeidsmigrantene i Danmark sendte hjem. Av politiske årsaker ble en del av familiene etterhvert gjenforent i Danmark. Hjarnø hevder at språklig sett er situasjonen i Tyrkia sammenlignbar med situasjonen i Danmark, ettersom kurdisk er et indoeuropeisk språk på linje med dansk, mens tyrkisk - som er det språket det undervises på i skolene - er av en helt annen språkstamme. Han betviler at foreldrene som var

bosatt i Danmark ikke skulle ha interesse av eller ambisjoner om utdanning på barnas vegne, ettersom de anstrengte seg for at barna, da de var bosatt i det kurdiske området, skulle få skolegang. Gjennom sin argumentasjon sannsynliggjør Hjarnø at de lave forventningene innenfor den danske skolen til de kurdiske barnas prestasjoner kan være en forklaring på at det har gått dårligere med dem. Han hevder altså å kunne påvise det han kaller Rosenthal-effekten, det vil si at lærernes forventninger til barnas prestasjoner i høy grad påvirker barnas resultater.

For ordens skyld bør det understrekes at vi ikke ønsker å insinuere at skolen skulle ha en rasistisk holdning til enkelte elevgrupper. Vi har heller ikke påvist en forskjellsbehandling av elevene. Vi ønsker snarere å antyde at forskjeller i utdanningsnivået i ulike etniske grupper kan komme til å sementeres dersom skolen bidrar til at forskjeller mellom sosiale klasser reproduseres.

Det er ikke mulig å se helt bort fra en slik forklaringsmodell når vi finner lav rekruttering til høyere utdanning i den yngste generasjonen både fra Pakistan og fra Tyrkia i tabell 7.1 ovenfor. Den samme forklaringsmodellen kan kanskje ha en viss gyldighet også for ungdommene fra Iran, det vil si i den utstrekning de er gjenstand for en kategorisering som ligner den som her er antydnet for de tyrkiske og pakistanske ungdommene.

Vi vil understreke at det som her er sagt ikke er ment å gjelde som et endelig og uttømmende svar på nøkkelspørsmålene gjengitt innledningsvis i dette kapitlet. Påstanden er ikke at ansatte ved skolene alene står ansvarlig for lavere gjennomføringsandeler i enkelte av elevgruppene. I kapittel 1 er det fremhevet at de tospråklige elevenes situasjon må forstås som resultat av samhandling mellom flere typer aktører med ulike verdiorienteringer og virkelighetsoppfatninger. Påstanden er altså snarere at selvopplyllende profetier kan inngå som et element i prosessen, og at vurderinger av de tospråklige elevenes forutsetninger har medvirkning til de resultatene vi ser. Hvorvidt og eventuelt hvorfor vi finner forskjeller mellom kjønn innenfor grupper med den samme type landbakgrunn er et tema som trenger nærmere utdypning på grunnlag av et bedre datatilfang enn vi er i besittelse av så langt.

Uansett vil det være uforsvarlig å hevde at foreldre som ikke har så mye formell utdanning skulle være likegyldige til barnas skolegang. Nettopp det motsatte blir poengtert fra Rosenhof voksenopplæringscenter, hvor det også gjøres bestrebelser på å forbedre kommunikasjonen mellom ansatte i skoleverket og tospråklige elevers foreldre gjennom opplæring og bevisstgjøring av begge parter. Sundby og Havgar (1995) hevder blant annet at man i skolen må ha et mer bevisst forhold til hvordan meddelelser skjer til foreldrene om barnas skoleprestasjoner. I det foregående har det vært referert til rådgiveres uttalelser om at familien kan ha svært høye ambisjoner på barnas vegne, uten at skoleprestasjonene reellt sett

inviterer til de største forhåpningene. Man kan forsåvidt si at dersom foreldrene aldri har mottatt klare og eksplisitte meddelelser om at det ikke går så godt med deres barn i skolen, er et misforhold mellom foreldrenes ambisjoner og elevenes forutsetninger kanskje slett ikke så underlig som det umiddelbart kan virke.

Litteraturhenvisninger

- Berg, Berit 1992: *Bakerst i køen. Om flyktningers deltakelse på arbeidsmarkedet*, SINTEF IFIM STF 82, Trondheim
- Bergli, Tor og Egil Frøyland 1995: *Reform og Innsats 94/95. Evaluering av fire studieretninger. Underveisrapport I*. Oslo, Høgskolen i Akershus, Avdeling for yrkesfagopplæring.
- Brox, Ottar 1995: *Integrasjon av minoriteter, Kan Carmen og Khalid bli gode i norsk?*, Tano, Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo
- Hjarnø, Jan 1995: "Identitet og integrasjon i uddannelsessystemet", artikkel presentert 27.oktober 1995 på konferansen Tosprogede elever i gymnasieskolen og HF, arrangert av Gymnasieafdelingen, Undervisningsministeriet, København
- Jenkins, Richard 1994: "Rethinking ethnicity: identity, categorization and power", *Ethnic and Racial Studies*, 17 (2), Routledge, London.
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 1993: Forskrift om inntak til videregående opplæring og formidling til lærebedrift. Rundskriv F-111-93
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 1993: Rett til videregående opplæring for fremmedspråklige søkere - Inntak til videregående opplæring - melding om endring av inntaksforskriften. Rundskriv F 103 - 94, Oslo
- Lødding, Berit 1994: "Fremmedspråklige elever i videregående opplæring". *Evaluering av Reform 94*. Underveisrapport 2/94, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, Oslo
- Midtsundstad, Tove 1995: *Underveis - men mot hva? En første oversikt over oppfølgingstjenestens målgruppe, tilgjengelig tilbud og organisering av oppfølgingsarbeidet i syv fylker våren 1995*, FAFO-notat 1995:7, Oslo
- Moen, Jan et al. 1995: *Opplæring i et flerkulturelt Norge*. NOU 1995:12
- Phil, Joron 1992: *Språklige minoriteters utdanningsforløp i videregående skole*, Kirke- utdannings og forskningsdepartementet, Oslo

- Puntervold Bø, Bente 1987: *Innvandring eller utestenging? Om arbeidsinnvandringen til Norge og Norsk innvandringspolitikk*. Tano, Oslo.
- Rådet for videregående opplæring 1990: *Fremmedspråklige elever i videregående opplæring*, RVO publikasjon 202-90, Oslo
- Sandberg, Nina og Nils Vibe 1995: *Alle kan ikke bli frisører. Søkning og opptak til videregående opplæring*. Evaluering av Reform 94, Underveisrapport våren 1995, Utredningsinstituttet Rapport 3/95, Oslo
- Schierup, Carl-Ulrik 1993: *På kulturens slagmark. Mindretal og størretal taler om Danmark*, Sydjysk Universitetsforlag, Esbjerg
- Seeberg, Peter 1995: *Tosprogede elever i gymnasiet og HF*. Undervisningsministeriets forlag, Gymnasieafdelingens skriftserie nr. 12, København
- Sundby, Astrid og Hilde Havgar 1995: *Minoritetsspråklige foreldre og norsk skolekultur*, Prosjektrapport fra Rosenhof voksenopplæringscenter
- Søremo, Randi 1995: *Prosjektet fremmedspråklige og fagopplæring - en underveisrapport*, Yrkesopplæringsnemda, Oslo
- Vassenden, Elisabetta 1993: "Elevstrømmer i videregående utdanning" i *Sosialt Utsyn*, Statistisk sentralbyrå
- Vibe, Nils 1994a: *Veien fram til høyere utdanning*. I Nygaard, Thomas og Nils Vibe (red.): *Utdanning og arbeidsmarked 1994*. Oslo, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Vibe, Nils 1995: *En snubla, en brøt og seks løp videre. Rekruttering og gjennomstrømning i videregående opplæring etter Reform 94*. Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, U-notat 18/95, Oslo

Vibe, Nils 1994b: "Søkning og opptak til grunnkurs i videregående opplæring for skoleåret 1994-95". *Evaluering av Reform 94*. Underveisrapport 4/94, 1. Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, Oslo

Ålund, Aleksandra 1991: "Wrestling with ghosts: transcultural bricolage and new communities" i: *Paradoxes of Multiculturalism - Essays on Swedish Society*. Ålund, Aleksandra and Carl-Ulrik Schierup (red). Avebury, Aldershot.

Aamodt, Per Olaf 1982: *Utdanning og sosial bakgrunn*. Statistisk sentralbyrå, Samfunnsøkonomiske studier 51. Oslo-Kongsvinger

Tabelloversikt

Tabell 2.1:	Fordeling av retts- og ikke-rettshavere på ulike alderskategorier blant fremmedspråklige søkere skoleåret 1994-95	22
Tabell 2.2:	Fordeling av retts- og ikke-rettshavere på ulike alderskategorier blant fremmedspråklige søkere med grunnkurs som primærønske skoleåret 1995-96	23
Tabell 4.1	Andeler jenter innenfor ordinære grunnkurs og tilrettelagte kurs for fremmedspråklige blant tospråklige elever sammenlignet med samtlige elever skoleåret 1994-95	40
Tabell 5.1	Elever registrert 1.10.94 på utvalgte kurs i Oslo som sluttet i løpet av skoleåret. Prosentandel som har sluttet av alle elever registrert på de utvalgte studieretningene	46
Tabell 5.2	Elever registrert 1.10.94 på utvalgte kurs i Hordaland som sluttet i løpet av skoleåret. Prosentandel som har sluttet av alle elever registrert på de utvalgte studieretningene	48
Tabell 5.3:	Andeler blant tospråklige som har sluttet i Oslo og Hordaland skoleåret 1994-95 fordelt etter kjønn	49
Tabell 6.1:	Fordeling etter karakterer ved utgangen av skoleåret 1994-95 blant tospråklige elever registrert på grunnkurs og innføringskurs i Oslo	55
Tabell 6.2:	Fordeling etter antall beståttkarakterer ved utgangen av skoleåret 1994-95 blant tospråklige elever registrert på grunnkurs og innføringskurs i Hordaland	57
Tabell 6.3:	Fordeling etter antall beståttkarakterer ved utgangen av skoleåret 1994-95 blant tospråklige elever registrert på grunnkurs og innføringskurs i Oslo og Hordaland, etter kjønn	62
Tabell 7.1	Klassetrinn høsten 1995 blant tospråklige og øvrige elever fra ordinære allmennfaglige grunnkurs skoleåret 1994-95 i Oslo og Hordaland	69
Tabell 7.2	Klassetrinn høsten 1995 blant tospråklige og øvrige elever fra ordinære allmennfaglige grunnkurs skoleåret 1994-95 i Oslo fordelt etter kjønn	71

Tabell 7.3	Klassetrinn skoleåret 1995-96 for tospråklige elever i Oslo og Hordaland fra ordinære yrkesfaglige grunnkurs skoleåret 1994-95	73
Tabell 7.4	Kurstilbud ved skolestart høsten 1995 for de elevene som var i innføringskurs for fremmedspråklige skoleåret 1994-95 i Oslo og Hordaland	77
Tabell 8.1:	Fullføringsgrad på allmennfaglig studieretning og rekruttering til høyere utdanning blant ungdommer som gikk ut av grunnskolen i 1989, etter landbakgrunn og Personer 30-44 år med fullført universitets- eller høyskoleeksamen pr 1.10.198	82
Vedleggstabell V2.1:	Innvandrerbefolkningen i Oslo, Hordaland og i landet samlet, gruppert etter landbakgrunn. Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk. Innvandrerbefolkningen	93
Vedleggstabell V2.2-3:	Oversikt over landbakgrunn for tospråklige elever i ordinære kurs og tilrettelagte kurs skoleåret 1994-95, Oslo	94
Vedleggstabell V2.5:	Oversikt over landbakgrunn for tospråklige elever i ordinære kurs og tilrettelagte kurs skoleåret 1994-95 i Hordaland	95
Vedleggstabell V2.6	Retts- og ikke-rettshavere blant tospråklige søkere til skoleåret 1994-95 etter fylke	96
Vedleggstabell V5.1:	Andeler blant tospråklige som har sluttet i Oslo og Hordaland skoleåret 1994-95, fordelt etter kjønn og fordelt etter hovedretningene allmennfaglige og yrkesfaglige retninger, både ordinære og tilrettelagte kurs.	97
Vedleggstabell V6.1:	Fordeling etter karakterer ved utgangen av skoleåret 1994-95 blant tospråklige elever registrert på grunnkurs og innføringskurs i Oslo, etter kjønn og kurstyper.	98
Vedleggstabell V6.2:	Fordeling etter karakterer ved utgangen av skoleåret 1994-95 blant tospråklige elever registrert på grunnkurs og innføringskurs i Hordaland, etter kjønn og kurstyper	99

Vedleggstabell V2.1: Innvandrerbefolkningen i Oslo, Hordaland og i landet samlet, gruppert etter landbakgrunn. Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk. Innvandrerbefolkningen, 1. januar 1994.

Landbakgrunn	Oslo	Hordaland	I alt, hele landet
Europa	25867	6900	105587
herav: Bosnia-Hercegovina	133	471	5178
(tidl.) Jugoslavia	2845	571	10241
Tyrkia	3428	241	7766
Afrika	9056	1027	16443
herav: Etiopia	1202	99	2249
Ghana	522	228	1273
Marokko	3290	87	4031
Somalia	1576	70	3479
Asia	30481	4688	67724
herav: Filippinene	1860	316	4450
India	2336	355	4952
Irak	909	216	2377
Iran	2175	466	7441
Pakistan	14065	328	18279
Sri Lanka	2405	743	6789
Vietnam	2837	1325	12769
Nord- og Mellomamerika	2570	1104	12465
Sør-Amerika	1995	1571	8106
herav: Chile	1316	1306	5976

Vedleggstabell V2.2: Oversikt over landbakgrunn for tospråklige elever i ordinære allmennfaglige grunnkurs skoleåret 1994-95,

Vedleggstabell V2.3: Oversikt over landbakgrunn for tospråklige elever i ordinære grunnkurs og tilrettelagte kurs for fremmedspråklige skoleåret 1994-95 i Oslo¹, fra spørreskjemaundersøkelsen til de videregående skolene.

Vedleggstabell V2.2	
Allmennfaglige studieretninger	
Oslo	
4	EU
3	Polen
17	tidl.Jugoslavia
9	Tyrkia
7	Europa ellers
5	Etiopia/Eritrea
1	Ghana
14	Marokko
7	Somalia
4	Afrika ellers
3	Filippinene
17	India
5	Irak
15	Iran
0	Libanon
118	Pakistan
4	Sri Lanka
0	Thailand
12	Vietnam
13	Asia ellers
0	Chile
4	Latin-Amerika ellers
0	Nord-Amerika
1	Annet
1	Ikke opplyst
264	Til sammen

Vedleggstabell V2.3	
Alle kurs og studieretninger	
Oslo	
6	EU
4	Polen
30	tidl.Jugoslavia
20	Tyrkia
16	Europa ellers
8	Etiopia/Eritrea
1	Ghana
21	Marokko
18	Somalia
7	Afrika ellers
4	Filippinene
21	India
11	Irak
28	Iran
0	Libanon
150	Pakistan
10	Sri Lanka
2	Thailand
25	Vietnam
15	Asia ellers
5	Chile
4	Latin-Amerika ellers
0	Nord-Amerika
1	Annet
54	Ikke opplyst
467	Til sammen

¹For Oslo mangler blant annet svar fra tre skoler som har mange tospråklige elever. Dette har særlig innvirkning på antallet elever på yrkesfaglige studieretninger, men også antall på tilrettelagte kurs for fremmedspråklige. Oversikten gir derfor ikke reelle tall, men gjenspeiler resultatet av spørreskjemaundersøkelsen. Oversikten er ikke egnet for sammenligninger mellom antall på allmennfaglige og yrkesfaglige studieretninger fordi V2.3 også inneholder tilrettelagte allmennfaglige kurs.

Vedleggstabeller V2.4: Oversikt over landbakgrunn for tospråklige elever i ordinære allmennfaglige grunnkurs skoleåret 1994-95,

Vedleggstabell V2.5: Oversikt over landbakgrunn for tospråklige elever i ordinære grunnkurs og tilrettelagte kurs for fremmedspråklige skoleåret 1994-95 i Hordaland², fra spørreskjemaundersøkelsen til de videregående skolene.

Vedleggstabell V2.4	
Allmennfaglige studieretninger	
Hordaland	
2	EU
1	Polen
9	tidl.Jugoslavia
0	Tyrkia
1	Europa ellers
0	Etiopia/Eritrea
0	Ghana
0	Marokko
0	Somalia
1	Afrika ellers
1	Filippinene
6	India
0	Irak
1	Iran
0	Libanon
1	Pakistan
1	Sri Lanka
0	Thailand
7	Vietnam
3	Asia ellers
4	Chile
0	Latin-Amerika ellers
1	Nord-Amerika
2	Annet
0	Ikke opplyst
41	Til sammen

Vedleggstabell V2.5	
Alle kurs og studieretninger	
Hordaland	
4	EU
1	Polen
25	tidl.Jugoslavia
1	Tyrkia
5	Europa ellers
5	Etiopia/Eritrea
9	Ghana
1	Marokko
1	Somalia
7	Afrika ellers
6	Filippinene
6	India
9	Irak
9	Iran
0	Libanon
3	Pakistan
17	Sri Lanka
4	Thailand
42	Vietnam
11	Asia ellers
23	Chile
2	Latin-Amerika ellers
1	Nord-Amerika
3	Annet
0	Ikke opplyst
195	Til sammen

²I Hordaland har besvarelsene fra skolene vært bedre, men oversikten gir heller ikke her grunnlag for sammenligning mellom antall på allmennfag og yrkesfag av samme årsak som anført i foregående fotnote.

Vedleggstabell V2.6 Retts- og ikke-rettshavere blant tospråklige³ søkere til skoleåret 1994-95 etter fylke.

Fylke	Rettsnavere			Ikke-rettsnavere			N
	17 år eller yngre	18 år eller eldre	i % av registrerte tospråklige søkere	17 år eller yngre	18 år eller eldre	i % av registrerte tospråklige søkere	
Østfold	20	2	29,3	12	41	70,7	75
Akershus	105	7	38,8	20	152	59,5	289
Oslo	538	63	68,7	93	181	31,3	875
Hedmark	0	0	-	0	0	-	0
Oppland	1	-	:	1	1	:	3
Buskerud	98	5	48,8	25	82	50,7	211
Vestfold	15	6	30,4	7	41	69,6	69
Telemark	15	4	26,0	7	47	74,0	73
Aust-Agder	1	3	(8,9)	3	38	(91,1)	45
Vest-Agder	25	8	40,7	7	41	59,3	81
Rogaland	46	5	23,6	35	128	75,5	216
Hordaland	10	3	6,3	34	160	93,7	207
Sogn og Fjordane	13	1	(43,8)	7	11	(56,3)	32
Møre og Romsdal	10		16,1	6	46	83,9	62
Sør-Trøndelag	7		4,3	30	124	95,7	161
Nord-Trøndelag	8		10,0	5	62	83,8	80
Nordland	2		:	1	5	:	8
Troms	3		(12,5)	4	17	(87,5)	24
Finnmark	5		(22,7)	4	13	(77,3)	22
Ialt	922	107	40,6 (n=1029)	301	1190	58,9 (n=1491)	2533

³ Tospråklige søkere omfatter her de som har søkt på fremmedspråklig grunnlag og de som er registrert med et annet morsmål. Grensen mellom "yngre" og "eldre" søkere er satt ved 17 år fordi en del tospråklige ungdommer kommer ut av 9. klasse 17 år gamle.

Vedleggstabell V5.1: Andeler blant tospråklige som har sluttet i Oslo og Hordaland skoleåret 1994-95, fordelt etter kjønn og fordelt etter hovedretningene allmennfaglige og yrkesfaglige retninger, både ordinære og tilrettelagte kurs. Prosentandel som har sluttet av alle elever.

Kjønn	Oslo		Hordaland	
	Sluttet	N	Sluttet	N
GUTTER				
Allm.fag: ordinære GK og tilrl. kurs for fr. spr.	19	140	7	50
Yrkesfag: ordinære GK og tilrl. kurs for fr. spr.	30	156	12	49
Gutter samlet, absolutte tall	49	296	19	99
Gutter samlet, prosent	16,6		19,2	
JENTER				
Allm.fag: ordinære GK og tilrl. kurs for fr. spr.	8	105	1	49
Yrkesfag: ordinære GK og tilrl. kurs for fr. spr.	19	151	1	39
Jenter samlet, absolutte tall	27	256	2	88
Jenter samlet, prosent	10,5		2,3	
Ikke differensiert på kjønn	6	95	-	-
Antall i hvert av fylkene	82	647	21	187
Prosentandeler sluttet i hver av fylkene begge kjønn	12,7		11,2	

Vedleggstabell V6.1: Fordeling etter karakterer ved utgangen av skoleåret 1994-95 blant tospråklige elever registrert på grunnkurs og innføringskurs i Oslo, etter kjønn og kursstyper. Absolutte tall og horisontal prosentuering.

	Bestått alle fag	Strøket i ett fag	Strøket i minst to fag	Totalt
GUTTER				
Ordinære GK allm.fag	54	21	26	101
Tilrl. allm.fag for fr.spr.	17	2	1	20
Ordinære yrkesfaglige GK	55	23	34	112
Tilrl. yrkesfaglige kurs for fr.spr.	8	5	1	14
Samlet gutter, absolutte tall	134	51	62	247
Samlet gutter, prosent	54,3	20,6	25,1	sum=100
JENTER				
Ordinære GK allm.fag	52	13	9	74
Tilrl. allm.fag for fr.spr.	21	0	2	23
Ordinære yrkesfaglige kurs	92	12	20	124
Tilrl. yrkesfaglige kurs for fr.spr.	5	1	2	8
Samlet jenter, absolutte tall	170	26	33	229
Samlet jenter, prosent	74,2	11,4	14,4	sum=100

Vedleggstabell V6.2: Fordeling etter karakterer ved utgangen av skoleåret 1994-95 blant tospråklige elever registrert på grunnkurs og innføringskurs i Hordaland, etter kjønn og kursstyper. Absolutte tall og horisontal prosenttuing.

	Bestått alle fag	Strøket i ett fag	Strøket i minst to fag	Totalt
GUTTER				
Ordinære allmf. GK	11	0	1	12
Tilrl. allm.fag for fr.spr.	29	1	1	31
Ordinære yrkesfaglige GK og tilrl. yrkesfaglige kurs for fr.spr.	20	7	10	37
Samlet gutter, absolutte tall	60	8	12	80
Samlet gutter, prosent	75,0	10,0	15,0	sum=100
JENTER				
Ordinære GK allm.fag	14	2	1	17
Tilrl. allm.fag for fr spr.	28	0	3	31
Ordinære yrkesfaglige GK og tilrl. yrkesfaglig kurs for fr.spr.	22	4	12	38
Samlet jenter, absolutte tall	64	6	16	86
Samlet jenter, prosent	74,4	7,0	18,6	sum=100

Vedlegg 1:

INTERVJUGUIDE FOR SAMTALER MED RÅDGIVERE OM FREMMEDSPRÅKLIGE ELEVER

Andel fremmedspråklige ved skolen - anslagsvis

Rådgiver for spesielle studieretninger?

Erfaring som rådgiver? (også før innføringen av R94?)

Typer av henvendelser (mest problemer/forespørsler om utdanningsveier)

Vridninger i rekrutteringen/arbeidsoppgavene etter reforminnføringen?

Fremmedspråkligess utdanningsorienteringer?

- jenter
- gutter

Sammenfall mellom yrkesorientering - landbakgrunn?

Forhold mellom ambisjoner og forutsetninger?

Årsaker til elevers faglige vanskeligheter?

Eksempler på vellykket gjennomføring (- gutt/ - jente), beskrivelse av omstendighetene: - foreldrebakgrunn,

- språkferdigheter
- ambisjoner
- aktiviteter utenfor skolen
- sosiale nettverk

Representasjon av fremmedspråklige blant OT ungdom fra skolen?

Årsaker til drop out blant fremmedspråklige

- jenter
- gutter

Fravær

Foreldrekontakt

Engelskkunnskaper

For yrkesfaglige skoler:

Uttrykk for ønsker om allmennfaglig påbygning?

Uttrykk for bekymring mht læreplasser?

Ønske om omvalg av frykt for problemer med læreplass?

For allmennfaglige skoler:

Uttrykk for ønsker om omvalg?

Oppfordringer til omvalg?

Evt: Eget treårig løp -

- trekk ved elevene

- trekk ved organiseringen

Vedlegg 2:

KURS SPESIELT TILRETTELAGT FOR FREMMEDSPRÅKLIGE ELEVER I OSLO
OG HORDALAND SKOLEÅRET 1994-95

Oslo:

- 1303 - Grunnkurs i allmenne og økonomisk/administrative fag - eget treårig løp
- 9135 - Helse- og sosialfag grunnkurs over 2 år
- 9116 - Mekaniske fag grunnkurs over 2 år
- 9120 - Allmenne og økonomisk/administrative fag grunnkurs over 2 år
- 9115 - Innføringskurs i mekaniske fag
- 9130 - Innføringskurs med yrkesorientering
- 9125 - Innføringskurs med helse- og sosialfag

Hordaland:

- 8025 - Innføringskurs med allmenne fag
- 8026 - Allmenne og økonomisk/administrative fag for fremmedspråklige grunnkurs over 1 år samt grunnkurs i eget treårig løp i allmenne og økonomisk/administrative fag for fremmedspråklige
- 8027 - Innføringskurs med allmenne fag
- 8146 - Helse og sosialfag for fremmedspråklige, grunnkurs over 1 år
- 8286 - Formgivningsfag for fremmedspråklige grunnkurs over 1 år
- 8725 - Innføringskurs mekaniske fag
- 8726 - Mekaniske fag for fremmedspråklige over 2 år og mekaniske fag for fremmedspråklige over 1 år

Utredningsinstituttet

FOR FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

Munthes gate 29, 0260 Oslo. Tlf.: 22 92 51 00. Faks: 22 43 89 70

Spørreskjema til videregående skoler i Oslo og Hordaland om fremmedspråklige elevers situasjon etter innføringen av Reform 94

På oppdrag av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet deltar Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning i evalueringen av Reform 94. Som det fremgår av vedlagte nyhetsbrev fra KUF, er også situasjonen for fremmedspråklige elever et område Utredningsinstituttet arbeider med. Vi viser for øvrig til vedlagte anbefalinger fra fylkesskolesjefen og fra Lærerforbundet.

Utover en oversikt over antall fremmedspråklige elever på ulike studieretninger, elevenes landbakgrunn og kjønn, ønsker vi opplysninger om hvordan skoleåret forløp for elevene. Det er **skoleåret 1994-95** vi konsentrerer oss om i skjemaet. Vi vil gjerne ha opplysninger om fremmedspråklige elever i **ordinære grunnkurs** samt i **egne kurs for fremmedspråklige** på innførings- og grunnkursnivå. Det dreier seg om elever både med og uten rett til videregående opplæring.

Med fremmedspråklig elev mener vi en elev med et annet morsmål enn norsk, samisk, svensk eller dansk, enten vedkommende er født i utlandet eller i Norge - altså både første og andre generasjons innvandrere uansett oppholdsgrunnlag (se gjerne en mer fyldig omtale av elevkategorien på side 1 i vedlagte nyhetsbrev). For ordens skyld opplyses at vi ser bort fra adoptivbarn og utvekslingsstudenter.

Utfyllingen av skjemaet vil kreve noe arbeid fra skolens side, men ikke alle spørsmålene vil være relevante for enhver skole. Vi oppfordrer ellers til å bruke ekstra ark dersom plassen er for knapp for å beskrive innsatsen skolen gjør for å tilrettelegge studieforholdene for fremmedspråklige elever eller for å meddele de refleksjonene som gjøres ved skolen på det aktuelle området.

De opplysningene som gis vil selvfølgelig oppbevares og behandles som fortrolig materiale, og dataene vil anonymiseres i alle rapporteringer, slik at opplysninger ikke kan føres tilbake til den enkelte skole eller enkeltperson. Løpenummeret øverst i høyre hjørne skal tjene registreringsformål internt ved Utredningsinstituttet.

Vi ber om at skjemaet returneres innen **2. oktober 1995**. Spørsmål kan rettes til utredningskonsulent Berit Lødding på telefon 22 92 51 07. På forhånd tusen takk for skolens bidrag til arbeidet.

Med hilsen

Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning

Per Olaf Aamodt

Berit Lødding

1. **Antall fremmedspråklige elever i ordinære grunnkurs skoleåret 1994-95**

Vi ser foreløpig bort fra egne, tilrettelagte kurs for fremmedspråklige og ønsker en oversikt over antallet fremmedspråklige elever registrert i ordinære grunnkurs ved skolen 1.10.1994. Allmennfaglige grunnkurs i andre kolonne inkluderer både allmenne og økonomisk-/administrative fag, idrettsfag og musikk, dans og drama.

Dersom elevene var registrert slik at det er lett å skille mellom gutter (G) og jenter (J) setter vi pris på differensiering. Hvis ikke, ber vi om samlede antall (T).

Opprinnelsesland	Allm.faglige GK (AA/ID/ MDD)			GK helse- og sos.fag			GK mekaniske fag			GK formgivnings- fag			Andre GK		
	G	J	T	G	J	T	G	J	T	G	J	T	G	J	T
EU-land															
Polen															
Tidl. Jugoslavia															
Tyrkia															
Europa ellers															
Etiopia/Eritrea															
Ghana															
Marokko															
Somalia															
Afrika ellers															
Filippinene															
India															
Irak															
Iran															
Libanon															
Pakistan															
Sri Lanka															
Thailand															
Vietnam															
Asia ellers															
Chile															
Latinamerika ellers															
Nordamerika															
Annet															
Ikke opplyst															

2. Antall elever i egne kurs tilrettelagt for fremmedspråklige elever pr 1.10.94

Dersom det skoleåret 1994-95 fantes egne kurs tilrettelagt for fremmedspråklige elever på innførings- eller grunnkursnivå, ber vi skolen angi kurstype og varighet (for eksempel: innføringskurs med helse- og sosialfag, mekaniske fag grunnkurs over to år for fremmedspråklige*, grunnkurs av eget treårig allmennfaglig løp for fremmedspråklige) i den første linjen av tabellen. Dersom det er enkelt å skille mellom gutter (G) og jenter (J) setter vi pris på differensiering. Hvis ikke, ber vi om samlede antall (T).

Opprinnelsesland	kurstype: varighet:			kurstype: varighet:			kurstype: varighet:		
	G	J	T	G	J	T	G	J	T
	EU-land								
Polen									
Tidl. Jugoslavia									
Tyrkia									
Europa ellers									
Etiopia/Eritrea									
Ghana									
Marokko									
Somalia									
Afrika ellers									
Filippinene									
India									
Irak									
Iran									
Libanon									
Pakistan									
Sri Lanka									
Thailand									
Vietnam									
Asia ellers									
Chile									
Latinamerika ellers									
Nordamerika									
Annet									
Ikke opplyst									

* Vi ser bort fra elever som skoleåret 1994-95 gikk andre år av grunnkurs over to år.

3. **Opplæringsforløp skoleåret 1994-95 blant fremmedspråklige elever i ordinære, allmennfaglige grunnkurs pr 1.10.94**

Med allmennfaglige grunnkurs forstår vi både allmenne og økonomisk-/administrative fag, idrettsfag og musikk, dans og drama. Vi ser her bort fra grunnkurs av eget treårig løp for fremmedspråklige. (Hvis skolen *ikke* har ordinære, allmennfaglige grunnkurs, vennligst gå til spørsmål 5). Dersom elevene er registrert slik at det er lett å skille mellom gutter (G) og jenter (J) setter vi pris på differensiering. Hvis ikke, ber vi om samlede antall (T).

Opprinnelsesland	Antall som ikke fullførte skoleåret 1994-95			Antall med bestått-karakter i alle fag våren 1995			Antall med ikke bestått-karakter i ett fag våren 1995			Antall med ikke bestått-karakter i to eller flere fag våren 1995		
	G	J	T	G	J	T	G	J	T	G	J	T
EU-land												
Polen												
Tidl. Jugoslavia												
Tyrkia												
Europa ellers												
Etiopia/Eritrea												
Ghana												
Marokko												
Somalia												
Afrika ellers												
Filippinene												
India												
Irak												
Iran												
Libanon												
Pakistan												
Sri Lanka												
Thailand												
Vietnam												
Asia ellers												
Chile												
Latinamerika ellers												
Nordamerika												
Annet												
Ikke opplyst												

4. Progresjon skoleåret 1995-96 for fremmedspråklige elever som fikk opplæring i ordinære, allmennfaglige grunnkurs skoleåret 1994-95

Med utgangspunkt i de samme elevene som i foregående spørsmål, vennligst angi antall elever som har påbegynt opplæring på neste trinn (VK1) og antall som repeterer samme trinn (GK innenfor allmennfaglige eller andre studieretninger). Det vil kanskje finnes elever som er overflyttet til andre skoler skoleåret 1995-96, men vi ber skolen gi opplysninger i den grad en har oversikt over elevenes progresjon.

Opprinnelsesland	Antall som har påbegynt VK1 høsten 1995			Antall som repeterer samme trinn høsten 1995			Antall med ukjent progresjon		
	G	J	T	G	J	T	G	J	T
EU-land									
Polen									
Tidl. Jugoslavia									
Tyrkia									
Europa ellers									
Etiopia/Eritrea									
Ghana									
Marokko									
Somalia									
Afrika ellers									
Filippinene									
India									
Irak									
Iran									
Libanon									
Pakistan									
Sri Lanka									
Thailand									
Vietnam									
Asia ellers									
Chile									
Latinamerika ellers									
Nordamerika									
Annet									
Ikke opplyst									

5. Forløp av skoleåret 1994-95 for elever som fikk tilrettelagt opplæring gjennom egne kurs for fremmedspråklige pr 1.10.94

Med utgangspunkt i de samme kurstypene det er gitt opplysninger om i spørsmål 2, vennligst angi hvordan skoleåret forløp for elevene som fikk slik opplæring. Dersom det fantes flere typer egne kurs tilrettelagt for fremmedspråklige, vennligst fyll ut kurstype og varighet i første kolonne. Dersom det er enkelt å skille mellom gutter (G) og jenter (J) setter vi pris på differensiering. Hvis ikke, ber vi om samlede antall (T).

Elever i egne kurs for fremmedspråklige, som opplyst i spm. 2.	Antall som ikke fullførte skoleåret 1994-95			Antall med bestått-karakter i alle fag våren 1995			Antall med ikke bestått-karakter i ett fag våren 1995			Antall med ikke bestått-karakter i to eller flere fag våren 1995		
	G	J	T	G	J	T	G	J	T	G	J	T
kurstype:												
varighet:												
kurstype:												
varighet:												
kurstype:												
varighet:												

6. Fødselsår og retts-status blant fremmedspråklige elever skoleåret 1994-95

Nedenfor ber vi skolen angi antall fremmedspråklige elever innenfor hver retts-/alderskategori etter hvilken type opplæring de fikk pr 1.10.94.

	Ordinære GK (alle studieretninger)	GK av eget treårig, allm.faglig løp for fremmedspråklige	Første år av GK over to år (uansett studieretning)	Innføringskurs (uansett studieretning)
Retts elever født 1978 eller senere				
Retts elever født 1975-1977*				
Ikke-retts elever født 1975-1977				
Ikke-retts elever født 1974 eller tidligere				

* Dette gjelder elever som gikk ut av grunnskolen i 1994, men også elever uten norsk grunnskole som er tatt inn som retts elever.

7. **Tilrettelagt opplæring for fremmedspråklige elever i ordinære grunnkurs skoleåret 1994-95**
 Vennligst angi type tilrettelagt opplæring (for eksempel undervisning i norsk som andrespråk (eller alternativ fagplan), støttetimer i norsk, støttetimer i fag på norsk eller på morsmål, tolærersystem).

Type tilrettelagt opplæring	Antall elever i ordinære kurs som fikk slik opplæring	Antall timer pr uke denne opplæringen foregikk for hver enkelt elev (mest typisk)	Studieretning (i hovedsak) for klasse der elevene ellers var integrert

8. **Dersom fremmedspråklige elever har sluttet i løpet av skoleåret 1994-95, hvilke erfaringer finnes ved skolen om årsakene til avbrudd?**

a) Vennligst angi i stikkords form hvilke erfaringer man har ved skolen om forhold (av pedagogisk, sosial eller kulturell karakter) som fører til avbrudd eller vanskeligheter i gjennomføring av videregående opplæring blant fremmedspråklige elever.

b) Det er verdifullt om skolen har opplysninger om antall elever med fremmedspråklig bakgrunn som har flyttet ut av landet - enten permanent eller midlertidig, og om dette eventuelt gjelder bestemte grupper av fremmedspråklige (etter for eksempel oppholdsgrunnlag, landbakgrunn og kjønn).

9. **Forslag til tiltak**

Har skolen erfaringer med aktiviteter som har virket positivt inn på studieforholdene for fremmedspråklige elever (som for eksempel leksehjelp, fadderordning, kontakt med foresatte, bruk av ideheftet Fremmedspråklige elever som ressurs i videregående opplæring). Det er av interesse å få opplysninger om aktiviteter både i og utenfor undervisningen som har virket positivt for elevene.

10. Kompetanseoppbygging ved skolen

a. Dersom lærere ved skolen har spesiell kompetanse (for eksempel i norsk som andrespråk, migrasjonspedagogikk eller lignende), hvor mange lærere og hvilken type kompetanse er det snakk om?

b. Har skolen gjennomført aktiviteter (som planleggingsdager hvor fremmedspråklige elever har vært tematisert, invitasjon av foredragsholdere eller lignende) rettet mot å gi felles orientering til ansatte ved skolen om migrasjonspedagogiske emner?

11. Samarbeid om tilrettelegging av informasjon

Foregår det et samarbeid mellom skolen og andre utdanningsinstitusjoner, fylkeskommunen eller andre instanser rettet mot å yte informasjon og veiledning til fremmedspråklige søkere/elever? I så fall, vennligst beskriv samarbeidet og resultatene av dette.

12. Effekter av Reform 94 for fremmedspråklige elever

Etter de vurderinger man gjør ved skolen, kan en påpeke endringer i situasjonen for fremmedspråklige elever - av positiv eller negativ art - som kan tilskrives innføringen av reformen?

Tusen takk for hjelpen!

